

Invloed van schuldeisers in insolventieprocedures

Over faillissement, de pre-pack en de WHOA en zeggenschap van schuldeisers

H.J. de Kloe

Wolters Kluwer

Uitgave vanwege het Instituut
voor Ondernemingsrecht

Invloed van schuldeisers in insolventieprocedures

Over faillissement, de pre-pack en de WHOA en zeggenschap van schuldeisers

Creditor Influence in Insolvency Proceedings

On Bankruptcy, the Pre-Pack, and the Dutch Scheme and Creditors' Control

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Erasmus Universiteit Rotterdam
op gezag van de
rector magnificus

prof.dr. A.L. Bredenoord

en volgens besluit van het College voor Promoties.
De openbare verdediging zal plaatsvinden op

donderdag 6 juli 2023 om 13.00 uur

door

Hendrik Jónathan de Kloe
geboren te Gouda

Erasmus University Rotterdam

Promotiecommissie

Promotoren: Prof.mr. C.A. Schwarz
Prof.mr. H. Koster

Overige leden Prof.mr. M.A. Verbrugh
Prof.mr. R.D. Vriesendorp
Dr. S. Renssen

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	8
1. <i>Aanleiding</i>	8
2. <i>Doelstelling en onderzoeksvraag</i>	9
3. <i>Verantwoording</i>	10
3.1 Methodiek en bronnen.....	10
3.2 Maatschappelijke relevantie	12
3.3 Wetenschappelijke relevantie	13
3.4 Afbakening	14
4. <i>Opzet</i>	14
Hoofdstuk 2 Schuldeisersbelangen en andere belangen in theorie	16
1. <i>Inleiding</i>	16
2. <i>Normatieve theorieën</i>	17
2.1 Normatief theoretisch onderzoek	17
2.2 Schuldeisersmaximalisatie en de creditors' bargain theorie	17
2.3 Kritiek op de creditors' bargain theorie	20
2.4 Korobkin en de value-based approach	21
2.5 Kritiek op Korobkins value-based approach	24
2.6 Kritiek op normatief theoretisch onderzoek	25
3. <i>Gezichtspunten voor de evaluatie en ontwikkeling van faillissementsrecht</i>	26
4. <i>Conclusie</i>	28
Hoofdstuk 3 Belangenpluralisme in faillissement	29
1. <i>Inleiding</i>	29
2. <i>Belangen die de curator moet behartigen</i>	29
2.1 Wetsgeschiedenis.....	29
2.2 Jurisprudentie en literatuur.....	30
2.3 Recente wetgeving	31
2.4 WCO I.....	33
2.5 DA-beschikking	33
2.6 Tegengestelde bewegingen van de Hoge Raad?	34
2.7 Ondernemingsrecht en vennootschappelijk belang	36
3. <i>Naar een nieuwe formule voor belangen van maatschappelijke aard</i>	37
3.1 Cancun en het faillissement	37
3.2 Evenredigheidsbeginsel	38
3.3 Voorbeelden toepassing evenredigheidsbeginsel.....	39
3.4 Aanbevelingen	41
4. <i>Conclusie</i>	42
Hoofdstuk 4 Schuldeisers en informatie	44
1. <i>Inleiding</i>	44
2. <i>Bekendmaking faillissement</i>	45
2.1 Inleiding	45
2.2 Staatscourant.....	45
2.3 Centraal Insolventieregister	45
2.4 Bekendmaking in andere EU-lidstaten	46
2.5 Informeren individuele schuldeisers	46

3.	<i>Informatieverschaffing aan schuldeisers en andere belanghebbenden</i>	48
3.1	Inleiding	48
3.2	Opzet van de Faillissementswet	48
3.3	Uitwerking in de praktijk	50
3.4	Faillissementsverslag	51
3.5	Centraal Insolventieregister (CIR)	54
4.	<i>Informatieverschaffing aan de schuldeiserscommissie</i>	56
5.	<i>Informatieverschaffing aan de individuele schuldeisers</i>	58
5.1	Inleiding	58
5.2	Jomed	58
5.3	Artikel 69 Fw	60
5.4	Artikel 3:15j BW	63
5.5	Artikel 843a Rv	65
5.6	Voldoende mogelijkheden individuele schuldeisers	67
6.	<i>Voorstellen tot verandering informatieverstrekking</i>	67
6.1	Inleiding	67
6.2	Voorontwerp Insolventiewet	67
6.3	Voorstel Boerma	68
7.	<i>Belgisch Centraal Register Solvabiliteit</i>	68
8.	<i>Evaluatie en voorstellen tot verbetering informatiepositie</i>	70
8.1	Inleiding	70
8.2	Bepaalde toegang faillissementsdossiers CIR	70
8.3	Bekendmakingen via het CIR en individuele kennisgevingen	71
8.4	Aankondiging verzoeken CIR	72
8.5	Algemene informatie en loketfunctie CIR	73
9.	<i>Conclusie</i>	74
	Hoofdstuk 5 Klachtrecht (art. 69 Fw) en beroepsrecht (art. 67 Fw)	76
1.	<i>Inleiding</i>	76
2.	<i>Achtergrond en hoofdlijnen</i>	76
2.1	Achtergrond	76
2.2	Hoofdlijnen	77
2.3	Artikel 69 Fw in de praktijk	78
3.	<i>Wie bevoegd is een artikel 69-verzoek in te dienen</i>	79
3.1	Inleiding	79
3.2	Faillissementsschuldeisers	79
3.3	Pand- en hypotheekhouders	81
3.4	Boedelschuldeisers	82
3.5	Andere belanghebbenden	84
3.6	Naar een nieuw belanghebbendenbegrip voor artikel 69 Fw	86
4.	<i>Wat aan de orde kan worden gesteld in een artikel 69-verzoek</i>	88
4.1	Inleiding	88
4.2	Huidige reikwijdte	88
4.3	Bredere toepassing gewenst	92
5.	<i>Wie het artikel 69-verzoek beoordeelt</i>	93
5.1	Inleiding	93
5.2	Rechter-commissaris	93
5.3	Rechtbank	94
6.	<i>Hoe het artikel 69-verzoek wordt beoordeeld</i>	96
6.1	Inleiding	96
6.2	Enkele procedurele aspecten	96

6.3	Toets	97
7.	<i>Het beroepsrecht van artikel 67 Fw</i>	98
7.1	Inleiding	98
7.2	Wie beroep kan instellen.....	98
7.3	Appelverbod onderhandse verkoop.....	100
8.	<i>Conclusie</i>	101
Hoofdstuk 6 Schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie		102
1.	<i>Inleiding</i>	102
2.	<i>Schuldeisersvergadering naar huidig recht</i>	103
2.1	Inleiding	103
2.2	Soorten vergaderingen en beslissing bijeenroepen vergadering.....	103
2.3	Vergaderorde, stemrecht en bevoegdheden vergadering.....	106
3.	<i>Schuldeiserscommissie naar huidig recht</i>	108
3.1	Inleiding	108
3.2	Bevoegdheden en plichten	109
3.3	Taak en nut	111
3.4	Instelling.....	112
3.5	Samenstelling.....	116
3.6	Belang waarop de commissie en leden zich moeten richten.....	118
3.7	Besluitvorming en vertegenwoordiging	119
3.8	Tegenstrijdig belang	120
3.9	Vergoeding en onkosten.....	122
3.10	Reglement.....	124
4.	<i>Schuldeiserscommissie in het richtlijnvoorstel</i>	125
4.1	Inleiding	125
4.2	Doel en reikwijdte.....	125
4.3	Inhoud regeling.....	126
4.4	Vergelijking met (huidig) Nederlands recht	127
5.	<i>Schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie in den vreemde</i>	128
5.1	Inleiding	128
5.2	Engeland	128
5.3	Verenigde Staten	134
5.4	België	138
5.5	Duitsland.....	139
6.	<i>Evaluatie schuldeisersvergaderingen en schuldeiserscommissie Nederland</i>	146
6.1	Inleiding	146
6.2	Schuldeisersvergaderingen.....	146
6.3	Schuldeiserscommissie	150
7.	<i>Conclusie</i>	153
7.1	Inleiding	153
7.2	Schuldeisersvergadering.....	153
7.3	Schuldeiserscommissie	154
Hoofdstuk 7 Zeggenschap van schuldeisers en andere belanghebbenden bij de pre-pack		156
1.	<i>Inleiding</i>	156
2.	<i>Pre-packing in the Netherlands</i>	157
2.1	Opkomst vanuit de praktijk	157
2.2	WCO I.....	157
2.3	Van Smallsteps tot Heiploeg.....	158
2.4	Voor- en nadelen stille voorbereidingsfase.....	160

3.	<i>(Gebrek aan) invloed schuldeisers en andere belanghebbenden</i>	163
3.1	Zeggenschap schuldeisers en andere belanghebbenden.....	163
3.2	Waarborgen voor schuldeisers.....	164
4.	<i>Pre-packin' in the UK</i>	168
4.1	The rise of the pre-pack.....	168
4.2	Administration.....	169
4.3	Pre-packaged administration.....	172
5.	<i>Pre-packing in the EU</i>	178
5.1	Inleiding.....	178
5.2	Inhoud regeling.....	178
5.3	Vergelijking met (huidig) Nederlands recht.....	179
6.	<i>Evaluatie invloed schuldeisers en andere belanghebbenden Nederlandse pre-pack</i>	180
6.1	Inleiding.....	180
6.2	Rechtbank, (beoogd) rechter-commissaris en (beoogd) curator.....	180
6.3	Invloed schuldeisers en andere belanghebbenden.....	181
7.	<i>Conclusie</i>	183
Hoofdstuk 8 De WHOA en schuldeisers: een pleidooi voor meer zeggenschap		185
1.	<i>Inleiding</i>	185
2.	<i>Schets WHOA/dwangakkoord buiten faillissement</i>	186
2.1	Aanbieding akkoord en informatieverschaffing.....	186
2.2	Mogelijke betrokkenheid rechtbank voorafgaand aan homologatie.....	188
2.3	Homologatie van het akkoord.....	189
2.4	Korte evaluatie zeggenschap schuldeisers.....	191
3.	<i>Treffen van voorzieningen</i>	192
4.	<i>Artikel 378-verzoek</i>	194
4.1	Mogelijke inhoud verzoek.....	194
4.2	Exclusieve bevoegdheid akkoordaanbieder.....	195
4.3	Mogelijke alternatieven schuldeisers.....	196
4.4	Wenselijkheid toekenning bevoegdheid schuldeisers.....	198
5.	<i>Homologatie</i>	198
6.	<i>Schuldeiserscommissie</i>	202
7.	<i>Conclusie</i>	206
Hoofdstuk 9 Conclusie		207
1.	<i>Bevindingen per hoofdstuk</i>	207
2.	<i>Algemene bevindingen</i>	210
3.	<i>Aanbevelingen</i>	214
4.	<i>Tot besluit</i>	218
Samenvatting		219
English summary		225
Verkort aangehaalde publicaties		231
Jurisprudentie		260
Curriculum vitae		267

Portfolio.....	268
Dankwoord	270

Hoofdstuk 4 Schuldeisers en informatie

1. Inleiding

Voordat verder wordt onderzocht op welke wijze schuldeisers invloed kunnen uitoefenen op de afwikkeling van een faillissement, is het van belang in te gaan op informatie(rechten). Zonder voldoende informatie is het immers niet mogelijk invloed uit te oefenen.²¹³ Worden schuldeisers pas geïnformeerd nadat de curator een bepaalde (rechts)handeling heeft verricht, dan treedt de wet van de voldongen feiten in werking. Die wet doet bijvoorbeeld opgeld als de curator een doorstart heeft bereikt en daartoe een overeenkomst heeft gesloten met de koper. Wordt de overeenkomst gesloten onder voorbehoud van goedkeuring door de rechter-commissaris en is die goedkeuring verleend, dan is de overeenkomst onvoorwaardelijk tot stand gekomen.²¹⁴ Een verzoek op grond van artikel 69 Fw kan hier geen verandering in brengen.²¹⁵ Een schuldeiser die meent schade te hebben geleden door de transactie, heeft dan in beginsel uitsluitend de mogelijkheid de curator pro se aansprakelijk te stellen.²¹⁶ Vaak biedt dat geen soelaas, omdat de drempel voor aansprakelijkheid van de curator hoog is. De curator heeft immers beleidsvrijheid zolang hij niet is gebonden aan regels en is uitsluitend persoonlijk aansprakelijk als hij het onjuiste van zijn handelen inzag of redelijkerwijs behoorde in te zien.²¹⁷

De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat is of de informatierechten van schuldeisers afdoende zijn om op adequate wijze gebruik te maken van de rechten die zij hebben om invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement.²¹⁸ Omdat alleen invloed op een faillissement uitgeoefend kan worden bij bekendheid met het faillissement, wordt in paragraaf 2 de bekendmaking van het faillissement behandeld. Paragraaf 3 gaat over informatievervalsing aan de gezamenlijke schuldeisers en andere belanghebbenden. In paragraaf 4 komt informatievervalsing aan de schuldeiserscommissie aan bod. Paragraaf 5 handelt over informatievervalsing aan individuele schuldeisers. In paragraaf 6 komen twee voorstellen tot versterking van de informatiepositie van schuldeisers aan bod en in paragraaf 7 wordt het Belgische digitale insolventieregister besproken. In paragraaf 8 wordt de informatiepositie van schuldeisers geëvalueerd en worden aanbevelingen

²¹³ Of: kennis is macht. Omdat twee andere bijdragen over informatievervalsing in faillissement al met deze zin beginnen, heb ik dat nagelaten. Zie Groenewegen & Orval 2009, p. 39; Van Andel & Van Zanten 2013, p. 29. Zie ook de conclusie van A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249, par. 28.

²¹⁴ Tegen de goedkeuring van de rechter-commissaris in de zin van artikel 176 lid 1 Fw staat op grond van artikel 67 lid 1 Fw immers geen hoger beroep open.

²¹⁵ Zie bijvoorbeeld Rechtbank 's-Hertogenbosch 9 april 2003, ECLI:NL:RBSHE:2003:AF7333, r.o. 4.3. Overigens hadden de verzoekers in die kwestie de activatransactie mogelijk in een eerder stadium kunnen voorkomen door een alternatief te bieden dat gunstiger was voor de gezamenlijke schuldeisers. De weergave van de feiten is te summier om dat te kunnen beoordelen.

²¹⁶ Een schuldeiser kan ook op grond van artikel 73 Fw verzoeken de curator te ontslaan in de hoop dat de opvolgend curator de oude curator pro se aansprakelijk stelt, maar dan geldt dezelfde aansprakelijkheidsnorm. Daarnaast wordt bij de beoordeling van een ontslagverzoek door rechtbanken een soortgelijke toets aangelegd. Zie bijvoorbeeld Rechtbank Rotterdam 27 juli 2017, ECLI:NL:RBROT:2017:5905, r.o. 5.1 en 5.2 en Rechtbank Midden-Nederland 6 september 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:4391, r.o. 4.9. Deze strenge maatstaf die door rechtbanken wordt aangelegd is overigens niet afkomstig uit rechtspraak van de Hoge Raad. Naar het oordeel van de Hoge Raad heeft de rechtbank een discretionaire bevoegdheid bij de beoordeling van een ontslagverzoek. Zie HR 28 juni 1985, *NJ* 1985/870 (*Frenkel/Van der Wilk q.q.*).

²¹⁷ HR 16 december 2011, ECLI:NL:HR:2011:BU4204, *NJ* 2012/515 (*Prakke/Gips*).

²¹⁸ Joosen stelt bijvoorbeeld in zijn proefschrift uit 1998 terecht dat uitbreiding van artikel 69 Fw niet zinvol is als degenen die een beroep op deze bepaling kunnen doen niet op de hoogte zijn van de wijze waarop het faillissement wordt afgewikkeld. Zie Joosen 1998, p. 86, voetnoot 159.

gedaan tot verbetering van de informatiepositie van schuldeisers in faillissement. Paragraaf 9 sluit af met een conclusie.

2. Bekendmaking faillissement

2.1 Inleiding

Invloed op de afwikkeling van een faillissement kan pas worden uitgeoefend na bekendheid met het faillissement. In deze paragraaf wordt daarom eerst de bekendmaking van het faillissement behandeld. Ik ga eerst in op de bekendmaking van het faillissement in Nederland en dan op de wijze waarop buitenlandse schuldeisers geïnformeerd worden over het faillissement.

2.2 Staatscourant

Het faillissement wordt bekendgemaakt in de Staatscourant (art. 14 lid 3 Fw). Tot 15 januari 2005 werd het faillissement ook in één of meer door de rechter-commissaris aan te wijzen nieuwsbladen gepubliceerd.²¹⁹ Door de invoering van het Centraal Insolventieregister (CIR) werd de publicatie in nieuwsbladen overbodig.²²⁰ Van aanplakking op het gemeentehuis, de rechtbank of de beurs is afgezien, omdat dergelijke plakaten niet of weinig worden gelezen en daarom hun doel missen. De minister meende dat dagbladen, waaronder kennelijk de Staatscourant, door iedereen werden gelezen. Publicatie in de Staatscourant en een nieuwsblad werd daarom als een effectieve wijze van openbaarmaking gezien.²²¹ Zeker ten aanzien van de Staatscourant valt hier wel wat op af te dingen. Het is (in ieder geval tegenwoordig) namelijk een illusie dat de Staatscourant (goed) wordt gelezen.²²² In het verleden kwam daar nog bij dat er behoorlijk veel tijd overheen kon gaan voordat een faillissement in de Staatscourant werd gepubliceerd. In 1984 kwam naar aanleiding van een Kamervraag aan de orde dat faillissementen gemiddeld pas veertien dagen na de faillietverklaring werden gepubliceerd. De publicatietermijn bedroeg in die tijd ten minste zeven dagen en liep in sommige gevallen op tot 52 dagen.²²³ Tegenwoordig vindt publicatie in de Staatscourant enkele dagen na de faillietverklaring plaats.

2.3 Centraal Insolventieregister

Het faillissement wordt ingeschreven in het Centraal Insolventieregister (art. 19 Fw, tot 2019 in samenhang met art. 19a Fw), dat door eenieder geraadpleegd kan worden op rechtspraak.nl. Bij de invoering van de Faillissementswet werd door iedere rechtbank een register (met 'een alfabetische klapper'²²⁴) bijgehouden. Een centraal register werd niet opportuun geacht, omdat dit zou zorgen voor een verhoging van de administratieve lasten en ertoe zou leiden dat belanghebbenden niet in de buurt van hun woonplaats faillissementen konden inzien, maar hiervoor naar een centrale plaats in het land zouden moeten afreizen. Met de komst van het internet zijn deze bezwaren weggenomen en is op 1 december 2005 het Centraal Insolventieregister (CIR) ingevoerd.²²⁵ Met de Wet modernisering faillissementsprocedure²²⁶ is de verplichting tot het bijhouden van een plaatselijk register geschrapt.²²⁷

²¹⁹ Deze verplichting is geschrapt bij Wet van 24 november 2004 tot wijziging van de Faillissementswet in verband met het bevorderen van de effectiviteit van de surséance van betaling en faillissement, *Stb.* 2004, 615.

²²⁰ *Kamerstukken II* 1999/00, 27244, nr. 3, p. 7 en 9.

²²¹ Van der Feltz I 1896, p. 324.

²²² Zie reeds de annotatie van E.M. Meijers onder HR 18 april 1947, *NJ* 1948/447. Zie ook De Kloe, *AA* 2017, afl. 11, p. 939.

²²³ *Kamerstukken II* 1983/84, Aanhangsel van de Handelingen nr. 537. Ook afgedrukt in *NJB* 1984, afl. 16, p. 502. Zie ook *Wessels Insolventierecht I* 2018/1499.

²²⁴ Deze verplichting was opgenomen in artikel 19 lid 4 Fw. Op 1 mei 1977 is de verplichting van de 'alfabetische klapper' geschrapt, omdat het de bedoeling was het register in de toekomst in de vorm van een kaartsysteem te houden. Zie *Kamerstukken II* 1973/74, 11085, nr. 5, p. 5. Dit kaartsysteem is nooit van de grond gekomen, zie *Wessels Insolventierecht I* 2018/1496.

²²⁵ *Stb.* 2005, 598. De website was reeds vanaf 1 januari 2005 beschikbaar, aldus Vriesendorp, *Tvl* 2006/12.

²²⁶ Wet van 27 juni 2018, *Stb.* 2018, 299.

²²⁷ Met ingang van 1 januari 2019, *Stb.* 2018, 348.

In dezelfde wet is opgenomen dat het faillissement terstond en in ieder geval op de dag van de faillietverklaring wordt ingeschreven in het Centraal Insolventieregister (art. 14 lid 3 Fw). Deze wijziging is op dit moment echter nog niet in werking getreden. Bij (rechts)personen en personenvennootschappen die in het handelsregister staan ingeschreven, wordt de faillietverklaring ook opgenomen in het handelsregister (art. 39 Handelsregisterbesluit 2008).

2.4 Bekendmaking in andere EU-lidstaten

Bevindt het centrum van de voornaamste belangen (art. 3 IVO) van de schuldenaar zich in Nederland en heeft de schuldenaar een vestiging in een andere EU-lidstaat (m.u.v. Denemarken), dan moet de faillietverklaring ook in die andere lidstaat openbaargemaakt worden (art. 28 lid 1 IVO). Als de schuldenaar geen vestiging heeft in een andere lidstaat is openbaarmaking in andere lidstaten niet verplicht, maar de curator heeft wel de mogelijkheid het faillissement bekend te maken in andere lidstaten indien hij dit nodig acht (art. 28 lid 2 IVO). De IVO vermeldt niet wanneer de curator hiertoe zou moeten overgaan. Ook de Nederlandse Faillissementswet geeft hier geen regels over. Uit het rapport Virgós/Schmit volgt dat de curator rekening moet houden met alle omstandigheden. Hebben meerdere onbekende schuldeisers bijvoorbeeld vermoedelijk hun woonplaats in een andere lidstaat, dan ligt openbaarmaking van het faillissement in die andere lidstaat voor de hand.²²⁸

Op grond van artikel 25 IVO worden de insolventieregisters van lidstaten aan elkaar gekoppeld. Een van de doelen hiervan is het verbeteren van de informatievoorziening aan schuldeisers.²²⁹ Via het Europese e-justiceportaal²³⁰ kan in de toekomst worden gezocht binnen de insolventieregisters van alle lidstaten. Hoewel het zoekstelsel vanaf medio 2019 beschikbaar zou moeten zijn, is het in november 2022 nog niet voor alle lidstaten beschikbaar. Medio 2020 kon in de registers van negen lidstaten worden gezocht via het e-justiceportaal, in november 2022 kon in de registers van vijftien lidstaten worden gezocht.²³¹ De registers van Nederland, België, Spanje, Luxemburg, Portugal waren (in ieder geval op 3 november 2022) niet beschikbaar via het Europese portaal. Uit artikel 29 lid 1 IVO volgt voorts dat de faillietverklaring moet worden ingeschreven in een openbaar register, zoals het handelsregister of het kadaster, van een lidstaat waar de schuldenaar een vestiging heeft, als dat verplicht is op grond van het recht van die lidstaat.

2.5 Informeren individuele schuldeisers

Het faillissement moet door de curator ter kennis worden gebracht aan bekende individuele schuldeisers die hun gebruikelijke verblijfplaats, woonplaats of statutaire zetel hebben in een andere lidstaat (art. 54 lid 1 IVO).²³² De kennisgeving moet onverwijld plaatsvinden met het versturen van een daartoe bestemd formulier. Het formulier moet worden verstrekt in de officiële taal van de lidstaat waar de procedure is geopend (dus het Nederlands), maar artikel 6.3 van de INSOLAD Praktijkregels vermeldt dat het onder omstandigheden aanbeveling verdient een kopie bij te voegen in een taal die de schuldeiser kan lezen. De Insolventieverordening bepaalt niet op welke wijze de kennisgeving moet plaatsvinden, zodat bijvoorbeeld kennisgeving per e-mail is toegestaan.²³³ De kennisgeving is ook verplicht als het faillissement openbaar is gemaakt of is ingeschreven in een openbaar register in de lidstaat waar een schuldeiser is gevestigd.²³⁴ Publicatie of inschrijving in een andere lidstaat is dus geen

²²⁸ M. Virgós & E. Schmit, *Report on the Convention of Insolvency Proceedings*, Raad van de Europese Unie 6500/96, mei 1996, nr. 179.

²²⁹ Par. 76 considerans IVO.

²³⁰ www.e-justice.europa.eu.

²³¹ https://e-justice.europa.eu/content_interconnected_insolvency_registers_search-246-nl.do?clang=nl (laatst geraadpleegd: 3 november 2022).

²³² De insolventieverordening heeft het over 'buitenlandse schuldeisers', van welk begrip een definitie is opgenomen in artikel 2 onder 12 IVO.

²³³ Virgós & Garcimartín 2004, p. 149.

²³⁴ Vergelijk Virgós & Garcimartín 2004, p. 144.

alternatief voor individuele kennisgeving, maar is van belang voor het informeren van onbekende schuldeisers en andere belanghebbenden.

Artikel 54 lid 1 IVO ziet slechts op schuldeisers die woonplaats hebben in een andere lidstaat van de Europese Unie waar de Insolventieverordening van toepassing is. De curator heeft geen wettelijke verplichting om schuldeisers die woonplaats hebben in Nederland of landen waarop de Insolventieverordening niet van toepassing is individueel in kennis te stellen van het faillissement. Weliswaar kan de verplichting tot het behoorlijk vervullen van zijn taak met zich brengen dat de curator individuele schuldeisers moet informeren, maar de curator heeft hiertoe buiten de Insolventieverordening om geen algemene verplichting.²³⁵ Het eerste moment waarop de curator op grond van de Faillissementswet individuele schuldeisers moet informeren, is als een schuldeisersvergadering, waaronder een verificatievergadering, plaatsvindt.²³⁶

Voordat de Wet modernisering faillissementsprocedure in werking was getreden op 1 januari 2019,²³⁷ bepaalde de wet dat schuldeisers hiervan *bij brieven* op de hoogte gesteld moesten worden. Bij omvangrijke faillissementen kon ook op andere wijze door de curator met schuldeisers worden gecommuniceerd, bijvoorbeeld door het plaatsen van mededelingen op een daarvoor bestemde website. In dat geval moesten schuldeisers wel voldoende duidelijk zijn geweest op het bestaan van die website en het belang van regelmatige raadpleging daarvan.²³⁸ Ook in die gevallen was dus een eenmalige individuele kennisgeving noodzakelijk. Inmiddels staat in de wet dat schuldeisers *schriftelijk* moeten worden opgeroepen voor schuldeisersvergaderingen. Hiermee is tot uitdrukking gebracht dat schuldeisers ook digitaal, bijvoorbeeld per e-mail, kunnen worden opgeroepen. De toelichting vermeldt voorts dat ook thans, bijvoorbeeld bij faillissementen met veel schuldeisers, opgeroepen kan worden in landelijke dagbladen of via een daarvoor bestemde website.²³⁹ Zeker nu de termijn voor het indienen van vorderingen een fatale termijn is (art. 127 Fw), blijft mijns inziens staan dat schuldeisers duidelijk geïnformeerd moeten worden over het bestaan van een dergelijke website en het belang van regelmatige raadpleging hiervan.

Hoewel er geen wettelijke verplichting bestaat om Nederlandse schuldeisers en schuldeisers uit niet EU-lidstaten individueel te informeren over het faillissement, is in artikel 6.1 van de INSOLAD Praktijkregels 2019 opgenomen dat de curator 'in het algemeen' zo snel mogelijk na zijn aanstelling alle bekende crediteuren aanschrijft. Uit de toelichting volgt dat de termijn waaronder de curator de schuldeisers aanschrijft afhangt van de omstandigheden van het geval, zoals de beschikbaarheid van een administratie en andere werkzaamheden die met spoed moeten worden uitgevoerd. Het ingesteld zijn van een rechtsmiddel tegen de faillietverklaring kan ook een reden zijn om de bekendmaking uit te stellen. Tot slot kan de curator afzien van het aanschrijven van de schuldeisers als de kosten hiervan 'in geen enkele verhouding staan tot het beschikbare of te verwachten boedelactief'. Omdat bekendheid met het faillissement een noodzakelijke voorwaarde is voor het uitoefenen van invloed op de afwikkeling van het faillissement, is de regeling zoals opgenomen in artikel 6.1 van de INSOLAD Praktijkregels 2019 mijns inziens, in ieder geval op hoofdlijnen, gewenst. Wel heeft het mijn voorkeur dat zoiets cruciaals als de bekendmaking van het faillissement wordt opgenomen in de Faillissementswet, nu de INSOLAD Praktijkregels, hoewel breed gedragen door de praktijk, 'slechts' best practice bepalingen bevatten. Ik kom hierop nog terug in paragraaf 8.

²³⁵ HR 19 april 1996, NJ 1996/727 (*Maclou/Curatoren van Schuppen*), r.o. 3.5.2.

²³⁶ Zie artikel 84 lid 2 Fw voor niet door de wet voorgeschreven vergaderingen en artikel 109 lid 1 Fw voor de verificatievergadering.

²³⁷ *Stb.* 2018, 348.

²³⁸ HR 1 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2765 (*Lehman Brothers*), r.o. 3.6.2. Hoewel de uitspraak van de Hoge Raad ziet op kennisgeving van beschikkingen van de rechter-commissaris, is r.o. 3.6.2 ruimer geformuleerd. Zie ook *Wessels Insolventierecht V 2020/5057b*.

²³⁹ *Kamerstukken II 2016/17, 24740, nr. 3, p. 27.*

3. Informatieverschaffing aan schuldeisers en andere belanghebbenden

3.1 Inleiding

Is het faillissement eenmaal uitgesproken, dan moet de curator schuldeisers en andere belanghebbenden op de hoogte houden van de afwikkeling van het faillissement. Volgens de opzet van de Faillissementswet is de verificatievergadering een belangrijk moment waarop de curator schuldeisers moet informeren. Tijdens de verificatievergadering bepalen de schuldeisers of een schuldeiserscommissie wordt ingesteld (art. 74 lid 1 Fw). De schuldeiserscommissie heeft op grond van artikel 76 Fw een verstrekkend recht op informatie. Verder moet de curator schuldeisers en andere belanghebbenden sinds 1 mei 1977 op de hoogte stellen van de stand van de boedel in een periodiek faillissementsverslag.

3.2 Opzet van de Faillissementswet

De curator heeft ten opzichte van met name de schuldenaar een vergaand recht op informatie. Belangrijk zijn artikel 105 en 105a Fw, waarin de informatie- en medewerkingsplicht van de schuldenaar zijn opgenomen. Als de schuldenaar een rechtspersoon is, rusten deze verplichtingen op de bestuurders en commissarissen van de rechtspersoon (art. 106 Fw). Derden die administratie van de failliet onder zich hebben, moeten deze administratie op grond van artikel 105b Fw ter beschikking stellen aan de curator.²⁴⁰ Het is aan de curator om de informatie die hij heeft vergaard en informatie over de wijze waarop hij zijn taak uitoefent te delen met de schuldeisers.

In de toelichting op de Faillissementswet is, in ieder geval in kwantitatief opzicht, weinig aandacht besteed aan het recht van schuldeisers op informatie. Toch werd het van groot belang geacht dat schuldeisers worden geïnformeerd over de afwikkeling van het faillissement. In de toelichting op artikel 97 Fw, op grond waarvan de staat van baten en schulden en boedelbeschrijving gepubliceerd moeten worden, is opgenomen dat met invoering van dat artikel het grote bezwaar wordt weggenomen tegen de 'weinig openbaarheid' die tot dan toe werd gegeven aan stukken die van belang waren voor schuldeisers en licht konden werpen op de toestand van de boedel.²⁴¹ Ook in de toelichting op artikel 137 Fw wordt het belang van informatie voor schuldeisers onderstreept: 'Publiciteit van al wat op het faillissement betrekking heeft, kan niet genoeg bevorderd worden.'²⁴²

Het lijkt erop dat schuldeisers in de opzet van de Faillissementswet constant en tijdig moeten worden geïnformeerd over de taakuitoefening door de curator.²⁴³ In de Faillissementswet wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen een beheerfase en een vereffeningsfase.²⁴⁴ Tijdens de beheerfase, die wordt afgesloten met de verificatievergadering, inventariseert de curator de boedel. Op grond van het hiervoor genoemde artikel 97 Fw (in verbinding met art. 96 Fw) deponeert de curator de staat van baten en schulden en de boedelbeschrijving ter griffie van de rechtbank. Schuldeisers worden opgeroepen voor de verificatievergadering (art. 109 Fw) en de curator legt voorafgaand aan de verificatievergadering de lijsten met voorlopig erkende en betwiste vorderingen neer ter griffie (art. 114 jo. 112 Fw). Schuldeisers worden geïnformeerd over de neerlegging van deze lijsten en opnieuw opgeroepen voor de verificatievergadering (art. 115 Fw). Na afloop van de verificatie brengt de curator op grond van artikel 137 Fw verslag uit over de stand van de boedel en geeft hij daarover alle door de schuldeisers verlangde inlichtingen. Het verslag en het proces-verbaal van de verificatievergadering werden ter griffie neergelegd ter inzage van iedere belanghebbende. Om de tekst van artikel 137 Fw

²⁴⁰ Zie hierover De Kloe & Ortiz Aldana, *MvO* 2018, afl. 1/2.

²⁴¹ Van der Feltz II 1896, p. 56. Zie voor kritiek op deze 'weinig openbaarheid' en voorgestelde oplossingen bijvoorbeeld Muntz 1888, p. 35 en 36, 41 en 44.

²⁴² Van der Feltz II 1896, p. 143.

²⁴³ Zie ook Schimmelpenninck 2012, p. 232.

²⁴⁴ Polak/Pannevis 2022, par. 2.2.1.

aan te laten sluiten bij de publicatieverplichtingen van de artikelen 73a, 226 en 227 Fw, liggen deze stukken sinds 1 mei 1977 ter inzage van eenieder.²⁴⁵

Wat in artikel 137 Fw wordt verstaan onder 'de stand van de boedel' blijkt niet uit de wetsgeschiedenis. Ook in de literatuur wordt weinig aandacht besteed aan deze vraag.²⁴⁶ Naar mijn mening moet dit ruim worden gezien.²⁴⁷ Een boedelbeschrijving volstaat niet, omdat artikel 137 Fw dan geen zelfstandige betekenis heeft naast artikel 97 Fw. Omdat na de verificatievergadering de vereffeningsfase begint, ligt het voor de hand dat de curator de schuldeisers op grond van artikel 137 Fw niet alleen informeert over de omvang van de boedel, maar ook over de wijze waarop hij de boedel wil vereffenen. Het lijkt erop dat ook A-G Huydecoper de informatieverplichting van de curator op grond van artikel 137 Fw ruim ziet, omdat hij stelt dat de curator op grond van artikel 137 Fw *alle* inlichtingen moet verstrekken die schuldeisers verlangen.²⁴⁸ Dat het volgens artikel 137 Fw gaat om verlangde inlichtingen omtrent de stand van de boedel, brengt volgens A-G Huydecoper kennelijk geen beperking met zich. Huydecoper meent wel dat de redelijkheid forse²⁴⁹ beperkingen aanbrengt. Inlichtingen kunnen bijvoorbeeld op basis van een belangenafweging worden geweigerd als de boedel belang heeft bij vertrouwelijkheid van bepaalde informatie of als het voor de boedel te belastend is om de gevraagde inlichtingen te verschaffen.²⁵⁰

Nadat verslag is uitgebracht over de stand van de boedel en de curator alle verlangde inlichtingen heeft verstrekt, bepalen de schuldeisers of al dan niet een schuldeiserscommissie wordt ingesteld (art. 75 lid 1 Fw). De raadpleging hierover van de schuldeisers is verplicht. Om die verplichting kracht bij te zetten, is in artikel 75 lid 2 Fw opgenomen dat een verslag over de raadpleging van de schuldeisers in het proces-verbaal van de verificatievergadering opgenomen moet worden.²⁵¹ Hoewel deze volgorde niet als zodanig in de wet is opgenomen, ligt het voor de hand dat mede naar aanleiding van het verslag en de beantwoording van vragen door de curator wordt bepaald of instelling van een schuldeiserscommissie gewenst is.²⁵² De schuldeiserscommissie heeft op grond van artikel 76 Fw vergaande informatierechten. Zij kan raadpleging van boeken, bescheiden en andere gegevensdragers die op het faillissement betrekking hebben vorderen en de curator moet haar alle verlangde inlichtingen verschaffen.

Als tijdens de verificatievergadering geen akkoord wordt aangeboden, verkeert de boedel van rechtswege in staat van insolventie (art. 173 lid 1 Fw). Op dat moment treedt de vereffeningsfase in. Tijdens de vereffeningsfase wordt de schuldeiserscommissie, indien de schuldeisers het ertoe hebben geleid dat een schuldeiserscommissie is ingesteld, geïnformeerd over de afwikkeling van het faillissement. Uiteraard is informatieverzorging aan de schuldeiserscommissie iets anders dan aan

²⁴⁵ *Stb.* 1977, 129. Zie voor de toelichting op deze wijziging *Kamerstukken II 1970/71*, 11085, nr. 3, p. 5.

²⁴⁶ Bijvoorbeeld Van Andel en Van Zanten besteden hier wel aandacht aan, maar beperken zich tot de stelling dat de reikwijdte van de informatieverplichting van de curator op grond van artikel 137 Fw onduidelijk is. Van Andel & Van Zanten 2013, p. 40.

²⁴⁷ Kennelijk anders: Van Galen 2006, p. 146. Volgens Van Galen stelt het informatierecht van artikel 137 Fw onder meer weinig voor omdat het recht beperkt is tot inlichtingen omtrent de stand van de boedel. Ook De Liagre Böhl ziet 'de stand van de boedel' kennelijk als beperking in zijn annotatie onder *Jomed I* in *Ondernemingsrecht* 2005/212.

²⁴⁸ Conclusie voor HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*), par. 9.

²⁴⁹ In par. 78 van de conclusie schrijft Huydecoper dat de grens van de redelijkheid 'betrekkelijk eng' mag worden getrokken, waarmee hij bedoelt dat een beroep op de redelijkheid snel zal slagen.

²⁵⁰ Conclusie voor HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*), par. 38, 40 en 41.

²⁵¹ Molengraaff 1914, p. 355. Ondanks de verplichte opneming in het proces-verbaal werden schuldeisers niet altijd geraadpleegd over de instelling van een schuldeiserscommissie. Molengraaff verzuchtte: 'Deze bepaling schijnt nog altijd niet te helpen, daar zelfs tegen het plegen van een intellectuele valsheid niet schijnt te worden opgezien.'

²⁵² Molengraaff 1914, p. 407, voetnoot 2.

alle schuldeisers en andere belanghebbenden, maar het doel van de introductie van de schuldeiserscommissie was toch om de schuldeisers de mogelijkheid te geven meer invloed toe te kennen op de afwikkeling van de boedel.²⁵³ Schuldeisers kunnen daarnaast tijdens crediteurenvergaderingen geïnformeerd worden over de afwikkeling van het faillissement, maar reeds aan het begin van de twintigste eeuw kwamen andere crediteurenvergaderingen dan de verificatievergadering slechts zelden voor.²⁵⁴

3.3 Uitwerking in de praktijk

De strikte scheiding die de Faillissementswet maakt tussen de beheerfase en de vereffeningfase wordt in de praktijk niet aangehouden.²⁵⁵ Voorheen was in artikel 101 Fw opgenomen dat de curator gedurende de beheerfase slechts dan goederen kon verkopen als dat noodzakelijk was ter bestrijding van de faillissementskosten of als de goederen niet dan met nadeel van de boedel bewaard konden blijven, maar deze uitzonderingen werden ruim opgevat. Reeds in 1938 oordeelde de Hoge Raad dat ook een gehele onderneming vervreemd kon worden op grond van artikel 101 Fw.²⁵⁶ Of aan één van de voorwaarden van artikel 101 Fw was voldaan, was volgens P-G Van Lier een vraag van feitelijke aard die in cassatie niet kon worden getoetst.²⁵⁷ In de praktijk wordt de boedel vrijwel altijd in de beheerfase te gelde gemaakt.²⁵⁸ Om de wet in overeenstemming te laten zijn met de praktijk, is de curator vanaf 1 januari 2019 op grond van 101 Fw onvoorwaardelijk bevoegd goederen gedurende de beheerfase te verkopen.²⁵⁹

In veel faillissementen wordt geen verificatievergadering gehouden. Volgens onderzoek van Rikkert werd in de periode tussen 1 september 2019 en 1 september 2021 76,6% van de beëindigde faillissementen van rechtspersonen opgeheven bij gebrek aan baten.²⁶⁰ Dit sluit aan bij onderzoek van het CBS over 2015. In dat jaar werd 73% van de faillissementen opgeheven wegens gebrek aan baten.²⁶¹ Ook bij het resterende percentage vond niet telkens een verificatievergadering plaats, omdat een (naar mijn inschatting groot) deel van deze faillissementen vereenvoudigd werd afgewikkeld.²⁶² In de gevallen dat wel een verificatievergadering wordt gehouden, is de verificatievergadering niet het startschot van de vereffening maar het sluitstuk. Het informatierecht van artikel 137 Fw biedt schuldeisers daarom nauwelijks de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement.²⁶³ Hooguit kan daarmee verantwoording achteraf worden bewerkstelligd. Ook het instellen van een definitieve schuldeiserscommissie is om deze reden nauwelijks zinvol.²⁶⁴ Wel kan een voorlopige schuldeiserscommissie worden ingesteld, maar uitsluitend als de omvang of aard van het faillissement daartoe aanleiding geeft (art. 74 Fw). Overigens werd ook aan het begin van de 20^e eeuw

²⁵³ Van der Feltz II 1896, p. 606.

²⁵⁴ Polak 1918, p. 557 en 558.

²⁵⁵ Polak/Pannevis 2022, par. 2.2.2.

²⁵⁶ HR 27 augustus 1937, NJ 1938/9 (*Nieuw Plancius*).

²⁵⁷ Conclusie P-G Van Lier vóór HR 27 augustus 1937, NJ 1938/9 (*Nieuw Plancius*).

²⁵⁸ Zie bijvoorbeeld Verstijlen 1998, p. 144.

²⁵⁹ *Kamerstukken II* 2016/17, 34740, nr. 3, p. 28.

²⁶⁰ Rikkert, *Tvl* 2022/26, par. 3.4.

²⁶¹ WODC, *Faillissementen, oorzaken en schulden 2015*, Den Haag: CBS 2016, p. 20. Dat is fors hoger dan aan het begin van de 20^e eeuw, maar ook toen werd ongeveer 30% van de faillissementen opgeheven bij gebrek aan baten. Zie bijvoorbeeld Polak 1918, p. 449 en 482 met landelijke cijfers over 1911 t/m 1914.

²⁶² In een onderzoek dat is uitgevoerd in 2021 in opdracht van het WODC zijn 100 faillissementen geselecteerd, waarvan 73 faillissement zijn opgeheven bij gebrek aan baten, ten minste 14 faillissementen vereenvoudigd zijn afgewikkeld en 4 faillissementen zijn geëindigd door de homologatie van een akkoord. De overige 9 faillissementen zijn beëindigd door het verbinden worden van de slotuitdelingslijst, hoewel volgens het rapport niet uit te sluiten valt dat ook een deel van deze faillissementen vereenvoudigd is afgewikkeld. Deze cijfers zijn niet representatief, maar bevestigen wel het bestaande beeld. Zie Karapetian, Lennarts & Verstijlen 2021, p. 17.

²⁶³ R.J. Abendroth, annotatie onder HR 21 januari 2005, *JOR* 2005/104 (*Jomed I*), par. 4.

²⁶⁴ Van Galen 2006, p. 146-148.

niet vaak een definitieve schuldeiserscommissie ingesteld,²⁶⁵ maar de mogelijkheid tot instelling was zinvoller dan tegenwoordig het geval is.

Sinds 1 mei 1977 is de curator op grond van artikel 73a Fw wettelijk verplicht een faillissementsverslag uit te brengen over de toestand van de boedel. Het faillissementsverslag zou het bezwaar dat andere informatierechten niet tot hun recht komen, vanwege de afwezigheid van een verificatievergadering of het late moment waarop een verificatievergadering wordt gehouden, kunnen wegnemen.

3.4 Faillissementsverslag

De curator dient periodiek een faillissementsverslag uit te brengen over 'de toestand van de boedel' (art. 73a Fw). In deze paragraaf wordt het faillissementsverslag nader behandeld. Eerst wordt ingegaan op het doel van het verslag, daarna komt de inhoud van het verslag aan bod, verder wordt ingegaan op het tijdstip waarop het verslag moet worden uitgebracht en tot slot wordt de wijze van openbaarmaking van het verslag besproken.

Vanaf de inwerkingtreding van de Faillissementswet moet de bewindvoerder na het verlenen van definitieve surseance van betaling iedere drie maanden verslag uitbrengen over de stand van de boedel.²⁶⁶ De minister zag weinig heil in een dergelijk verslag, maar de Commissie van Voorbereiding uit de Tweede Kamer drong hierop aan. De reden hiervoor was dat schuldeisers, anders dan in faillissement,²⁶⁷ weinig invloed hadden op het verloop van de surseance.²⁶⁸ Hiervoor bleek dat de gezamenlijke schuldeisers buiten het faillissementsverslag om nauwelijks informatie ontvangen over de afwikkeling van het faillissement. Klachten hierover hebben ertoe geleid dat de vaste Commissie voor Justitie naar aanleiding van de Justitiebegroting heeft verzocht een bepaling analoog aan artikel 227 Fw op te nemen voor het faillissement.²⁶⁹ Dit verzoek heeft er uiteindelijk toe geleid dat artikel 73a Fw op 1 mei 1977 in werking is getreden.²⁷⁰

De memorie van toelichting besteedt weinig woorden aan artikel 73a Fw. Wel wordt duidelijk dat het faillissementsverslag als doel heeft dat schuldeisers zich regelmatig op de hoogte kunnen houden van de stand van zaken bij de afwikkeling van het faillissement. Ook zou de wettelijke plicht tot verslaglegging een vlottere afwikkeling van het faillissement kunnen bevorderen.²⁷¹ Artikel 10 van de INSOLAD Praktijkregels 2019 sluit hierbij aan, maar noemt niet uitsluitend de schuldeisers maar ook andere belanghebbenden. Volgens dat artikel moet een belanghebbende middels het verslag relatief snel een goed inzicht krijgen van de stand van de boedel. Op basis van artikel 73a Fw wordt het verslag op de griffie ter kosteloze inzage gelegd voor eenieder, zodat de uitbreiding in de Praktijkregels naar 'belanghebbenden' logisch is.

De inhoud en gedetailleerdheid van het verslag komt in de memorie van toelichting in het geheel niet aan bod. Wel is sinds 1 juli 2017 in artikel 73a lid 3 Fw opgenomen dat de curator in het verslag rekenschap geeft van de wijze waarop hij zich van zijn fraudesignalerende taak heeft gekweten.²⁷² Trekt de curator hierbij in het faillissementsverslag conclusies die derden kunnen schaden, dan moeten deze conclusies gebaseerd zijn op zorgvuldig onderzoek en goede gronden. De curator doet er dan

²⁶⁵ Polak vermeldt dat in 1913 in 3 faillissementen een voorlopige commissie werd ingesteld en in 6 faillissementen een definitieve commissie. In 1914 ging het om 2 respectievelijk 5 faillissementen. Zie Polak 1918, p. 555. Om dit in perspectief te plaatsen: in 1913 werden 1831 faillissementen uitgesproken en in 1914 werden 1482 faillissement uitgesproken. Zie Polak 1918, p. 482.

²⁶⁶ Thans artikel 227 lid 2 Fw, destijds artikel 229 lid 2 Fw.

²⁶⁷ Van der Feltz II 1896, p. 389.

²⁶⁸ Van der Feltz II 1896, p. 389-390.

²⁶⁹ *Kamerstukken II* 1968/69, 9800 VI, nr. 12, p. 4.

²⁷⁰ Wet van 6 mei 1976, *Stb.* 1976, 280.

²⁷¹ *Kamerstukken II* 1970/71, 11085, nr. 3, p. 4.

²⁷² Wet versterking positie curator, wet van 22 maart 2017, *Stb.* 2017, 124.

goed aan ook het standpunt van deze derden op te nemen in het faillissementsverslag. Trekt de curator ongefundeerde conclusie over bijvoorbeeld onrechtmatig handelen van bestuurders, dan loopt hij het risico onrechtmatig te handelen tegenover derden die hierdoor schade lijden.²⁷³

Uit de Recofa-richtlijnen volgt welke onderwerpen verder in het faillissementsverslag aan bod moeten komen. Op basis hiervan moet bij de verslaglegging gebruikgemaakt worden van een daartoe bestemd model.²⁷⁴ Uit dit model blijkt waar de verslaglegging in ieder geval op moet zien. De curator moet in het verslag bijvoorbeeld aandacht besteden aan de oorzaak van het faillissement, de eventuele voortzetting van het bedrijf van de schuldenaar en een eventuele doorstart. Op dit model is in de literatuur kritiek, omdat het puntsgewijs invullen van een model de leesbaarheid van het verslag niet ten goede komt.²⁷⁵ Wat de leesbaarheid van het verslag wel ten goede is gekomen, is dat het verslag volgens de Recofa-richtlijnen opgemaakt moet worden in een 'doorschrijfvariant'. In het verleden gebeurde dat niet en moesten vaak meerdere verslagen naast elkaar worden gelegd om goed zicht te krijgen op het verloop van de afwikkeling van het faillissement.

De curator moet volgens de Recofa-richtlijnen zo volledig mogelijk ingaan op de punten die in het model aan de orde komen. Ook moeten de werkzaamheden van de curator over de verslagperiode zo inzichtelijk mogelijk worden beschreven. Openbaarmaking van bepaalde informatie mag achterwege worden gelaten wanneer dit schadelijk is voor de boedel. De curator moet deze informatie dan vertrouwelijk delen met de rechter-commissaris. Daarnaast is een beperking gelegen in de verwerking van persoonsgegevens. Alleen gegevens die noodzakelijk zijn om informatie te verstrekken over de afwikkeling van het faillissement, mogen op grond van de AVG worden opgenomen in het faillissementsverslag.²⁷⁶ Daar waar de curator volgens de Recofa-richtlijnen 'zo volledig mogelijk' moet ingaan op de verslagonderwerpen en de curator volgens artikel 8.1 van de INSOLAD Praktijkregels transparantie moet nastreven en zoveel mogelijk openheid moet betrachten, lijkt de Hoge Raad de informatieverplichting van de curator minder zwaar aan te zetten.

In de casus die heeft geleid tot de *Jomed I*-uitspraak klaagde een drietal schuldeisers in cassatie dat het oordeel van de rechtbank, dat de curator kan volstaan met het verschaffen van een globaal inzicht in de afwikkeling van de boedel, onjuist zou zijn. Volgens de schuldeisers moet de informatie in het verslag 'volledig en nauwkeurig' zijn. Schuldeisers hebben recht op 'zo volledig mogelijke informatie over de toestand van de boedel en de stand van zaken met betrekking tot de afwikkeling van het faillissement.'²⁷⁷ De Hoge Raad laat het oordeel van de rechtbank in stand. De Hoge Raad overweegt dat het oordeel van de rechtbank over het 'globaal inzicht' in samenhang gezien moet worden met de overweging dat de curator geen volledige verantwoording hoeft af te leggen in het verslag, maar deze verantwoording is verschuldigd aan de rechter-commissaris.²⁷⁸ Gelet op deze context meen ik dat de overweging van de Hoge Raad algemene gelding heeft en niet is toegespitst op de casus die voorlag.²⁷⁹ In rechtsoverweging 3.5 overwoog de Hoge Raad nog dat geen hoge(re) eisen worden gesteld aan de gedetailleerdheid van de boedelbeschrijving en staat van baten en lasten (art. 94-97 Fw), omdat het gaat om het eerste en tweede faillissementsverslag in een omvangrijk en complex faillissement. In

²⁷³ Mulder 2007, p. 87-90. Zie ook – in het kader van een oorzakenonderzoek – Rechtbank Oost-Brabant 25 oktober 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:5916.

²⁷⁴ Artikel 2 Recofa-richtlijnen 15 april 2021. In het artikel is ook een link opgenomen naar de modellen.

²⁷⁵ Van Aniel & Van Zanten 2013, p. 31 en 32; Oppedijk van Veen & Leferink, *FIP* 2020/266.

²⁷⁶ Zie hierover, inclusief voorbeelden van gegevens die volgens de auteur niet in het faillissementsverslag opgenomen mogen worden Reijneveld, *Tvl* 2019/38.

²⁷⁷ Par. 8 en 9 cassatiemiddelen, zie HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*). Zie ook *Wessels Insolventierecht IV* 2020/4129.

²⁷⁸ HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249.

²⁷⁹ Anders: Oppedijk van Veen & Leferink, *FIP* 2020/266.

rechtsoverweging 3.9 komen het stadium van de afwikkeling en de complexiteit van het faillissement niet terug.

De verslagen worden opgesteld in de Nederlandse taal. Hoewel er geen rechtsregel is die dat verplicht, wordt het verslag in grote faillissementen regelmatig vertaald in het Engels. Dit gebeurt bijvoorbeeld in een aantal van de meest opzienbarende faillissementen uit het begin van dit decennium, zoals het faillissement van DSB Bank, Imtech en V&D.²⁸⁰ Naar mijn mening zou het goed zijn een dergelijke richtlijn op te nemen in de Recofa-richtlijnen. Zo een richtlijn kan bijvoorbeeld inhouden dat verslagen in faillissementen van schuldenaren die de drie jaar voor de faillietverklaring ten minste één jaar voldeden aan artikel 2:397 lid 1 BW in de regel in het Engels worden vertaald. Meer dan een richtlijn kan dit niet zijn, omdat een Engelse vertaling in sommige grote faillissementen niet nodig is, terwijl een Engelse vertaling in sommige kleine(re) faillissementen juist wel voor de hand ligt. Wat nodig is, hangt met name af van de aanwezigheid van buitenlandse schuldeisers en de aanwezigheid van vestigingen in het buitenland. Op basis van de omstandigheden van het geval kan ook worden geconcludeerd dat een vertaling in het Engels niet nodig is, maar dat het verslag vertaald moet worden in een andere taal.

Overigens laat de praktijk zien dat curatoren van grote vennootschappen in de zin van artikel 2:397 lid 1 BW het niet altijd nodig vinden het faillissementsverslag te vertalen. Voor zover ik heb kunnen nagaan, is bijvoorbeeld geen vertaling gemaakt van de verslagen van Kijkshop, Coservatrix en D-rt (h.o.d.n. D-reizen), terwijl deze vennootschappen binnen drie jaar voor de faillietverklaring wel kwalificeerden als grote vennootschap in de zin van artikel 2:397 lid 1 BW.

Het verslag moet op grond van artikel 73a lid 1 Fw telkens na verloop van drie maanden worden uitgebracht. Op grond van lid 2 kan de rechter-commissaris de termijn voor het uitbrengen van het verslag verlengen. Hoewel dat niet volgt uit de wet, is de termijn voor het eerste verslag korter. Op grond van de Recofa-richtlijnen 2021 wordt het eerste verslag na afronding van de inventarisatiefase en in ieder geval uiterlijk een maand na de faillietverklaring uitgebracht. Alleen de beoogd curator moet volgens de (nog niet in werking getreden) Wet continuïteit ondernemingen I (WCO I) eerder verslag uitbrengen: dat moet in beginsel uiterlijk zeven dagen na beëindiging van zijn aanstelling.²⁸¹

Faillissementsverslagen worden ter kosteloze inzage van eenieder ter griffie neergelegd. Verslagen van rechtspersonen zijn ook via internet te raadplegen, omdat deze verslagen automatisch worden gepubliceerd in het Centraal Insolventieregister (CIR). Verslagen van natuurlijke personen worden niet in het CIR gepubliceerd.²⁸² Hoewel faillissementsverslagen (vrijwel) altijd persoonsgegevens bevatten, bestaat voor het publiceren van de verslagen op internet (nog) geen grondslag.²⁸³ Desondanks meende het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP), de voorganger van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP), in 2005 dat publicatie in het CIR was toegestaan op basis van de destijds geldende Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp).²⁸⁴ Volgens het CBP was het dan wel van belang dat beperkingen worden aangebracht, bijvoorbeeld door te voorkomen dat ongebreideld kan worden

²⁸⁰ Zie respectievelijk <https://www.dsbbank.nl/en/home/insolvency-information/public-reports>; <https://www.faillissementimtech.nl/en/public-reports> en <https://www.florent.nl/vd-la-place/> (laatst geraadpleegd: 3 november 2022).

²⁸¹ Art. 366 lid 3 Fw (nieuw), zie *EK* 2015/16, 34218, A.

²⁸² Dit volgt impliciet uit de werkinstructie 'Een voortgangsverslag, tussentijds financieel verslag en stuurinformatie indienen', <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/werkinstructie-voortgangsverslagen-indienen-in-faillissementszaken.pdf> (laatst gewijzigd: 13 oktober 2022, laatst geraadpleegd: 3 november 2022).

²⁸³ Reijneveld, *Tv* 2019/38.

²⁸⁴ Advies van 9 februari 2005, z2004-1177, geraadpleegd via <https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/downloads/uit/z2004-1177.pdf> (laatst geraadpleegd: 3 november 2022). Anders: Engberts, *Tv* 2008/48.

gezocht op persoonsgegevens in faillissementsverslagen. Ook onder de AVG is het toegestaan om zonder wettelijke basis faillissementsverslagen te publiceren in het CIR, omdat publicatie noodzakelijk is voor de vervulling van een taak van algemeen belang (art. 6 lid 1 sub e AVG).²⁸⁵

Op 1 december 2022 is het wetsvoorstel voor de Verzamelwet gegevensbescherming ingediend bij de Tweede Kamer.²⁸⁶ Dit wetsvoorstel bevat een nieuw artikel 68a Fw dat een wettelijke basis moet bieden voor het verwerken van persoonsgegevens in het kader van het faillissementsverslag. In artikel 2 lid 1 onder 1° van het conceptbesluit aanwijzing informatie uit beschikkingen, stukken en gegevens betreffende faillissementen ter opname in het Centraal Insolventieregister (CIR Besluit) is, krachtens artikel 19 lid 1 onder 8° Fw, expliciet opgenomen dat het faillissementsverslag moet worden gepubliceerd in het CIR. Zodra artikel 68a Fw (nieuw) en het besluit in werking zijn getreden, is verwerking van persoonsgegevens in het verslag en publicatie van dit verslag in het CIR toegestaan op grond van artikel 6 lid 1 sub c en sub e AVG. De curator zal dan overigens nog steeds moeten beoordelen of de verwerking van specifieke persoonsgegevens daadwerkelijk noodzakelijk is.²⁸⁷

Veel curatoren publiceren verslagen van rechtspersonen ook op de website van hun kantoor,²⁸⁸ hoewel dat naar mijn indruk minder gemeengoed is dan een aantal jaar geleden. Wel worden Engelse vertalingen van verslagen veelal gepubliceerd op de kantoorwebsite van de curator, op de website van de schuldenaar of op een speciaal voor het faillissement aangemaakte website. Vertalingen worden, voor zover ik heb kunnen nagaan, niet gepubliceerd in het CIR, hoewel technisch gezien niets zich tegen publicatie lijkt te verzetten. Ik zou daarom menen dat ook de Engelse vertaling in het CIR moet worden gepubliceerd. Publicatie van (in ieder geval de Nederlandse versie van) verslagen op de kantoorwebsite ligt niet voor de hand.²⁸⁹ Een verslag dat is gepubliceerd op de website van het kantoor van de curator, blijft onder het beheer van dat kantoor en kan dus ook door dat kantoor worden gemanipuleerd. Omdat de verslagen gepubliceerd worden in het CIR, is publicatie op de kantoorwebsite niet noodzakelijk en daarmee in strijd met de AVG.²⁹⁰ Verstijlen meent dat publicatie op de kantoorwebsite niet in strijd is met de AVG, maar dat wel rekening moet worden gehouden met beperkingen als het gaat om de doorzoekbaarheid en de toegankelijkheid van de verslagen.²⁹¹

Bij de openbaarheid van het faillissementsverslag zijn vraagtekens te plaatsen. Hiervoor kwam aan de orde dat het faillissementsverslag volgens de memorie van toelichting als doel heeft dat schuldeisers zich regelmatig op de hoogte kunnen houden van de stand van zaken. Of ook andere belanghebbenden toegang moeten hebben tot het faillissementsverslag, hangt af van de wijze waarop deze andere belanghebbenden invloed kunnen uitoefenen op de afwikkeling van het faillissement. Die vraag wordt in andere hoofdstukken van dit boek behandeld. Het is in ieder geval duidelijk dat het niet noodzakelijk is dat iedereen toegang heeft tot het faillissementsverslag.²⁹² Dit punt speelt bij alle gegevens die worden gepubliceerd in het CIR. Ik besteed hieraan meer aandacht in paragraaf 8.

3.5 Centraal Insolventieregister (CIR)

Hiervoor is vermeld dat het faillissement op grond van artikel 19 Fw wordt gepubliceerd in het Centraal Insolventieregister. Daarnaast is vermeld dat faillissementsverslagen van rechtspersonen in het CIR

²⁸⁵ Reijneveld, *Tvl* 2019/38.

²⁸⁶ *Kamerstukken II* 2022/23, 36264, nr. 2.

²⁸⁷ Reijneveld, *NTBR* 2021/12.

²⁸⁸ Verstijlen, *Tvl* 2018/50.

²⁸⁹ Aldus bijvoorbeeld het CBP in het advies van 9 februari 2005, z2004-1177.

²⁹⁰ Reijneveld, *Tvl* 2019/38.

²⁹¹ Verstijlen, *Tvl* 2018/50. Zie ook de uitspraak van het CBP van 15 juni 2007, z2006-01462, geraadpleegd via <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/downloads/uit/z2006-01462.pdf> (laatst geraadpleegd: 3 november 2022). Anders: Haasjes, *Tvl* 2008/3.

²⁹² Zie bijvoorbeeld Engberts, *Tvl* 2008/48.

worden gepubliceerd, hoewel hier nog geen wettelijke basis voor bestaat. Het CIR Besluit beoogt hierin verandering te brengen. Via artikel 19 lid 1 onder 8° Fw bevat artikel 2 van het CIR Besluit de grondslag voor publicatie van het faillissementsverslag, maar ook voor publicatie van een aantal andere stukken en gegevens zoals een reglement over de werkwijze van de schuldeiserscommissie, de datum, het tijdstip en de onderwerpen van schuldeisersvergaderingen en de leden van de schuldeiserscommissie.

Artikel 67 lid 3 Fw biedt de grondslag voor publicatie van beschikkingen van de rechter-commissaris in het CIR. Op grond van artikel 3 van het CIR Besluit wordt van een aantal beschikkingen het dictum opgenomen in het CIR en wordt een aantal beschikkingen aangekondigd. Het begrip 'aankondiging' lijkt te betekenen dat de beschikking nadien wordt gewezen, maar het gaat om een aankondiging *nadat* de beschikkingen zijn gewezen. Het begrip 'afkondiging' of 'publicatie' zou daarom meer op zijn plek zijn. Een aantal beschikkingen van de rechter-commissaris is niet opgenomen in artikel 3, maar in artikel 2. Kennelijk omdat het beschikkingen betreft waartegen geen hoger beroep ingesteld kan worden, wordt de grondslag gevonden in artikel 19 lid 1 Fw en niet in artikel 67 lid 3 Fw. Het gaat dan bijvoorbeeld om de beschikking waarbij toestemming is gegeven voor onderhandse verkoop op grond van artikel 176 lid 1 Fw (art. 2 lid 2 onder 7° CIR Besluit).

Het doel van publicatie van beschikkingen van de rechter-commissaris is om met name schuldeisers beter in staat te stellen hun recht van beroep en cassatie uit te oefenen.²⁹³ De Raad voor de rechtspraak (Rvdr) meent dat het niet zinvol is om die reden beschikkingen van de rechter-commissaris te publiceren. Uitsluitend schuldeisers die partij zijn bij de overeenkomst, waarmee bedoeld wordt op schuldeisers die een verzoek op grond van artikel 69 Fw hebben gedaan en schuldeisers tot wie de beschikking is gericht, zijn bevoegd hoger beroep in te stellen op grond van artikel 67 Fw.²⁹⁴ Dergelijke partijen raken volgens de Rvdr toch wel op de hoogte van de uitspraak. Dit standpunt van de Rvdr gaat mijns inziens niet in alle gevallen op. In 1962 overwoog de Hoge Raad dat iedere schuldeiser beroep in kan stellen tegen een beschikking waarbij de rechter-commissaris toestemming heeft gegeven aan de curator om een schikking te treffen (art. 104 Fw).²⁹⁵ Hoewel dat standpunt zich slecht verhoudt tot latere jurisprudentie,²⁹⁶ wordt in de literatuur aangenomen dat dit arrest uit 1962 nog steeds gelding heeft.²⁹⁷ Daarnaast oordeelde de Hoge Raad in het faillissement van Lehman Brothers dat een schuldeiser beroep kon instellen tegen een beschikking van de rechter-commissaris waarbij onder meer een afwijkende wijze van stemming over een akkoord werd vastgesteld.²⁹⁸

De adviescommissie insolventierecht van de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) meent dat het wel wenselijk is dat beschikkingen van de rechter-commissaris worden gepubliceerd in het CIR en meent daarnaast dat het wenselijk zou zijn als de wet zou bepalen dat deze beschikkingen onverwijld ter kennis moeten worden gebracht van belanghebbenden.²⁹⁹ Dit is, gelet op de korte beroepstermijn van vijf dagen van artikel 67 Fw, geen overbodige luxe. Deze kennisgeving zou er naar mijn mening uit mogen bestaan dat partijen via het CIR op een door hen opgegeven mailadres een melding krijgen dat een beschikking van de rechter-commissaris is gepubliceerd.³⁰⁰ Als een dergelijke melding uitgaat, is het ook niet problematisch als de beroepstermijn voor werknemers ten aanzien van wie de rechter-

²⁹³ *Kamerstukken II 2016/17, 34740, nr. 3, p. 6 en 22.*

²⁹⁴ Reactie van de Raad voor de Rechtspraak op de consultatie van het wetsvoorstel Wet modernisering faillissementsprocedure van 17 maart 2016 (bijlage bij *Kamerstukken II 2016/17, 34740, nr. 3*, onder verwijzing naar HR 15 maart 2013, *NJ 2013/173*).

²⁹⁵ HR 8 juni 1962, *NJ 1963/525*.

²⁹⁶ Zie naast het reeds genoemde arrest HR 15 maart 2013, *NJ 2013/173* o.a. HR 22 april 2005, *NJ 2005/405*.

²⁹⁷ *Wessels Insolventierecht IV 2020/4074*; Verstijlen, *GS Faillissementswet*, art. 67 Fw, aant. 2 (laatst bijgewerkt: 2 februari 2022); Hummelen, *Tvl 2016/4*.

²⁹⁸ HR 1 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2765, *NJ 2013/581*, r.o. 3.4.2 (*Lehman Brothers*).

²⁹⁹ Reactie van de NOvA op de consultatie van het wetsvoorstel Wet modernisering faillissementsprocedure van 7 maart 2016 (bijlage bij *Kamerstukken II 2016/17, 34740, nr. 3*).

³⁰⁰ Zie ook Hummelen, *Tvl 2016/4*, voetnoot 25.

commissaris een machtiging tot opzegging van de arbeidsovereenkomst heeft gegeven ex artikel 67 lid 2 Fw gaat lopen op het moment dat de beschikking is gepubliceerd in het CIR. Van belang is dan wel dat duidelijk is om welke werknemers het gaat. Als dat door anonimisering van de beschikking niet duidelijk is, moeten de individuele werknemers alsnog op een andere wijze op de hoogte worden gesteld van de beschikking.³⁰¹

De minister wil uiteindelijk alle, of in ieder geval zoveel mogelijk, relevante informatie over het faillissement opnemen in het CIR.³⁰² Het streven om alle informatie over de afwikkeling van het faillissement op een centrale plek te plaatsen, is een goed streven.³⁰³ In dat kader is het wel opvallend dat een aantal stukken dat door eenieder ingezien kan worden op basis van het CIR Besluit niet verplicht in het CIR wordt gepubliceerd, maar nog steeds uitsluitend bij de griffie ter inzage wordt neergelegd.³⁰⁴ Het gaat dan bijvoorbeeld om de uitdelingslijst (art. 183 lid 1 Fw), de uitdelingslijst bij vereenvoudigde afwikkeling (art. 137d Fw) en een ontwerpakkkoord (art. 139 Fw). In het CIR wordt wel opgenomen dat deze stukken ter griffie zijn neergelegd (art. 2 lid 2 onder 3°, onder 4° en onder 8° CIR Besluit). Dat laatste geldt bijvoorbeeld niet voor het verslag over de stand van de boedel en het proces-verbaal van de verificatievergadering (art. 137 Fw).

Uit de toelichting op het CIR Besluit blijkt niet waarom hiervoor is gekozen ten aanzien van deze specifieke stukken. In het algemeen is in de toelichting opgenomen dat van publicatie van een stuk wordt afgezien als publicatie tot een onevenredige belasting voor de rechterlijke macht leidt of een onevenredige inbreuk maakt op de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen bij het faillissement.³⁰⁵ Het ligt niet voor de hand dat publicatie leidt tot onevenredige belasting voor de rechterlijke macht. Uiteraard kost het tijd om deze stukken te publiceren in het CIR, maar daar staat tegenover dat het niet meer nodig is op andere wijze inzage te faciliteren. Het is mogelijk dat het feit dat vaak persoonsgegevens in de genoemde stukken zijn verwerkt heeft geleid tot deze keuze, maar in dat geval is het onduidelijk waarom ervoor gekozen is de lijsten van voorlopig erkende en betwiste vorderingen wel in het CIR te publiceren (art. 2 lid 1 onder 3° CIR Besluit). Naar mijn mening zouden ook deze stukken daarom gepubliceerd moeten worden in het CIR.

4. Informatieverschaffing aan de schuldeiserscommissie

Tegenover een relatief beperkt recht op informatie van schuldeisers en andere belanghebbenden, staat een zeer verregaand informatierecht van de schuldeiserscommissie. Op grond van artikel 74 Fw is de curator verplicht alle inlichtingen te verschaffen die de commissie wenst. Het betreft dan de inlichtingen die de curator op grond van artikel 105 Fw heeft ontvangen van de schuldenaar, maar ook inlichtingen over de wijze waarop de curator de boedel afwikkelt. Ook kan de commissie te allen tijde 'boeken, bescheiden en andere gegevensdragers' die betrekking hebben op het faillissement raadplegen. De schuldeiserscommissie hoeft niet kenbaar te maken wat haar belang is bij de verzochte informatie.³⁰⁶

Het recht op informatie van de schuldeiserscommissie gaat wel ver, maar is niet onbeperkt. In ieder geval mag de commissie geen misbruik maken van haar bevoegdheid tot het vragen van inlichtingen en inzage (art. 3:13 BW).³⁰⁷ Dat betekent ten eerste dat de curator kan afzien van het verstrekken van informatie als deze informatie niet wordt verzocht met het oog op de taak van de schuldeiserscommissie, maar met als doel het versterken van de belangen van een of meer individuele

³⁰¹ Van Hees wijst op deze punten in Van Hees, *FIP* 2019/44.

³⁰² *Kamerstukken II* 2016/17, 34740, nr. 3, p. 6 en 20.

³⁰³ Zo ook Schuijling & Veder, *FIP* 2016/273.

³⁰⁴ Hummelen, *Tvl* 2016/4; Schuijling & Veder, *FIP* 2016/273 en Obdam, *Bb* 2018/87.

³⁰⁵ Toelichting op het CIR Besluit, p. 13. Zie ook pagina 18 t/m 20 over de privacyaspecten.

³⁰⁶ Van Andel & Van Zanten 2013, p. 48 en 49.

³⁰⁷ Windt & Hummelen 2015, p. 310 en 311; Van Andel & Van Zanten 2013, p. 48 en 49.

leden van de commissie.³⁰⁸ Commissieleden kunnen onder meer bedrijfsgeheimen gebruiken voor eigen gewin of informatie gebruiken bij het instellen van een aansprakelijkheidsvordering tegen bijvoorbeeld bestuurders.³⁰⁹

In het faillissement van een certificaathouder en middellijk bestuurder van Eurocommerce was het risico op oneigenlijk gebruik van de informatierechten door potentiële leden van de schuldeiserscommissie voor de rechtbank een reden om geen voorlopige schuldeiserscommissie in te stellen. Het cassatieberoep tegen deze beslissing wees de Hoge Raad van de hand.³¹⁰ Is eenmaal een schuldeiserscommissie ingesteld, dan kan het opvragen van informatie voor oneigenlijk gebruik een reden zijn om een informatieverzoek af te wijzen. In dat geval wordt de informatiebevoegdheid immers gebruikt met een ander doel dan waarvoor zij aan de commissie is verleend (art. 3:13 lid 2 BW). Informatieverzoeken mogen ten tweede niet onredelijk zijn.³¹¹ Als de curator hoge kosten moet maken om gehoor te geven aan een informatieverzoek terwijl het belang van de commissie bij de verzochte informatie beperkt is of als het verzoek om een andere reden niet redelijk is, kan worden geconcludeerd dat de commissie in redelijkheid niet tot de uitoefening van haar informatiebevoegdheid had mogen komen (zie ook art. 3:13 lid 2 BW).

In een reglement, dat kan worden vastgesteld door de rechtbank of de rechter-commissaris (art. 75a lid 1 Fw), kan een nadere regeling worden getroffen omtrent het informatierecht van de schuldeiserscommissie. Mijns inziens is het niet mogelijk het informatierecht van de commissie in het algemeen en zonder reden te beperken, omdat dit indruist tegen het fundamentele recht van de schuldeisercommissie op informatie. Wel kunnen procedurele afspraken worden gemaakt over het tijdstip en de wijze waarop om inlichtingen kan worden verzocht en de inlichtingen worden verstrekt. Ook kan het informatierecht in specifieke gevallen in het reglement worden geclausuleerd in verband met de aanwezigheid van tegenstrijdige belangen. Daarnaast ligt het voor de hand dat het reglement bepalingen bevat over geheimhouding.³¹²

INSOLAD heeft in reactie op de consultatie van het wetsontwerp Wet modernisering faillissementsprocedure betoogd dat een geheimhoudingsregeling zou moeten worden opgenomen in de wet,³¹³ maar een dergelijke regeling heeft de wet niet gehaald. Door Van der Korst is betoogd dat de commissieleden gebonden zijn aan een functionele geheimhoudingsplicht als het gaat om bedrijfsgeheimen.³¹⁴ Hoewel hier wat voor te zeggen valt en het zonder toestemming gebruiken van bedrijfsgeheimen door een commissielid een onrechtmatige daad kan opleveren,³¹⁵ valt het toch aan te bevelen de geheimhouding in een reglement vast te leggen. Op die manier staat de omvang en reikwijdte van de geheimhoudingsplicht vast.

De instelling van een schuldeiserscommissie zorgt, gelet op de omvattende informatierechten van de commissie, voor meer transparantie over de afwikkeling van het faillissement. In de literatuur is mede om die reden het standpunt ingenomen dat vaker een schuldeiserscommissie moet worden ingesteld, of in ieder geval dat schuldeisers eerder dan op de verificatievergadering de mogelijkheid moeten

³⁰⁸ Windt & Hummelen 2015, p. 310.

³⁰⁹ Zie ook de annotatie van J.J. van Hees onder HR 6 juni 2014, *JOR* 2014/280.

³¹⁰ HR 6 juni 2014, *JOR* 2014/280.

³¹¹ Vriesendorp meent dat de informatieverplichting van de curator jegens de rechter-commissaris is beperkt door het proportionaliteitsbeginsel en het algemene beginsel van redelijkheid. Wessels betreft dit ook op de schuldeiserscommissie. Zie R.D. Vriesendorp, annotatie bij de twee Jomed-uitspraken, AA 2005, afl. 4, p. 256-257 en *Wessels Insolventierecht IV* 2020/4281.

³¹² *Kamerstukken II* 2016/17, 23740, nr. 3, p. 24-25.

³¹³ Reactie INSOLAD d.d. 26 februari 2016, bijlage bij *Kamerstukken II* 2016/17, 23740, nr. 3, p. 7. Zie ook Renssen 2019, par. 3.10.

³¹⁴ Van der Korst 2007, p. 159.

³¹⁵ Vergelijk het klassieke arrest HR 31 januari 1919, *NJ* 1919, p. 161 (*Lindenbaum/Cohen*).

hebben over te gaan tot instelling van een schuldeiserscommissie.³¹⁶ Het instellen van een schuldeiserscommissie kan inderdaad voor meer transparantie zorgen. Hierbij past wel een kanttekening. De schuldeiserscommissie kent een beperkt aantal leden. Partijen die geen zitting hebben in de schuldeiserscommissie, worden door de instelling van een dergelijke commissie in de regel niet beter geïnformeerd. Dit terwijl zij mogelijk wel behoefte hebben aan meer informatie. Onder omstandigheden hebben individuele schuldeisers ook recht op meer informatie.

5. Informatieverschaffing aan de individuele schuldeisers

5.1 Inleiding

Als het gaat om informatierechten van individuele schuldeisers, zijn de Jomed-uitspraken³¹⁷ van groot belang. Uit deze uitspraken wordt duidelijk dat schuldeisers diverse belangen kunnen hebben bij een informatieverzoek. De grondslag waarvan een schuldeiser gebruik moet maken, hangt af van het belang dat de schuldeiser heeft bij de gevraagde informatie en de aard van de gewenste informatie. Is het uitoefenen van invloed op het beheer van de failliete boedel het doel, dan dient de schuldeiser een verzoek in te dienen op grond van artikel 69 Fw. Wenst een schuldeiser informatie om persoonlijke rechten tegenover de boedel geldend te maken, dan kan hij een vordering instellen op grond van artikel 3:15j aanhef en onder sub d BW. De schuldeiser kan ook artikel 843a Rv als grondslag gebruiken. Deze laatste grondslag kan ook worden gebruikt om rechten tegenover derden geldend te maken. Voor dit proefschrift zijn met name de informatierechten van schuldeisers met het oog op de afwikkeling van de boedel van belang, maar om duidelijkheid te krijgen over de inhoud en afbakening hiervan wordt ook ingegaan op het recht van schuldeisers op informatie met het oog op een eigen belang.

5.2 Jomed

Voordat de verschillende grondslagen worden behandeld, volgt eerst een korte weergave van de Jomed-casus. Dat geeft enige kleur aan de kwestie en geeft ook een goede illustratie van het onderscheid tussen het eigen belang en het boedelbelang. Jomed N.V. was de houdstermaatschappij van een groep die zich bezighield met de ontwikkeling en productie van medische apparatuur. De groep was gevestigd in meer dan vijftien landen en had ongeveer 1.500 werknemers. Aandelen in Jomed werden verhandeld aan de beurs van Zürich.³¹⁸ Drie buitenlandse rechtspersonen, HFTP Investment LLC, Gaia Offshore Master Fund Limited en Caerus Fund Limited, gezamenlijk aangeduid als 'de Funds', hebben een vordering uit hoofde van verstrekte converteerbare leningen ('convertible debentures') ter hoogte van EUR 12,5 miljoen.³¹⁹ Jomed is op 2 mei 2003 failliet verklaard, nadat de op 23 januari 2003 verleende voorlopige surseance van betaling niet definitief verleend kon worden wegens het verzet van schuldeisers daartegen.

De Funds hebben zich actief bemoeid met de surseance en het faillissement. In surseance is reeds verzocht om instelling van een schuldeiserscommissie. Dit verzoek is afgewezen op 22 april 2003,³²⁰ maar in faillissement is op de verificatievergadering van 2 oktober 2003 een schuldeiserscommissie benoemd.³²¹ Een van de Funds was lid van deze commissie. Verder hebben de Funds meerdere informatieverzoeken gedaan. Deze informatieverzoeken hingen onder meer samen met een viertal

³¹⁶ Bijvoorbeeld Van Andel & Van Zanten 2013, p. 49-50. Zie ook Oppedijk van Veen & Leferink, *FIP* 2020/266 en (meer in algemene zin) Windt & Hummelen 2015.

³¹⁷ HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*) en HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/250.

³¹⁸ Deze feiten zijn te kennen uit HR 21 januari 2015, *NJ* 2015/250 (*Jomed II*), r.o. 3.1.

³¹⁹ De omvang van de verstrekte leningen volgt uit de feitenweergave door de Hoge Raad in *Jomed II*. Volgens Vermeulen bedroeg de omvang van de leningen EUR 25 miljoen en liep de vordering van de Funds na contractuele verhogingen op tot ruim EUR 60 miljoen. Zie Vermeulen 2012, p. 280.

³²⁰ Dit volgt uit r.o. 4.1.8 van het arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 15 januari 2004, opgenomen in HR 21 januari 2015, *NJ* 2015/250 (*Jomed II*).

³²¹ HR 21 januari 2015, *NJ* 2015/250 (*Jomed II*), r.o. 3.1 onder vi.

zorgpunten. Ten eerste meenden de Funds dat de voorlopige surseance te lang heeft voortgeduurd. Ten tweede waren de Funds bezorgd over de allocatie van de opbrengst van de activa van Jomed en haar dochtervennootschappen die gerealiseerd is met de zogenoemde Abbot- en Volcano-transactie. In de derde plaats waren de Funds bezorgd dat de curatoren de intercompany-vorderingen niet zouden innen. De laatste zorg zag op de aansprakelijkheid van de bestuurders van Jomed. De Funds vreesden dat de curatoren onvoldoende zouden hebben gedaan om de rechten van de boedel veilig te stellen.³²²

De Funds hebben ten eerste de rechter-commissaris op 27 augustus 2003 op grond van artikel 69 Fw verzocht de curatoren te bevelen (i) een boedelbeschrijving en staat van baten en schulden ter griffie te deponeren, (ii) het faillissementsverslag van 1 juli 2003 aan te vullen door het geven van antwoord op een lijst vragen die door de Funds waren opgesteld en (iii) een afschrift van deze stukken aan de Funds te doen toekomen. De rechter-commissaris heeft het verzoek afgewezen, omdat kort voor de verificatievergadering een nieuw faillissementsverslag zou worden gepubliceerd waarin antwoord zou worden gegeven op vragen van de Funds. Overige vragen konden de Funds stellen tijdens de verificatievergadering. De Funds hebben ook aanvullende vragen gesteld tijdens de verificatievergadering.

Omdat de Funds meenden dat de curatoren deze vragen onvoldoende hebben beantwoord, hebben zij ten tweede de rechter-commissaris tijdens de verificatievergadering verzocht de curatoren te bevelen binnen twee weken antwoord te geven op de gestelde vragen. De vragen zijn, op verzoek van de rechter-commissaris, schriftelijk uitgewerkt op 9 oktober 2003. De curatoren hebben de vragen van de Funds genummerd van 1 tot en met 45 en op 20 oktober 2003 een antwoord geformuleerd op de gestelde vragen. De rechter-commissaris heeft het verzoek van de Funds toegewezen voor zover het zag op het opnemen in het faillissementsverslag van informatie over de Vulcano-transactie. Voor het overige heeft de rechter-commissaris het verzoek afgewezen, omdat de curatoren de vragen afdoende hebben beantwoord.³²³ De Funds zijn tegen afwijzing van beide verzoeken in beroep gegaan op grond van artikel 67 Fw, maar de rechtbank heeft het beroep afgewezen bij beschikking van 7 april 2004.

Ook in cassatie vingen de Funds bot.³²⁴ Het oordeel van de rechtbank dat de boedelbeschrijving en baat van schulden en lasten zoals opgenomen in de eerste twee openbare verslagen in dit stadium volstaat, mede gelet op de omvang en ingewikkeldheid van het faillissement, is volgens de Hoge Raad niet onbegrijpelijk en hoefde niet nader te worden gemotiveerd (r.o. 3.5). De rechtbank heeft terecht overwogen dat schuldeisers op grond van artikel 69 Fw kunnen verzoeken de curator te bevelen informatie te verstrekken voor zover het gaat om informatie die nodig is om een goed beeld van het beheer van de boedel te vormen (r.o. 3.6). Een informatieverzoek op grond van artikel 69 Fw wordt niet toegewezen als het doel van het verzoek is om munitie te verzamelen om de boedel, de curatoren en/of de Staat aansprakelijk te stellen (r.o. 3.8). Artikel 69 Fw is namelijk niet bedoeld om persoonlijke rechten tegen de boedel geldend te maken (r.o. 3.6). Bij de beoordeling van een dergelijk informatieverzoek moet de rechter-commissaris een belangenafweging maken. In ieder geval de belangen van de verzoeker en de boedel moeten in deze afweging worden betrokken (r.o. 3.7). Tot slot overweegt de Hoge Raad dat een faillissementsverslag ertoe dient een globaal inzicht te geven in de afwikkeling van het faillissement, in die zin dat het verslag niet dient als volledige verantwoording. Die zijn de curatoren verschuldigd aan de rechter-commissaris (r.o. 3.9).

Voorafgaand aan de indiening van de verzoeken op grond van artikel 69 Fw hebben de Funds ten derde de curatoren van Jomed gedagvaard in kort geding en op grond van artikel 3:15j aanhef en onder d BW een bevel gevorderd tot het verschaffen van specifieke informatie uit de (boedel)administratie van

³²² Rechtbank Amsterdam 7 april 2004, r.o. 6, te kennen uit HR 21 januari 2005, *NJ 2005/249 (Jomed I)*.

³²³ Zie hiervoor Rechtbank Amsterdam 7 april 2004, r.o. 1, te kennen uit HR 21 januari 2005, *NJ 2005/249 (Jomed I)*.

³²⁴ HR 21 januari 2005, *NJ 2005/249 (Jomed I)*.

Jomed. De voorzieningenrechter bij de rechtbank Amsterdam heeft de vorderingen afgewezen op 7 augustus 2003. Op 15 januari 2004 heeft het hof Amsterdam dit vonnis bekrachtigd. Het hof oordeelt dat artikel 3:15j aanhef en onder d BW bedoeld is om bewijs te vergaren over de omvang en hoedanigheid van de vordering van een schuldeiser. De Funds hebben geen rechtstreeks en voldoende belang in de zin van artikel 3:15j aanhef BW, omdat zij openlegging van de administratie vorderen om een oordeel te vormen over de vraag of hun belangen voldoende worden behartigd bij het beheer en de vereffening van de boedel. De Faillissementswet geeft informatiebevoegdheden aan de schuldeiserscommissie (art. 76 Fw) en biedt schuldeisers op grond van artikel 69 Fw de mogelijkheid informatie te verlangen die nodig is om een beeld te vormen over het beheer en de vereffening van de boedel, zodat toewijzing van een vordering in kort geding op grond van artikel 3:15j BW om die reden niet past in het stelsel van de Faillissementswet.³²⁵ De Hoge Raad laat het oordeel van het hof in stand en voegt hier, zoals impliciet reeds gelezen kon worden in de uitspraak van het hof, expliciet aan toe dat het toepassingsgebied van artikel 3:15j aanhef en sub d BW is beperkt tot de boekhouding van de failliet, 'voor zover deze betrekking heeft op het tijdperk tot aan diens faillietverklaring.'³²⁶

De Jomed-uitspraken vormen de basis voor informatieverzoeken van schuldeisers op grond van artikel 69 Fw en artikel 3:15j aanhef en sub d BW. Hierna komen deze uitspraken dus nog regelmatig aan de orde. Artikel 843a Rv is door de Funds niet ten grondslag gelegd aan hun vorderingen in kort geding. Uit de rechtspraak volgt dat artikel 843a Rv juist wel als grondslag kan dienen voor het vorderen van informatie met als doel het instellen van een aansprakelijkheidsvordering tegen onder meer de boedel of de curator in persoon. Ook artikel 843a Rv komt daarom aan de orde.

5.3 Artikel 69 Fw

Op grond van artikel 69 Fw kunnen schuldeisers, de schuldeiserscommissie en de schuldenaar bij de rechter-commissaris een bevel uitlokken dat de curator een bepaalde handeling verricht of een voorgenomen handeling nalaat. De wijze waarop schuldeisers middels artikel 69 Fw invloed kunnen uitoefenen op de afwikkeling van de boedel komt uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 5. Hier wordt uitsluitend stilgestaan bij artikel 69 Fw als grondslag voor een informatieverzoek van individuele schuldeisers.

Op basis van vaste rechtspraak heeft artikel 69 Fw een beperkte reikwijdte. Een verzoek op basis van dat artikel moet als doel hebben het uitoefenen van invloed op het beheer en de vereffening van de boedel. De Hoge Raad overwoog reeds in 1925 'dat toch het voorschrift van artikel 69 Fw. alleen is gegeven om onder meer den schuldeischers invloed toe te kennen op het beheer over den faillieten boedel en om, zoo zij meenen, dat bij dat beheer door doen of laten fouten worden gemaakt, deze te doen herstellen of voorkomen, geenzins om die schuldeischers in de gelegenheid te stellen op deze uiterst eenvoudige, maar ook weinig waarborgen biedende wijze aan hen persoonlijk toekomende rechten tegenover den boedel geldend te maken.'³²⁷ Deze overweging is later herhaald door de Hoge Raad,³²⁸ vanaf 1985 soms met de toevoeging dat artikel 69 Fw *in beginsel* slechts is gegeven om invloed toe te kennen op het beheer over de failliete boedel.³²⁹ Onder omstandigheden kan de schuldenaar wel persoonlijke rechten geldend maken met een beroep op artikel 69 Fw.³³⁰

³²⁵ Gerechtshof Amsterdam 15 januari 2004, *NJF* 2004/186.

³²⁶ HR 21 januari 2015, *NJ* 2015/250 (*Jomed II*), r.o. 4.2.

³²⁷ HR 31 december 1925, *NJ* 1926, p. 316.

³²⁸ Bijvoorbeeld HR 3 oktober 1935, *NJ* 1936/96.

³²⁹ Bijvoorbeeld HR 9 september 1994, *NJ* 1995/344.

³³⁰ HR 10 mei 1985, *NJ* 1985/792, r.o. 3.2. Zie voor een voorbeeld uit de lagere rechtspraak Rechtbank Midden-Nederland 3 mei 2017, *RI* 2018/69. Zie ook de annotatie van Van Schilfgaarde onder HR 9 juni 2000, *NJ* 2000/577, par. 2, waarin hij opmerkt dat de woorden 'in beginsel' in die uitspraak uit 2000 niet terugkomen. Gelet op de context was dat ook niet nodig. In latere uitspraken van de Hoge Raad komt het 'in beginsel' wel weer terug.

Ook een informatieverzoek op grond van artikel 69 Fw moet het uitoefenen van invloed op het beheer en de vereffening van de boedel als doel hebben.³³¹ In een faillissement waar de curator op grond van artikel 67 Fw beroep had ingesteld tegen een beslissing van de rechter-commissaris om geen toestemming te verlenen tot het voortzetten van een hoger beroep in een bestuurdersaansprakelijkheidsprocedure, wenste een schuldeiser informatie te ontvangen over deze beroepsprocedure om als belanghebbende bij de procedure op grond van artikel 67 Fw beslagen ten ijs te komen. Naar het oordeel van de rechter-commissaris was de schuldeiser niet-ontvankelijk in haar artikel 69-verzoek om informatie, omdat het belang van een schuldeiser als (vermeend) belanghebbende in een beroepsprocedure een eigen belang is. De rechter-commissaris overweegt daarbij: 'De omstandigheid dat de belangen van de boedel en die van verzoekster in dit geval parallel lopen, maakt dat niet anders.'³³² Ik kan mij niet vinden in de grond waarop de rechter-commissaris de schuldeiser niet-ontvankelijk verklaart. Het optreden als belanghebbende bij een beroep op grond van artikel 67 Fw is, als iemand daadwerkelijk belanghebbende is, bij uitstek het uitoefenen van invloed op het beheer en de vereffening van de boedel. Uiteraard neemt dat niet weg dat er mogelijk andere gronden waren om de verzoekster in kwestie niet-ontvankelijk te verklaren of het verzoek af te wijzen.

Artikel 69 Fw is er niet voor bedoeld om informatie te vergaren met het oog op een aansprakelijkstelling van de boedel, de curator of de Staat door een schuldeiser.³³³ Artikel 69 Fw biedt ook geen grond voor het verzamelen van informatie door een schuldeiser met als doel het aansprakelijk stellen van bestuurders.³³⁴ Verder moet een artikel 69-verzoek van (vermeend) pandhouders om inzage in stukken om het bestaan of de omvang van een pandrecht vast te stellen worden afgewezen. Het doel van dit verzoek is niet het uitoefenen van invloed op de afwikkeling van het faillissement, maar het vaststellen van persoonlijke rechten.³³⁵ Een verzoek om alle informatie die de curator heeft beschikbaar te houden voor de schuldeisers moet om dezelfde reden worden afgewezen nadat de slotuitdelingslijst verbindend is geworden. Een dergelijk verzoek kan in dat stadium van het faillissement alleen dienen om persoonlijke rechten geldend te maken.³³⁶

In de literatuur is het standpunt ingenomen dat de beperking tot het boedelbelang een forse beperking inhoudt van het informatierecht van individuele schuldeisers. Een informatieverzoek kan in deze visie niet zien op verantwoording achteraf van het gevoerde beheer.³³⁷ In *Jomed I* is in cassatie geklaagd over het oordeel van de rechtbank dat het recht op informatie zich niet uitstrekt tot verantwoording achteraf. De Hoge Raad overweegt dat deze overweging van de rechtbank in de context van de uitspraak moet worden gelezen. De rechtbank overweegt namelijk direct daarna dat het doel van de Funds kennelijk is om onder meer de curatoren aansprakelijk te stellen.³³⁸ Vanuit die context bezien is het oordeel van de Hoge Raad dat het onderdeel bij gebrek aan feitelijke grondslag niet tot cassatie

³³¹ HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*), r.o. 3.6. A-G Huydecoper meende in par. 36 van zijn conclusie dat deze gedachte een 'oppervlakkige aantrekkelijkheid' bezit, maar van de hand gewezen moest worden. De Hoge Raad oordeelde anders. Eens met Huydecoper: Van den Heuvel, *Bb* 2005/39.

³³² Rechtbank Den Haag 10 oktober 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:10723, r.o. 3.2.

³³³ HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*), r.o. 3.8. Zie ook Rechtbank Noord-Holland 28 juni 2016, *JOR* 2017/204, waarin het verzoek, ondanks dat de curator meent dat de verzochte informatie wordt opgevraagd om de curator of de Staat aansprakelijk te stellen, wordt toegewezen omdat de schuldeisers expliciet heeft aangegeven de informatie (taxatierapporten) te willen gebruiken om te beoordelen of de taxaties deugdelijk zijn verricht in het kader van een mogelijke aansprakelijkstelling van de makelaar en taxateur door de boedel.

³³⁴ HR 23 maart 2007, *JOR* 2007/128 (*Van der Knaap/Mosele q.q.*). Anders: Rechtbank Groningen 29 oktober 1999, *JOR* 2000/85, m.nt. J.J. van Hees. Van Hees is in zijn annotatie al kritisch over deze uitspraak, die volgens Verstijlen is achterhaald. Zie Verstijlen, *GS Faillissementswet*, art. 69 Fw, aant. 13.3 (laatst bijgewerkt: 30 december 2021).

³³⁵ Rechtbank Den Haag 11 oktober 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:10788 (*Mooy Logistics*), r.o. 3.4 en 3.5.

³³⁶ HR 23 april 2010, *RJ* 2010/50.

³³⁷ Van Galen 2006, p. 146; E.W.J.H. de Liagre Böhl, *Ondernemingsrecht* 2005/212, par. 4.

³³⁸ Zie r.o. 6.1 van de beschikking van de rechtbank en r.o. 3.8 van de beschikking van de Hoge Raad.

kan leiden terecht.³³⁹ Daarmee is niet gezegd dat verantwoording achteraf geen boedelbelang kan dienen.³⁴⁰ Als verantwoording achteraf een mogelijke opmaat vormt naar een verzoek tot ontslag van de curator (art. 73 Fw) en/of een (daaropvolgend) verzoek op grond van artikel 69 Fw om de (nieuwe) curator te bevelen de (voormalig) curator aansprakelijk te stellen ten behoeve van de boedel, is verantwoording achteraf een legitiem doel voor een informatieverzoek op grond van artikel 69 Fw.³⁴¹

Het is ook mogelijk de rechter-commissaris op grond van artikel 69 Fw te verzoeken de curator te bevelen informatie af te geven aan een derde. Meijers schreef reeds in 1926 dat een boedelbelang ook kan zijn dat een procedure niet wordt gevoerd. Volgens hem zal een rechter-commissaris een dergelijk bevel alleen geven bij een onbetwistbaar recht, in het geval dat voorlag een (vermeend) recht tot afgifte van een zaak.³⁴² Kort nadien oordeelde de Hoge Raad ook dat een artikel 69-verzoek tot afgifte van een zaak kan worden gedaan als over de afgifte geen geschil bestaat noch in redelijkheid te verwachten is. Het belang bij een dergelijk verzoek is voorkomen dat de faillissementskosten onnodig oplopen.³⁴³ De rechtbank Den Haag heeft een informatieverzoek op deze grond afgewezen, omdat niet zonder meer duidelijk was dat het informatieverzoek zou worden toegewezen in een procedure op grond van artikel 843a Rv en/of artikel 3:15j BW. De Hoge Raad heeft het cassatieberoep verworpen onder toepassing van artikel 81 RO.³⁴⁴

Volgens mij is het niet noodzakelijk dat geen geschil bestaat over het informatierecht, laat staan dat het recht op informatie in rechte vaststaat.³⁴⁵ Een grond voor toewijzing van het verzoek kan mijns inziens ook zijn dat het sop de kool niet waard is: de kosten van een procedure wegen niet op tegen het belang van de boedel om zich te verzetten tegen afgifte van bepaalde informatie. Overigens kan degene die de informatie zelf wenst te verkrijgen hierom ook op deze grond verzoeken,³⁴⁶ maar zal een dergelijk verzoek snel worden gezien als een verkapt verzoek een persoonlijk recht tegenover de boedel geldend te maken.³⁴⁷

Nadat is vastgesteld dat een schuldeiser het verzoek heeft gedaan met het doel invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement, dient een belangenafweging plaats te vinden. Onder meer moeten de belangen van de boedel bij het niet verstrekken van informatie worden afgewogen tegen de belangen van de schuldeisers bij het wel verstrekken van de informatie. De boedel heeft er bijvoorbeeld belang bij dat niet te veel tijd en kosten zijn gemoeid met het verstrekken van de informatie.³⁴⁸ Verder is het mogelijk dat informatie vertrouwelijk moet blijven, bijvoorbeeld in verband met lopende onderhandelingen.³⁴⁹ A-G Huydecoper stelt daarnaast dat het mogelijk is dat een curator door veelvuldige informatieverzoeken geneigd kan zijn meer rekening te houden met de schuldeiser die druk uitoefent op de boedel.³⁵⁰ De schuldeiser die om informatie verzoekt, zal moeten stellen wat

³³⁹ Anders: De Liagre Böhl, *Ondernemingsrecht* 2005/121, par. 6.

³⁴⁰ Zo ook Vermeulen 2012, p. 287.

³⁴¹ Verstijlen noemt het belang van aansprakelijkheid tegenover de boedel in Verstijlen, *Tvl* 2010/33.

³⁴² E.M. Meijers, annotatie onder HR 31 december 1925, *NJ* 1926, p. 316.

³⁴³ HR 13 juni 1928, *NJ* 1928, p. 1379, m.nt. E.M. Meijers.

³⁴⁴ HR 23 maart 2007, *JOR* 2007/128 (*Van der Knaap/Mosele q.q.*).

³⁴⁵ Dat laatste wordt gesteld in Groenewegen & Orval 2009, p. 45.

³⁴⁶ Verstijlen, *WPNR* 2015, afl. 7074, p. 745.

³⁴⁷ Zie bijvoorbeeld de casus die speelde in HR 8 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ8088. Omdat de Hoge Raad de zaak heeft afgedaan met toepassing van artikel 81 RO, zij verwezen naar de conclusie van A-G Timmerman voor dit arrest (ECLI:NL:PHR:BQ8088).

³⁴⁸ Aan dit kostenbelang van de boedel wordt tegemoetgekomen door als schuldeiser aan te bieden de kosten te vergoeden. Aldus Verstijlen, *Tvl* 2010/33.

³⁴⁹ Zo bijvoorbeeld Rechtbank Rotterdam 8 september 2009, ECLI:NL:RBROT:2009:BJ8970, r.o. 3.8 en 3.9.

³⁵⁰ Conclusie van A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249, par. 35 en 58.

zijn belang is bij het verkrijgen van de informatie, zodat de betrokken belangen helder zijn.³⁵¹ Mede in het kader van de belangenafweging moet de verzochte informatie voldoende specifiek zijn.³⁵²

Bij het informatieverzoek en de belangenafweging speelt ook de gelijkheid van schuldeisers een rol.³⁵³ Als informatie uitsluitend aan een specifieke schuldeiser wordt verstrekt, hebben de andere schuldeisers een informatieachterstand. Dit is extra pregnant bij het faillissement van een beursvennootschap³⁵⁴ en bij faillissementen waarin vorderingen worden opgekocht door *distressed debt traders*.³⁵⁵ Hoewel de Hoge Raad zijn opmerking over de gelijkheid van schuldeisers niet plaatst binnen het kader van artikel 69 Fw, ben ik met Groenewegen en Orval van mening dat het in beginsel in strijd is met de gelijkheid van schuldeisers om bepaalde informatie aan een individuele crediteur te verschaffen.

Zeker als het doel van het informatieverzoek moet zijn om invloed uit te oefenen op het beheer en de vereffening van de boedel *ten behoeve van de gezamenlijke schuldeisers*,³⁵⁶ ligt het voor de hand dat de informatie wordt verstrekt aan alle schuldeisers. Ook als dat niet het geval is en het belang van de schuldeiser mag strijden met het boedelbelang, hebben de andere schuldeisers er belang bij zich over het geschil een oordeel te vormen en zich hiermee – bijvoorbeeld door het indienen van een artikel 69-verzoek – te bemoeien. Mijns inziens kan de rechter-commissaris een informatieverzoek op grond van artikel 69 Fw daarom in beginsel alleen toewijzen onder de voorwaarde dat de gevraagde informatie ook aan de andere schuldeisers wordt verstrekt.³⁵⁷ Van Schilfgaarde noemt als bezwaar hiertegen dat dit leidt tot vertraging en extra kosten,³⁵⁸ maar als de te verschaffen informatie direct wordt opgenomen in het CIR, is dat probleem er volgens mij niet.

Artikel 69 Fw is, naast andere bepalingen in de Faillissementswet die recht geven op informatie, exclusief.³⁵⁹ Er is, volgens de Hoge Raad *in beginsel*, geen uit het ongeschreven recht voortvloeiende verplichting om inlichtingen over de afwikkeling van het faillissement te verstrekken aan een individuele schuldeiser.³⁶⁰ Dat staat los van de mogelijkheid die schuldeisers hebben om op grond van artikel 3:15j BW en 843a Rv informatie te vorderen die niet ziet op de afwikkeling van het faillissement.

5.4 Artikel 3:15j BW

In *Jomed II* ging het om de vraag of op grond van artikel 3:15j aanhef en sub d BW openlegging van de boedeladministratie kan worden gevorderd. De Hoge Raad beantwoordde deze vraag, anders dan A-G Huydecoper in zijn conclusie voor het arrest,³⁶¹ ontkennend. Het toepassingsbereik van dit artikel is namelijk beperkt tot de boekhouding van de failliet tot aan diens faillietverklaring.³⁶² Daarnaast moet

³⁵¹ HR 21 januari 2005, NJ 2005/249 (*Jomed I*), r.o. 3.7.

³⁵² Rechtbank Alkmaar 23 oktober 2009, ECLI:NL:RBALK:2009:BK1060.

³⁵³ Conclusie van A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, NJ 2005/249, par. 35 en 42. Vergelijk ten aanzien van artikel 3:15j BW HR 21 januari 2005, NJ 2005/250 (*Jomed II*), r.o. 4.1.

³⁵⁴ Groenewegen & Orval 2009, p. 43.

³⁵⁵ Zie over distressed debt trading in de Nederlandse literatuur bijvoorbeeld Alvarez Jiménez, *Tvl* 2001, alf. 1 en (zijdelings) Windt & Hummelen 2015, p. 305.

³⁵⁶ Aldus o.a. *Wessels Insolventierecht IV* 2020/4229. Anders o.a. Verstijlen, *WPNR* 2015, afl. 7074 en A-G Langemeijer, conclusie voor HR 22 december 2006, *JOR* 2007/77. Zie hierover verder in het kader van artikel 69 Fw hoofdstuk 5.

³⁵⁷ Vergelijk de annotatie van W.C.L. van der Grinten onder HR 10 mei 1985, NJ 1985/793 (*Brink/Curatoren THB*), par. 4.

³⁵⁸ Annotatie onder HR 21 januari 2005, NJ 2005/249 (*Jomed I*), par. 6.

³⁵⁹ Wessels heeft het over een 'gesloten stelsel van interventiemogelijkheden' in *Wessels Insolventierecht IV* 2020/4062.

³⁶⁰ HR 21 januari 2005, NJ 2005/250 (*Jomed II*), r.o. 4.1.

³⁶¹ Conclusie A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, NJ 2005/250 (*Jomed II*), par. 47-51.

³⁶² HR 21 januari 2005, NJ 2005/250 (*Jomed II*), r.o. 4.2.

degene die openlegging vordert een voldoende en rechtstreeks belang hebben. In het arrest *Schmitz q.q./Aerts Europe* overwoog de Hoge Raad dat hiervan sprake is als de schuldeiser zijn rechtsbetrekking met de schuldenaar wil vaststellen, bijvoorbeeld als het gaat om de hoogte, aard of inhoud van zijn vordering.³⁶³ Artikel 3:15j aanhef en sub d BW biedt geen grondslag om openlegging te vorderen om rechten tegenover derden zoals bestuurders van de schuldenaar vast te stellen.³⁶⁴ De Hoge Raad heeft hiermee de discussie over de reikwijdte artikel 3:15j aanhef en sub d BW beslecht in het voordeel van de preciezen die een restrictieve benadering bepleitten.³⁶⁵

De toepassing van artikel 3:15j aanhef en sub d BW is nog niet volledig uitgekristalliseerd. Onduidelijk is bijvoorbeeld nog of bij de beoordeling een belangenafweging dient plaats te vinden. Dit standpunt is ingenomen, maar dan vaak in samenhang met een pleidooi voor een minder restrictieve benadering dan de Hoge Raad heeft aangenomen in 2016.³⁶⁶ Van Daal meende reeds in 2003 dat schuldeisers geen beroep konden doen op artikel 3:15j aanhef en sub d BW om rechten tegenover derden vast te stellen, maar meende wel dat openlegging kon worden verlangd met als doel invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement door de curator.³⁶⁷ Van Daal bepleitte ook dat een belangenafweging zou moeten plaatsvinden.³⁶⁸ Tot slot verwijs ik naar Sijmonsma, die ook na het wijzen van *Schmitz q.q./Aerts Europe* – overigens ten aanzien van artikel 3:15j BW in het algemeen – vindt dat een belangenafweging moet plaatsvinden.³⁶⁹

Van Schilfgaarde meende dat artikel 3:15j BW weinig ruimte laat voor afweging van de belangen van de andere schuldeisers. Van belang is wel dat Van Schilfgaarde voorstander was van de restrictieve benadering die de Hoge Raad in *Schmitz q.q./Aerts Europe* heeft aangenomen.³⁷⁰ Ook Bijloo stelt in zijn annotatie onder *Schmitz q.q./Aerts Europe* dat uit de tekst en wetsgeschiedenis van artikel 3:15j BW niet volgt dat een belangenafweging moet plaatsvinden. Alleen als bijvoorbeeld misbruik van bevoegdheid wordt gepleegd, moet de vordering worden afgewezen.³⁷¹

Of een belangenafweging moet plaatsvinden, hangt mijns inziens af van een ander discussiepunt: het kostenaspect. Uit (de wetsgeschiedenis bij) artikel 3:15j BW volgt niet dat de schuldeiser die openlegging verlangt de kosten die hiermee zijn gemoed moet vergoeden.³⁷² In de literatuur wordt dit standpunt wel ingenomen. Sommigen menen dat de bereidheid van een schuldeiser om de kosten te vergoeden een rol speelt in de belangenafweging waarover het hiervoor ging,³⁷³ anderen stellen

³⁶³ Artikel 3:15j aanhef en sub d BW biedt volgens Rechtbank Limburg (vzr.) 23 september 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:7214, r.o. 4.3 ook geen soelaas als een vermeend schuldeiser niet de hoogte, aard of inhoud van zijn vordering wil vaststellen, maar het bestaan van een vordering (in de casus op grond van onrechtmatige daad) wil onderbouwen.

³⁶⁴ HR 8 april 2016, *JOR* 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*), m.nt. J.O. Bijloo, r.o. 3.4.3.

³⁶⁵ Zie voor een overzicht van rechtspraak en verschillende standpunten in de literatuur de conclusie van A-G Timmerman voor HR 8 april 2016, *JOR* 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*), par. 3.10-3.12 en de annotatie van J.O. Bijloo in *JOR* 2016/180, par. 3.

³⁶⁶ Zie bijvoorbeeld de conclusie van A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/250 (*Jomed II*), par. 45; de annotatie van W.J.M. van Andel onder Gerechtshof 's-Gravenhage 25 september 2007, *JOR* 2007/287, par. 6; Kalsbeek & Malanczuk, *O&F* 2011, afl. 2, p. 51 en Van Andel & Van Zanten 2013, p. 45 en 46.

³⁶⁷ Van Daal, *Tvl* 2003, afl. 4. Zie ook G.C. van Daal in zijn annotatie onder het arrest van het hof Amsterdam in *Jomed II* in *Tvl* 2004/25.

³⁶⁸ Van Daal, *Tvl* 2003, afl. 4.

³⁶⁹ Sijmonsma 2017, par. 7.1.1.

³⁷⁰ Annotatie P. van Schilfgaarde onder HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/250 (*Jomed II*).

³⁷¹ J.O. Bijloo, annotatie onder HR 8 april 2016, *JOR* 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*).

³⁷² Van Hees, *Tvl* 2004/58.

³⁷³ W.J.M. van Andel, annotatie onder Rechtbank Arnhem 21 oktober 2008, *JOR* 2009/23, par. 4; Van Andel & Van Zanten 2013, p. 46.

onomwonden dat de kosten door de schuldeiser vergoed moeten worden.³⁷⁴ Dit laatste standpunt sluit aan bij artikel 843a Rv en het oordeel van de Hoge Raad in *Hamm q.q./ABN AMRO* over het verschaffen van informatie door de curator over verpande vorderingen aan de pandhouder.³⁷⁵ Dit oordeel van de Hoge Raad heeft geen expliciete wettelijke grondslag, maar is kennelijk gebaseerd op de gedachte dat kosten die gemaakt moeten worden voor het vaststellen van de rechten van de pandhouder niet ten laste van de boedel moeten komen.³⁷⁶ Ditzelfde argument gaat op voor openlegging ten behoeve van een individuele schuldeiser.

Worden de kosten door de schuldeiser betaald, dan heeft de boedel in beginsel geen rechtmatig belang bij het afzien van inzage. Weliswaar is het in het belang van de overige schuldeisers dat een bepaalde vordering niet of voor een te laag bedrag wordt vastgesteld, maar dat belang van de boedel is niet rechtmatig. Mits de schuldeiser daadwerkelijk een voldoende en rechtstreeks belang heeft en de kosten die gemoeid zijn met openlegging vergoedt, dient de vordering te worden toegewezen. Overigens meen ik dat een schuldeiser alleen toegang heeft tot dat deel van de administratie dat bij zijn belang aansluit. In de aanhef van artikel 3:15j BW staat immers dat het recht bestaat *voor zover* een voldoende en rechtstreeks belang bestaat bij de openlegging. De schuldeiser moet dus stellen welke informatie hij wenst en waarom hij specifiek bij die informatie een voldoende en rechtstreeks belang heeft.³⁷⁷

5.5 Artikel 843a Rv

Wenst een schuldeiser informatie van de curator om rechten jegens derden geldend te maken, dan kan hij een exhibitievordering instellen op grond van artikel 843a Rv. Dat deze mogelijkheid bestond, was ten tijde van het faillissement van Jomed nog niet duidelijk. Verstijlen stelde in 2010 dat een schuldeiser buiten het kader van artikel 3:15j BW geen rechtmatig belang als bedoeld in artikel 843a Rv heeft.³⁷⁸ In 2013 stelden Van Anandel en Van Zanten dat een beroep op artikel 843a Rv alleen kan worden gehonoreerd binnen de grenzen die gelden voor artikel 69 Fw.³⁷⁹

De Hoge Raad oordeelde nog in 2000 dat op grond van artikel 843a Rv geen inzage, afschrift of uittreksel gevorderd kan worden van derden die geen partij zijn bij de gestelde rechtsbetrekking.³⁸⁰ Deze eis werd in 2009 ook door de voorzieningenrechter bij de rechtbank Rotterdam gesteld in een faillissementssituatie.³⁸¹ In de memorie van toelichting bij de aanpassing van artikel 843a Rv in 2011 is duidelijk gemaakt dat ook een vordering ingesteld kan worden tegen een (rechts)persoon die geen partij is bij de rechtsbetrekking waarover het gaat in artikel 843a Rv.³⁸² De Hoge Raad heeft dit in 2015 bevestigd.³⁸³ In datzelfde arrest overwoog de Hoge Raad dat ook een verbintenis uit de wet kan

³⁷⁴ Van Daal, *Tvl* 2003, afl. 4 (tenzij de openlegging in het belang van de gezamenlijke schuldeisers is, maar dat is gelet op de restrictieve benadering van de Hoge Raad volgens mij nooit het geval) en Groenewegen & Orval 2009, p. 51.

³⁷⁵ HR 30 oktober 2009, *NJ* 2010/96 (*Hamm q.q./ABN AMRO*), r.o. 4.2.2.

³⁷⁶ Tuil, *MvV* 2010, afl. 2, p. 23.

³⁷⁷ Aldus ook Groenewegen & Orval 2009, p. 51. Anders: J.O. Bijloo, annotatie onder HR 8 april 2016, *JOR* 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*), par. 6.

³⁷⁸ Verstijlen, *Tvl* 2010/33.

³⁷⁹ Van Anandel & Van Zanten 2013, p. 47.

³⁸⁰ HR 18 februari 2000, *NJ* 2001/259 (*News International c.s./ABN AMRO*).

³⁸¹ Rechtbank Rotterdam (vzr.) 24 juni 2009, *JOR* 2009/308.

³⁸² *Kamerstukken II* 2011/12, 33079, nr. 3, p. 1.

³⁸³ HR 10 juli 2015, *NJ* 2016/50 (*Schietincident Alphen a/d Rijn*), r.o. 3.6.5 t/m 3.6.7. Zie hierover ook Sijmonsma 2017, par. 8.4.

worden aangemerkt als rechtsbetrekking in de zin van artikel 843a Rv,³⁸⁴ terwijl de Hoge Raad dat in 2000 nog in het midden liet.³⁸⁵

Mede naar aanleiding van deze verruiming van artikel 843a Rv deed A-G Timmerman in zijn conclusie voor *Schmitz q.q./Aerts Europe* de voorzichtige suggestie dat artikel 843a Rv een grondslag biedt om informatie op te vragen bij de curator om een bestuurder aansprakelijk te stellen op grond van onrechtmatige daad.³⁸⁶ In een overweging ten overvloede is de Hoge Raad minder voorzichtig. De Hoge Raad stelt onomwonden dat een schuldeiser die informatie wenst te ontvangen van de curator om een vordering in te stellen tegen een derde, een vordering kan instellen op grond van artikel 843a Rv.³⁸⁷ Een vordering op grond van artikel 843a Rv kan ook worden ingesteld om een rechtsbetrekking met de boedel vast te stellen.³⁸⁸

Uiteraard moet worden voldaan aan de voorwaarden van artikel 843a Rv: degene die de vordering instelt moet (1) een rechtmatig belang hebben bij (2) bepaalde bescheiden (3) aangaande een rechtsbetrekking waarin hij of zijn rechtsvoorgangers partij zijn. Degene van wie de bescheiden worden gevorderd moet (4) de bescheiden tot zijn beschikking of onder zijn berusting hebben. De vordering wordt op grond van lid 4 afgewezen als daar gewichtige redenen voor zijn of als een behoorlijke rechtsbedeling ook zonder verschaffing van de gevraagde gegevens is gewaarborgd.³⁸⁹ De kosten moeten worden gedragen door degene die inzage verlangt. Een grond voor afwijzing van de vordering kan dus niet zijn gelegen in de kosten die gemoeid zijn met het verlenen van inzage, omdat die kosten vergoed moeten worden aan de boedel.

In 2012 heeft de rechtbank 's-Hertogenbosch de kosten, in een procedure waarin bestuurders van de failliete vennootschap op grond van artikel 843a Rv inzage kregen in de administratie, gesteld op EUR 75 per dag waarop inzage werd gewenst, EUR 20 per uur waarin inzage werd genomen en EUR 0,10 per kopie. De bestuurders moesten een voorschot van EUR 1.040 betalen.³⁹⁰ In 2022 oordeelde de voorzieningenrechter bij de rechtbank Rotterdam dat ook de tijd die een (voormalig) curator besteedt aan het verstrekken van inzage, afschrift of uittreksel vergoed moet worden. Omdat een redelijk handelend en bekwaam curator vanwege het aansprakelijkheidsrisico dat hij hiermee loopt in beginsel niet vrijwillig zal voldoen aan een verzoek om stukken in verband met een geschil met een derde te verschaffen, komt naar het oordeel van de voorzieningenrechter ook de tijd die de curator heeft besteed aan het voeren van verweer in de procedure voor vergoeding in aanmerking.³⁹¹

Het kan zijn dat een schuldeiser stukken opvraagt om te beoordelen of hij een derde aansprakelijk wil stellen, terwijl de curator die derde ook aansprakelijk kan stellen. In *Lunderstädt/De Kok c.s.* oordeelde

³⁸⁴ HR 10 juli 2015, NJ 2016/50 (*Schietincident Alphen a/d Rijn*), r.o. 3.6.4.

³⁸⁵ HR 18 februari 2000, NJ 2001/259 (*News International c.s./ABN AMRO*), r.o. 4.1.4. Zie nadien *Kamerstukken II* 1999/00, 26855, nr. 5, p. 78-79.

³⁸⁶ 'Het lijkt mij echter niet bij voorbaat uitgesloten dat een schuldeiser van een failliete vennootschap die de bestuurder van die vennootschap uit onrechtmatige daad wil aanspreken met zijn vordering tot inzage ex art. 843a Rv tegen de curator succesvol zal zijn.' Conclusie A-G Timmerman voor HR 8 april 2016, JOR 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*), par. 3.13.

³⁸⁷ HR 8 april 2016, JOR 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*), r.o. 3.6.

³⁸⁸ Zie bijvoorbeeld Rechtbank Den Haag 17 februari 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:1029.

³⁸⁹ Voor een uitgebreide bespreking van de voorwaarden zij verwezen naar Sijmonsma 2017, hoofdstuk 7 en 8. De afwijzingsgronden worden besproken in hoofdstuk 11. Een uitspraak waarin de vereisten systematisch worden langsgelopen en de voorzieningenrechter de curator veroordeelt om bepaalde bescheiden af te geven aan twee schuldeisers is Rechtbank Amsterdam (vzr.) 11 augustus 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3969.

³⁹⁰ Rechtbank 's-Hertogenbosch 14 november 2012, JOR 2013/68, m.nt. Ekelmans. In zijn annotatie onder de uitspraak stelt J. Ekelmans terecht dat het niet logisch is dat de rechtbank de vordering heeft toegewezen op grond van artikel 843a Rv, omdat de inzage niet zag op bepaalde bescheiden, maar op de volledige administratie.

³⁹¹ Rechtbank Rotterdam (vzr.) 18 februari 2022, JOR 2022/161, r.o. 4.11 t/m 4.14.

de Hoge Raad dat de bevoegdheid van de curator om een dergelijke vordering in te stellen niet exclusief is. Wel kan een behoorlijke afwikkeling van het faillissement met zich brengen dat eerst wordt beslist op de vordering van de curator, voordat de vordering van de schuldeiser wordt beoordeeld.³⁹² Nu deze samenloop niet in de weg staat aan het instellen van een vordering door een individuele schuldeiser en de rechter in de aansprakelijkheidsprocedure maatregelen kan treffen, speelt deze samenloop geen rol bij de beoordeling van de exhibitievordering.³⁹³

5.6 Voldoende mogelijkheden individuele schuldeisers

De Liagre Böhl stelde in zijn annotatie onder *Jomed I* dat geen recht was gedaan, omdat schuldeisers zich niet een gefundeerd oordeel zouden kunnen vormen over het gevoerde beleid.³⁹⁴ Verstijlen dacht hier anders over. Hij merkte naar aanleiding van de Jomed-uitspraken op dat enige vrolijkheid wel gepast is, omdat hierin naar zijn mening een ruime ingang wordt gegeven voor het verkrijgen van informatie.³⁹⁵ Zeker als het hele palet aan mogelijkheden van schuldeisers wordt overzien, hebben schuldeisers volgens mij voldoende mogelijkheden om voor verschillende doeleinden informatie te verkrijgen van de curator.

Na de scherpe annotatie van De Liagre Böhl zijn nog veel puzzelstukken gelegd en is gebleken dat schuldeisers in veel gevallen informatie kunnen opvragen, maar daar afhankelijk van de aard van de informatie en de reden waarom de informatie wordt opgevraagd verschillende grondslagen voor moeten gebruiken. Ingrijpende voorstellen tot wijziging van de informatiepositie van individuele schuldeisers heb ik daarom in de literatuur niet aangetroffen. Als het gaat om informatieverschaffing aan de gezamenlijke schuldeisers en andere belanghebbenden, zijn dergelijke voorstellen wel gedaan. In de volgende paragraaf ga ik in op twee van deze voorstellen.

6. Voorstellen tot verandering informatieverstrekking

6.1 Inleiding

In de loop der tijd zijn diverse voorstellen gedaan om de informatiepositie van schuldeisers te versterken. In deze paragraaf wordt ingegaan op het Voorontwerp Insolventiewet van de commissie Kortmann³⁹⁶ en een voorstel dat in de literatuur is gedaan door Boerma³⁹⁷. In de literatuur wordt ook regelmatig gepleit voor het vaker instellen van een (voorlopige) schuldeiserscommissie.³⁹⁸ Hoewel ook dat een positieve invloed heeft op de informatieverschaffing in het faillissement, wordt in deze paragraaf niet verder ingegaan op de schuldeiserscommissie. De schuldeiserscommissie komt uitgebreider aan bod in hoofdstuk 6.

6.2 Voorontwerp Insolventiewet

Het Voorontwerp Insolventiewet bevat, naast bijvoorbeeld de verplichting om periodiek verslag uit te brengen, de plicht voor de bewindvoerder³⁹⁹ om bepaalde handelingen slechts te verrichten 'nadat hij

³⁹² HR 21 december 2001, *JOR* 2002/37 (*Lunderstädt/De Kok c.s.*), r.o. 3.4.4 en 3.4.5.

³⁹³ Rechtbank Rotterdam (vzr.) 19 april 2019, *JOR* 2019/260, m.nt. Bijloo, r.o. 4.8. Zie ook de annotatie van Bijloo onder deze uitspraak.

³⁹⁴ E.W.J.H. de Liagre Böhl, *Ondernemingsrecht* 2005/212. Zo ook Van Galen 2006, p. 146 en 147.

³⁹⁵ Verstijlen, *TvI* 2010/33.

³⁹⁶ Het voorontwerp is inclusief toelichting opgenomen in Kortmann & Faber 2007.

³⁹⁷ Boerma 2011, p. 305-319.

³⁹⁸ Voor dergelijke pleidooien in verband met informatie, zie bijvoorbeeld Oppedijk van Veen & Leferink, *FIP* 2020/266; Van Andel & Van Zanten 2013, p. 48-50 en Melissen 2011, p. 296-297. Zie verder in algemenere zin *INSOLAD, Voorstellen wijziging Faillissementswet*, 13 december 2012, te raadplegen via www.insolad.nl/publicaties (laatst geraadpleegd: 27 juli 2021).

³⁹⁹ Het Voorontwerp Insolventiewet vervangt het faillissement, de surseance van betaling en de schuldsaneringsregeling met één insolventieprocedure. De (in de woorden van de Insolventieverordening) insolventiefunctionaris wordt 'bewindvoerder' genoemd. Het begrip 'curator' is dus opgegaan in het begrip 'bewindvoerder'.

het voornemen daartoe ten minste zeven dagen tevoren heeft aangekondigd' (art. 4.2.3 lid 1 Voorontwerp Insolventiewet). Het gaat dan om een voorgenomen handeling tot onderhandse verkoop van goederen uit de boedel en het sluiten van vaststellingsovereenkomsten en aangaan van schikkingen die niet te beschouwen zijn als een daad van gewoon bestuur. Schuldeisers die het niet eens zijn met de voorgenomen handeling, kunnen hiertegen opkomen bij de rechter-commissaris.

Is een schuldeiserscommissie ingesteld, dan vervalt de verplichting om de handelingen bekend te maken aan de schuldeisers. In dat geval heeft de bewindvoerder toestemming nodig van de schuldeiserscommissie om de genoemde handelingen te verrichten. De schuldeiserscommissie moet verder toestemming geven voor het voortzetten van de onderneming vanaf een maand na de faillietverklaring en het optreden in rechte. Verleent de schuldeisercommissie geen toestemming, dan kan de bewindvoerder vervangende toestemming vragen aan de rechter-commissaris. Als er geen schuldeiserscommissie is ingesteld, heeft de bewindvoerder toestemming nodig van de rechter-commissaris. Verder heeft de bewindvoerder in een aantal specifieke gevallen altijd toestemming van de rechter-commissaris nodig, bijvoorbeeld voor het opzeggen van arbeidsovereenkomsten (art. 4.2.3b lid 1 Voorontwerp Insolventiewet).

Voor onderhandse verkoop van goederen en voor het sluiten van vaststellingsovereenkomsten en aangaan van schikkingen is in het Voorontwerp dus geen toestemming nodig van de rechter-commissaris. Als geen schuldeiserscommissie is ingesteld, dan beoordeelt de rechter-commissaris de voorgenomen handeling uitsluitend op verzoek van een schuldeiser. Komt een schuldeiser bij de rechter-commissaris op tegen een voorgenomen handeling, dan moet de bewindvoerder deze handeling opschorten totdat de rechter-commissaris een beslissing heeft genomen. In spoedeisende gevallen kan de rechter-commissaris toestemming geven om af te wijken van onder meer de verplichting die voortvloeit uit artikel 4.2.3 lid 1 Voorontwerp Insolventiewet (art. 4.2.3b lid 2 Voorontwerp Insolventiewet).

6.3 Voorstel Boerma

Boerma stelt dat het tijdig informeren (en horen) van schuldeisers de besluitvorming in het faillissement transparanter kan maken.⁴⁰⁰ In vrij grove penseelstreken schetst Boerma een oplossing met behulp van een digitaal loket zoals het Centraal Insolventieregister. Op dat loket kunnen mededelingen worden gedaan en verslagen worden geplaatst. Ook zou via dat loket aan de curator om nadere informatie verzocht kunnen worden. Het loket zou ook algemene informatie moeten bevatten over de rechten die schuldeisers hebben in faillissement en schuldeisers zouden via dat loket een klacht moeten kunnen indienen. Het voorstel van Boerma wordt deels werkelijkheid met het CIR Besluit, maar zou breder ingevoerd kunnen worden. Een voorbeeld van een bredere invoering van dit voorstel is het Centraal Register Solvabiliteit in België.

7. Belgisch Centraal Register Solvabiliteit

In België is relatief recent een nieuw digitaal insolventieregister geïntroduceerd. Dat register geldt als centrale plek voor informatieverschaffing aan schuldeisers en andere belanghebbenden. Naar mijn mening kan Nederland voor een verdere ontwikkeling van het CIR inspiratie opdoen uit de wijze waarop de informatievoorziening in België is geregeld. Om die reden worden in deze paragraaf kort de hoofdlijnen van het Belgische register uiteengezet. In de volgende paragraaf wordt deze regeling gebruikt voor het doen van voorstellen ter verbetering van de informatievoorziening over de afwikkeling van Nederlandse faillissementen.

In België is het insolventierecht een aantal jaar geleden herzien. Op 1 mei 2018 is Boek XX, Insolventie van ondernemingen, van het Wetboek van economisch recht (WER) in werking getreden. Het doel van de invoering van Boek XX WER was om de wetgeving die ziet op de insolventie van onderneming onder

⁴⁰⁰ Boerma 2011, p. 315.

te brengen in één wet, maar ook om het insolventierecht te moderniseren.⁴⁰¹ Reeds voor invoering van Boek XX WER is het insolventieregister grondig gemoderniseerd met de invoering van het Centraal Register Solvabiliteit. Deze modernisering heeft in een snel tempo plaatsgevonden: het wetsvoorstel tot invoering van het Centraal Register Solvabiliteit is op 20 april 2016 ingediend⁴⁰² en op 1 april 2017 is de wet in werking getreden. Wel is het zo dat men al langere tijd bezig was met het elektronische faillissementsdossier.⁴⁰³ Ook is voortgebouwd op het reeds in België bestaande systeem Failmanager.⁴⁰⁴

Hoofdstuk 3 van Boek XX, Insolventie van ondernemingen, van het Wetboek van economisch recht (WER) bevat algemene bepalingen over het Belgische insolventieregister, dat de naam 'Centraal Register Solvabiliteit' draagt⁴⁰⁵. Het register is toegankelijk via www.regsol.be en bevat voor ieder faillissement een dossier, waarin onder meer de processen-verbaal van verificatie van de schuldvorderingen, verslagen en uitdelingslijsten zijn opgenomen.⁴⁰⁶ Toegang tot het dossier hebben in ieder geval de schuldenaar en schuldeisers.⁴⁰⁷ Daarnaast kunnen andere belanghebbenden via het register toegang vragen tot het dossier. De rechter-commissaris beslist over de aanvraag.⁴⁰⁸ Een beperkt aantal stukken dat onderdeel uitmaakt van het faillissementsdossier, waaronder een aantal door de curator ingediende verzoekschriften, is toegankelijk voor schuldeisers en belanghebbenden. In een Koninklijk Besluit is deze toegankelijkheid nader uitgewerkt.⁴⁰⁹ Plaatsing van een bericht in het register geldt als mededeling of kennisgeving, mits betrokkenen hiervan een melding krijgen.⁴¹⁰ In beginsel beginnen termijnen te lopen op het moment van plaatsing in het register.⁴¹¹

Op grond van artikel XX.16 lid 1 WER staan de Belgische advocatenbalies⁴¹² in voor de inrichting en het beheer van het register. Op grond van dit artikel hebben de balies de ontwikkeling van het register ook bekostigd.⁴¹³ De kosten voor de inrichting en het beheer van het register worden gedragen door de heffing van retributies. In eerste instantie werd EUR 6 in rekening gebracht voor de indiening van een vordering of inzage in een faillissementsdossier middels het register zonder indiening van een vordering.⁴¹⁴ Sinds 1 januari 2019 is dit bedrag niet meer verschuldigd. Sindsdien is uitsluitend de insolventiefunctionaris een retributie verschuldigd voor het beheer van het dossier middels het register. In faillissementen is de hoogte van deze retributie afhankelijk van de hoogte van het

⁴⁰¹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2407/001, p. 4.

⁴⁰² *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54-1779/001.

⁴⁰³ Zie bijvoorbeeld het interview met Annemie Moens, voorzitter van de commissie curatoren, in *Ad Rem* 2014, afl. 4, p. 6-8.

⁴⁰⁴ B. Schoenaerts, 'Regsol', www.jubel.be/regsol, 13 november 2017 (laatst geraadpleegd: 7 november 2022).

⁴⁰⁵ Artikel I.22 onder 6° WER.

⁴⁰⁶ Artikel XX.131 § 1 WER.

⁴⁰⁷ Artikel XX.131 § 2 jo. artikel XX.18 WER.

⁴⁰⁸ Artikel XX.131 § 2.

⁴⁰⁹ Artikel 1 onder 1° en bijlage 1 t/m 3 van het Koninklijk Besluit van 23 maart 2017 houdende de werking van het Centraal Register Solvabiliteit. Het besluit en de bijlagen zijn aangepast na de inwerkingtreding van Boek XX WER bij Koninklijk Besluit van 26 april 2018.

⁴¹⁰ Artikel XX.9 WER.

⁴¹¹ Artikel XX.3 WER.

⁴¹² De Orde van Vlaamse Balies en de Ordre des barreaux francophones et germanophone.

⁴¹³ Zie bijvoorbeeld het persbericht van 1 maart 2017 van de Orde van Vlaamse Balies (OVB) getiteld 'Digitalisering justitie: advocatuur levert zware financiële inspanningen & realiseert RegSol'. Uit dit persbericht volgt dat alleen de OVB in de eerste helft van 2017 EUR 1,2 miljoen heeft geïnvesteerd in het project. Verdere informatie over de hoogte van de kosten heb ik niet kunnen vinden.

⁴¹⁴ Artikel 1 Koninklijk Besluit van 27 maart 2017 houdende de bepaling van het bedrag van de retributie, evenals de voorwaarden en de modaliteiten van de inning ervan in het kader van het Centraal Register Solvabiliteit.

boedelactief. Daarnaast kan tegen betaling op grond van artikel XX.131 § 2 WER een fysieke kopie gekregen worden van bepaalde stukken die zijn opgenomen in het register.⁴¹⁵

Tot slot is het vermeldenswaardig dat degene die deelneemt aan de verzameling, verwerking of mededeling van (onderdelen van) een faillissementsdossier of kennis heeft van die gegevens, het vertrouwelijke karakter daarvan in acht moet nemen.⁴¹⁶ Degene die deze vertrouwelijkheid schendt, is strafbaar op grond van artikel 458 van het Strafwetboek.

8. Evaluatie en voorstellen tot verbetering informatiepositie

8.1 Inleiding

In deze paragraaf evalueer ik de informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden en doe ik voorstellen tot verbetering. Bij de voorstellen tot verbetering maak ik mede gebruik van de voorstellen die ik in paragraaf 6 heb besproken, alsmede van het Belgische recht dat in dit hoofdstuk aan de orde is gekomen.

8.2 Beperkte toegang faillissementsdossiers CIR

In paragraaf 3.5 ben ik ingegaan op het CIR Besluit en de stukken en gegevens die volgens dat besluit gepubliceerd moeten worden in het CIR. In diezelfde paragraaf heb ik mij op het standpunt gesteld dat het CIR Besluit niet ver genoeg gaat. Mijns inziens zouden bijvoorbeeld ook uitdelingslijsten en een ontwerpakkoord ter inzage gelegd moeten worden in het CIR. Het doel van deze informatieverstrekking is om de informatiepositie van schuldeisers te verbeteren.⁴¹⁷ Het is daarom de vraag of het voor de hand ligt dat (alle onderdelen van) het CIR voor iedereen toegankelijk is.⁴¹⁸ Verdedigbaar is dat de wet zou moeten bepalen dat de faillissementsdossiers in het CIR, waarin faillissementsverslagen en andere informatie over de afwikkeling van het faillissement is opgenomen, uitsluitend toegankelijk is voor (boedel)schuldeisers, de schuldenaar en andere belanghebbenden.⁴¹⁹ In België wordt de toegang tot RegSol op die manier beperkt. Deze toegang kan nog verder worden beperkt, door onderdelen van het faillissementsdossier die niet voor alle toegangsgerechtigden relevant zijn slechts beschikbaar te maken voor degenen die belang hebben bij deze informatie.

Een nadeel van het beperken van de toegang tot het faillissementsdossier in het CIR is dat het tijd kost om op basis van een individuele beslissing toegang te verlenen aan belanghebbenden. Het toelaten van schuldeisers tot een specifiek faillissementsdossier is eenvoudiger als het verlenen van toegang wordt gekoppeld aan de verificatie van een vordering. Het systeem zou dan zo ingesteld moeten worden dat de curator vorderingen die via het systeem worden ingediend voorlopig kan erkennen, waarna een schuldeiser direct toegang heeft tot het dossier. Als een vordering door de curator wordt betwist en degene die de vordering heeft ingediend toegang wenst tot het dossier, zou de rechter-commissaris hierover een beslissing kunnen nemen door een dergelijke vordering al dan niet voorwaardelijk te erkennen (vgl. art. 125 Fw). Eenzelfde systematiek kan gehanteerd worden voor belanghebbenden: in eerste instantie kan de curator toegang tot een faillissementsdossier verschaffen aan belanghebbenden. Weigert de curator de toegang, dan kan de vermeend belanghebbende hiertegen in beroep bij de rechter-commissaris.

⁴¹⁵ Zie voor (de hoogte van) deze vergoedingen het in de vorige voetnoot vermelde Koninklijk Besluit en artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 16 november 2018 tot wijziging van het koninklijk besluit van 27 maart 2017 houdende de bepaling van het bedrag van de retributie, evenals de voorwaarden en de modaliteiten van de inning ervan in het kader van het Centraal Register Solvabiliteit.

⁴¹⁶ Artikel XX.18 § 3 WER.

⁴¹⁷ Zo ook *Kamerstukken II* 2016/17, 34740, nr. 3, p. 6 en 20.

⁴¹⁸ Van Hees, *FIP* 2019/44.

⁴¹⁹ Veder & Van Hees 2019, p. 176-178 en 188. Zie in het kader van het (nadien gepubliceerde) CIR Besluit ook Van Hees, *FIP* 2019/44.

Een tweede nadeel van beperkte toegang is dat deze beperking makkelijk kan worden omzeild door bijvoorbeeld middels cessie een relatief kleine vordering te verkrijgen. Vanaf dat moment is de cessionaris immers schuldenaar in het faillissement. Als het enige doel van deze cessie is om toegang te krijgen tot het faillissementsdossier, is dit mogelijk misbruik van bevoegdheid (art. 3:13 BW). Dergelijk misbruik kan (deels) worden voorkomen, maar dat betekent dat een curator tijd kwijt is aan het doen van onderzoek hiernaar. Ook kost het de curator en rechter-commissaris tijd als hierover geschillen ontstaan. Een laatste nadeel dat ik hier noem is dat het de deur opent voor particuliere initiatieven om faillissementsdossiers te verzamelen en tegen betaling beschikbaar te stellen.⁴²⁰ Komt een dergelijk initiatief van de grond zonder dat bijvoorbeeld de Autoriteit Persoonsgegevens hiertegen optreedt, dan heeft het weinig toegevoegde waarde dat het dossier in het CIR niet voor iedereen toegankelijk is. Dergelijke initiatieven kunnen de pas worden afgesneden door net als in België het verzamelen, verwerken of mededelen van (onderdelen uit) faillissementsdossiers strafbaar te stellen.

8.3 Bekendmakingen via het CIR en individuele kennisgevingen

Als een uitkering kan worden gedaan aan de faillissementsschuldeisers, dan moet de curator met enige regelmaat alle schuldeisers informeren. Zo dient de curator schuldeisers bijvoorbeeld te informeren als het faillissement vereenvoudigd wordt afgewikkeld (137a lid 2 Fw). Wordt het faillissement niet vereenvoudigd afgewikkeld, dan moet de curator schuldeisers onder meer op de hoogte stellen van de verificatievergadering die plaatsvindt (art. 109 Fw) en van de neerlegging van de voorlopige crediteurenlijsten (art. 115 Fw). Als alle informatie die beschikbaar is over de afwikkeling van het faillissement in het CIR wordt opgenomen, is het niet nodig dat schuldeisers individueel op de hoogte worden gesteld van diverse stappen in het faillissementsproces. Noodzakelijk is dan wel dat schuldeisers en andere belanghebbenden een melding krijgen van mededelingen en publicatie van stukken in het CIR. Dit kan door partijen die toegang hebben tot een faillissementsdossier de mogelijkheid te bieden in te stellen dat zij via een door hen opgegeven e-mailadres meldingen krijgen van publicaties in het CIR.

Op grond van het CIR Besluit worden veel (dicta van) beschikkingen van de rechter-commissaris opgenomen in het CIR. Deze beschikkingen moeten op grond van artikel 67 lid 3 Fw uiterlijk de werkdag volgend op de dag van de uitspraak worden ingeschreven in het CIR. Als partijen die toegang hebben tot het faillissementsdossier op een door hen opgegeven e-mailadres een melding krijgen dat een beschikking van de rechter-commissaris is gepubliceerd, dan is de beschikking door plaatsing in het CIR afdoende ter kennis gebracht aan belanghebbenden. Beschikkingen die niet in het CIR worden gepubliceerd,⁴²¹ moeten door de rechter-commissaris alsnog op andere wijze onverwijld ter kennis worden gebracht van bekende belanghebbenden.⁴²² Dat geldt – eventueel op verzoek – ook voor beschikkingen waarvan alleen het dictum wordt opgenomen in het CIR.

De beroepstermijn van vijf dagen vangt aan op het moment dat de beschikking is gewezen (art. 67 lid 1 Fw). Alleen de beroepstermijn tegen de machtiging tot het opzeggen van arbeidsovereenkomsten vangt aan op het moment dat de werknemer van de machtiging kennis heeft kunnen nemen. Als de meeste beschikkingen van de rechter-commissaris worden gepubliceerd in het CIR, valt er wat voor te zeggen dat alle termijnen aanvangen op het moment dat een belanghebbende op de hoogte *had kunnen zijn* van de beschikking. Door dat in de wet op te nemen, komt ook een einde aan het verschil van inzicht hierover in de lagere rechtspraak.⁴²³ Wordt een beschikking in het CIR geplaatst en wordt

⁴²⁰ Zie bijvoorbeeld www.faillissementsverslagen.com en www.curatoren.nl.

⁴²¹ Bijvoorbeeld de beslissing op het verzoek van een zekerheidsgerechtigde tot verlenging van de termijn van artikel 58 lid 1 Fw.

⁴²² Bijvoorbeeld HR 10 januari 1992, NJ 1992/195 (*Balkema/De Ranitz q.q.*), r.o. 3.2. Zie ook HR 1 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2765 (*Lehman Brothers*), r.o. 3.6.1.

⁴²³ Zie voor een uitspraak waarin – hoewel de rechtbank het beroep ten overvloede inhoudelijk behandelt – de rechtbank Dordrecht onverkort vasthoudt aan de beroepstermijn Rechtbank Dordrecht 3 november 2010,

hiervan een melding verzonden, dan begint de beroepstermijn op dat moment te lopen. Als alleen het dictum is opgenomen in het CIR, kan een belanghebbende ook op de hoogte zijn van de beschikking op het moment dat de publicatie in het CIR plaatsvindt. Ook dan zou de termijn op het moment van publicatie moeten aanvangen, zij het dat een belanghebbende die niet op de hoogte is of had kunnen zijn van de onderbouwing van de beslissing in beroep kan komen op nader aan te voeren gronden.⁴²⁴

Van belang is wel dat schuldeisers op de hoogte zijn van de uitspraak van het faillissement, van de mogelijkheid kennis te nemen van het faillissementsdossier in het CIR en van de mogelijkheid tot het ontvangen van meldingen bij publicaties in het CIR. In de Faillissementswet zou daarom moeten worden opgenomen dat de curator alle bekende schuldeisers op de hoogte stelt van het faillissement en inlicht over de informatievoorziening via het CIR. Publicatie van het faillissement in de Staatscourant en op een voor eenieder toegankelijk deel van het CIR blijft noodzakelijk voor het informeren van niet bekende schuldeisers en andere belanghebbenden. Meldt een bij aanvang van de faillietverklaring onbekende schuldeiser zich bij de curator, dan stelt de curator deze schuldeiser op de hoogte van de informatieverstrekking via het CIR. Recofa en/of INSOLAD zouden twee standaardbrieven op kunnen stellen: een brief voor schuldeisers die bij aanvang van het faillissement bekend zijn en een brief voor schuldeisers die zich in een later stadium melden.

Net zoals in artikel 6.1 van de INSOLAD Praktijkregels 2019 is bepaald, zou in de wet bepaald moeten worden dat de curator bekende schuldeisers in beginsel zo snel mogelijk na zijn aanstelling moet aanschrijven. Alleen als op voorhand evident is dat geen uitkering kan worden gedaan aan de faillissementsschuldeisers, mag de curator na toestemming van de rechter-commissaris hiervan afzien. De curator kan de aanschrijving ook na toestemming van de rechter-commissaris uitstellen als een rechtsmiddel is ingesteld tegen de faillietverklaring. Dergelijk uitstel is alleen gerechtvaardigd als de curator pas op de plaats maakt bij de afwikkeling van het faillissement.⁴²⁵

8.4 Aankondiging verzoeken CIR

In de regel verstrekt de curator pas informatie over een bepaalde handeling, nadat de rechter-commissaris de handeling heeft goedgekeurd en de handeling door de curator is uitgevoerd. Hoewel het CIR Besluit de informatievoorziening aanzienlijk verbetert, blijft het gaan om informatie die achteraf wordt verstrekt. Voor schuldeisers en andere belanghebbenden is het daardoor lastig invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement. In de inleiding van dit hoofdstuk schreef ik over de wet van de voldongen feiten die dan in werking treedt.

De mogelijkheid voor schuldeisers en andere belanghebbenden om invloed uit te oefenen op het faillissement wordt fors verbeterd wanneer de curator wettelijk wordt verplicht belangrijke handelingen vooraf aan te kondigen via het CIR.⁴²⁶ Dergelijke belangrijke voorgenomen handelingen

ECLI:NL:RBDOR:2010:BO3191. Een voorbeeld van een uitspraak waarin wordt geoordeeld dat de termijn pas aanvangt nadat de belanghebbende in kennis is gesteld van de beschikking is Rechtbank Rotterdam 12 oktober 2001, *JOR* 2001/268. Zie hierover verder, ook met andere vindplaatsen, *Wessels Insolventierecht IV* 2020/4072 en 4073. Zie hierover ook Verstijlen, *GS Faillissementswet*, artikel 67 Fw, aant. 3.4 (laatst bijgewerkt: 2 februari 2022).

⁴²⁴ HR 8 februari 1991, *NJ* 1992/406. Vergelijk voor de gewone verzoekschriftprocedure HR 23 december 2005, *NJ* 2006/31, r.o. 3.2. Anders: Rechtbank Limburg 3 juni 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:4957, r.o. 3.5.3. Het oordeel van de rechtbank Limburg in deze uitspraak dat de beroepstermijn eerst begint te lopen op het moment dat een belanghebbende in kennis wordt gesteld van de onderbouwing van de beslissing is mijns inziens in strijd met geldend recht en ook niet wenselijk.

⁴²⁵ Zie in dit verband HR 11 november 2016, *NJ* 2017/87 (*Binderij Letterboer*), r.o. 3.4. Een sprekend voorbeeld waarbij dat niet is gebeurd is het faillissement van HSK B.V. Dat faillissement is op 2 september 2014 uitgesproken en na cassatie (HR 5 juni 2015, *NJ* 2015/320) vernietigd door het hof in Gerechtshof 's-Hertogenbosch 17 september 2015 (ECLI:NL:GHSHE:2015:3641). Inmiddels had de curator de boedel (vrijwel) volledig vereffend.

⁴²⁶ Vergelijk Schimmelpenninck 2012, p. 235-236.

zijn in ieder geval de handelingen die het Voorontwerp Insolventiewet vermeldt, namelijk de onderhandse verkoop van goederen (art. 176 Fw in verbinding met art. 101 en 175 Fw)⁴²⁷ en het aangaan van vaststellingsovereenkomsten of schikkingen (art. 104 Fw). Andere belangrijke voorgenomen handelingen die de curator volgens mij vooraf zou moeten aankondigen zijn het voortzetten van het bedrijf tijdens de beheerfase (art. 98 Fw) en het optreden in rechte (art. 68 lid 3 en 78 lid 1 Fw). Een aantal andere handelingen waarvoor goedkeuring van de rechter-commissaris of advies van de schuldeiserscommissie nodig is, behoeft niet aangekondigd te worden. Het gaat dan om handelingen als de opzegging van een huurovereenkomst (art. 39 Fw) of een arbeidsovereenkomst (art. 40 Fw). Deze handelingen treffen met name specifieke belanghebbenden, in het geval van artikel 39 Fw de verhuurder en in het geval van artikel 40 Fw de werknemer.

Bij een regeling over de aankondiging van voorgenomen handelingen zou ik deels willen aansluiten bij het Voorontwerp Insolventiewet, maar niet volledig. In het Voorontwerp komt de aankondiging en de mogelijkheid voor schuldeisers om op te komen tegen de genoemde voorgenomen handelingen in plaats van goedkeuring door de rechter-commissaris of het advies door de schuldeiserscommissie. Wat mij betreft is dat niet het geval en is de aankondiging bedoeld om schuldeisers en andere belanghebbenden in de gelegenheid te stellen een zienswijze in te dienen bij de curator, rechter-commissaris en/of de schuldeiserscommissie.

In het Voorontwerp Insolventiewet moet de curator een termijn van zeven dagen in acht nemen voordat hij de voorgenomen handeling daadwerkelijk uitvoert. Als iedereen met toegang tot het CIR een melding ontvangt zodra een aankondiging is gedaan in het CIR, is een termijn van drie dagen voor het indienen van een zienswijze voldoende. Deze termijn sluit aan bij de opschortingstermijn die de curator in acht moet nemen bij een negatief advies van de schuldeiserscommissie (art. 79 Fw). Pas na die termijn van drie dagen kan de rechter-commissaris een beslissing nemen en/of kan de schuldeiserscommissie een advies uitbrengen. Gebeurt dat op een eerder moment, dan kan de zienswijze geen invloed hebben op de beslissing, het advies en/of de handeling. Mede omdat de termijn aanvullend is op de tijd die het kost om een advies van de schuldeiserscommissie of een beslissing van de rechter-commissaris te krijgen, is een korte termijn noodzakelijk.

In het Voorontwerp Insolventiewet is opgenomen dat de rechter-commissaris in spoedeisende gevallen toestemming kan geven om af te wijken van de regeling over de aankondiging van een voorgenomen handeling. Die mogelijkheid om af te wijken is inderdaad wenselijk, niet alleen in spoedeisende gevallen, maar ook in andere gevallen waarin van de curator niet gevergd kan worden dat hij zich houdt aan de regeling. De rechter-commissaris moet daarom kunnen afwijken van de regeling in die zin dat de curator een voorgenomen handeling in het geheel niet hoeft aan te kondigen, maar ook dat de opschortingstermijn wordt verkort of dat specifieke gegevens in de aankondiging worden weggelaten, bijvoorbeeld in verband met de privacy van betrokkenen of de noodzaak van geheimhouding.

8.5 Algemene informatie en loketfunctie CIR

De informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden wordt fors verbeterd als alle informatie over een specifiek faillissement (deels voordat een handeling wordt uitgevoerd) wordt opgenomen in het CIR. Het zou nog mooier zijn als het CIR dé plek zou zijn waar schuldeisers en andere belanghebbenden terecht kunnen. Daarvoor is nodig dat ook algemene informatie beschikbaar wordt

⁴²⁷ Gelet op artikel 176 lid 1 Fw ligt het voor de hand dat het bekendmaken van een voorgenomen handeling niet nodig is als de waarde van de te verkopen goederen niet meer bedraagt dan EUR 2.000. Vergelijk ook Verstijlen, *TvI* 2008/4, waar hij terecht stelt dat het overtrokken is dat de curator de verkoop van elke nietmachine vooraf kenbaar zou moeten maken. Mijn bezwaar tegen zijn gedachte om alleen 'majeure zaken' zoals 'de overdracht van een onderneming' vooraf kenbaar te maken is dat dit in de praktijk tot de discussie kan leiden wat kan worden gekwalificeerd als majeure zaak of overdacht van een onderneming.

gesteld over de invloed die uitgeoefend kan worden op de afwikkeling van het faillissement. Daarnaast is het nodig dat communicatie van schuldeisers en ander belanghebbenden met de curator, de rechter-commissaris en de rechtbank via het CIR kan lopen.⁴²⁸

Met name schuldeisers kunnen op diverse manieren invloed uitoefenen op de afwikkeling van het faillissement, ook zonder verplichte procesvertegenwoordiging. Zo kunnen schuldeisers, ook zonder advocaat, een verzoek op grond van artikel 69 Fw indienen bij de rechter-commissaris. Ook kunnen schuldeisers op grond van artikel 73 Fw verzoeken om het ontslag van de curator. Het CIR zou algemene informatie kunnen bevatten over deze en andere mogelijkheden van schuldeisers en andere belanghebbenden. Onderdeel van deze informatie kan zijn of procesvertegenwoordiging verplicht is en welke termijnen gelden.

Tot slot zou het mogelijk gemaakt moeten worden dat schuldeisers en andere belanghebbenden met de curator, de rechter-commissaris en de rechtbank kunnen communiceren via het CIR. Het CIR kan dan gebruikt worden om vragen te stellen aan de curator, maar ook om zienswijzen te geven en verzoeken in te dienen bij de rechter-commissaris en de rechtbank. Dit zou ook het overzicht van de curator en rechter-commissaris vergroten en kunnen zorgen voor effectiever toezicht door de rechter-commissaris. Uiteraard is een goede beveiliging van de communicatie belangrijk.

Voor de door mij voorgestelde wijzigingen zijn forse technische aanpassingen nodig aan het CIR. In feite komt het erop neer dat grotendeels een nieuw systeem moet worden gemaakt, hoewel mogelijk gebruikgemaakt kan worden van andere systemen die in de rechtspraak worden gebruikt zoals het systeem dat wordt gebruikt voor het digitale toezicht op faillissementen. Deze technische aanpassingen zijn vermoedelijk duur en tijdrovend, maar het is de moeite waard om onderzoek te doen naar de technische mogelijkheden en de kosten die gepaard gaan met de aanpassingen. In België heeft men laten zien dat het mogelijk is om relatief snel over te gaan tot invoering van een dergelijk register: het register is binnen een jaar na indiening van het wetsvoorstel ingevoerd.

9. Conclusie

Voor het uitoefenen van invloed op de afwikkeling van het faillissement, is het cruciaal om over afdoende informatie over deze afwikkeling te beschikken. In de opzet van de Faillissementswet is de verificatievergadering van groot belang voor de informatievoorziening aan schuldeisers. Tijdens de verificatievergadering brengt de curator verslag uit over de stand van de boedel, worden alle inlichtingen waar schuldeisers om verzoeken verstrekt en bepalen de schuldeisers of al dan niet een schuldeiserscommissie wordt ingesteld. Pas daarna begint de vereffeningsfase en gaat de curator over tot de afwikkeling van de boedel. In de praktijk is de verificatievergadering, als deze al wordt gehouden, het sluitstuk van het faillissement. Schuldeisers die niet op informele wijze geïnformeerd worden over de afwikkeling van het faillissement, zijn voor hun informatie voornamelijk aangewezen op het faillissementsverslag. Een groot nadeel van het faillissementsverslag is dat het gaat om verslaglegging achteraf. Schuldeisers en andere belanghebbenden worden veelal geïnformeerd over gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden. De mogelijke invloed op de afwikkeling van het faillissement wordt hierdoor bemoeilijkt.

Het CIR Besluit verbetert, op grond van artikel 19 lid 1 onder 8° en 67 lid 3 Fw, de informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden door te bepalen dat diverse stukken, gegevens en beslissingen van de rechter-commissaris worden opgenomen in het Centraal Insolventieregister (CIR). Het CIR Besluit is een goed begin, maar om de informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden verder te versterken is aanbevolen meer informatie beschikbaar te stellen in het CIR, deels voordat de curator een specifieke voorgenomen handeling heeft verricht. Een voordeel

⁴²⁸ Op dit punt heb ik mij mede door de gedachten van Boerma die in paragraaf 6.3 zijn weergegeven laten inspireren.

hiervan is, uiteraard naast de versterkte informatiepositie, dat de curator individuele schuldeisers niet hoeft te informeren over bepaalde stappen in het faillissement, mits schuldeisers voor zover mogelijk individueel op de hoogte worden gesteld van het faillissement en de belangrijke functie die het CIR speelt in de informatievoorziening in het faillissement. Ook moeten schuldeisers en andere belanghebbenden de mogelijkheid hebben om zich te registreren voor het ontvangen van meldingen zodra informatie beschikbaar wordt gesteld in het CIR. Het CIR zou nog verder uitgebreid kunnen worden door algemene informatie te verstrekken over rechten van schuldeisers en andere belanghebbenden en door schuldeisers en andere belanghebbenden de mogelijkheid te bieden via het CIR te communiceren met de curator, de rechter-commissaris en de rechtbank.

Individuele schuldeisers hebben reeds voldoende mogelijkheden om de curator om nadere informatie te vragen. Om informatie op te vragen uit de boekhouding van de failliet tot aan de faillietverklaring kan een beroep gedaan worden op artikel 3:15j BW. De grondslag voor het opvragen van informatie om persoonlijke rechten geldend te maken is artikel 843a Rv. Voor het opvragen van informatie over de afwikkeling van het faillissement kan een beroep gedaan worden op artikel 69 Fw, mits het doel van het verzoek is om invloed uit te oefenen op het beheer en de vereffening van de boedel en niet het geldend maken van persoonlijke rechten. Bij dit laatste verzoek speelt de gelijkheid van schuldeisers een rol. Als opgevraagde informatie uitsluitend aan een individuele schuldeiser wordt verschaft, hebben de overige schuldeisers een informatieachterstand. Om die reden kan een verzoek om informatie op grond van artikel 69 Fw mijns inziens in beginsel alleen worden toegewezen als de gevraagde informatie ook aan de andere schuldeisers wordt verstrekt. Ook daarvoor kan gebruik worden gemaakt van het CIR.

De wet van de voldongen feiten treedt te vaak in werking in het faillissement. Schuldeisers worden, als zij al worden geïnformeerd, vaak te laat geïnformeerd over bepaalde stappen in de afwikkeling van het faillissement. In sommige gevallen kan dan gevraagd worden om verantwoording achteraf en kan de curator worden ontslagen of aansprakelijk gesteld, maar daarmee hebben schuldeisers en andere belanghebbenden onvoldoende de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement. In dit hoofdstuk is een aantal aanbevelingen gedaan om de wet van de voldongen feiten in te ruilen voor bepalingen in de Faillissementswet en het CIR Besluit.

In de volgende hoofdstukken wordt uitgewerkt op welke wijze met deze informatie in de hand invloed kan worden uitgeoefend op de afwikkeling van het faillissement. Hoofdstuk 5 gaat over het klachtrecht van artikel 69 Fw en het beroepsrecht van artikel 67 Fw. Met deze bevoegdheden kan individueel invloed worden uitgeoefend op de afwikkeling van het faillissement. Collectieve invloed kan worden uitgeoefend in de schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie, die worden behandeld in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 komt de pre-pack aan de orde als stille voorbereidingsfase op een faillissement. Deze stille voorbereidingsfase zorgt mede in het kader van informatieverschaffing en rechten van schuldeisers voor een andere dynamiek en rechtvaardigt daarom een afzonderlijke behandeling. In hoofdstuk 8 komt de WHOA als reorganisatieprocedure aan bod. Het WHOA-proces is volstrekt anders dan de faillissementsprocedure. Hoofdstuk 8 staat daarom enigszins op zichzelf, hoewel rechten van schuldeisers in de verschillende insolventieprocedures goed met elkaar kunnen worden vergeleken en de algemene conclusies in hoofdstuk 9 worden getrokken op basis van alle faillissementsprocedures die in dit boek worden behandeld.

Hoofdstuk 9 Conclusie

1. Bevindingen per hoofdstuk

Hoofdstuk 2: normatieve theorieën en gezichtspunten

In hoofdstuk 2 heb ik de *creditors' bargain theory*, de *value-based approach* en de kritiek op deze theorieën beschreven. Op basis daarvan heb ik drie gezichtspunten geformuleerd waarmee rekening moet worden gehouden bij de evaluatie en ontwikkeling van faillissementsrecht. In de eerste plaats is het faillissementsrecht geen geïsoleerd rechtsgebied. Als het faillissement de positie van bij de onderneming betrokkenen wijzigt, kan dat directe gevolgen hebben voor de wijze waarop partijen zich buiten een faillissement gedragen. Omdat schuldeisers zich buiten faillissement in beginsel kunnen verhalen op het gehele vermogen van de schuldenaar, betekent dit eerste gezichtspunt dat het faillissement er primair is voor de schuldeisers. Zou dat niet het geval zijn, dan zouden schuldeisers een faillissement koste wat het kost vermijden en zich buiten een faillissement om verhalen op het vermogen van de schuldenaar.

Het tweede gezichtspunt is dat een faillissement ook partijen raakt die geen vordering hebben op de schuldenaar zoals patiënten van een failliet ziekenhuis. Ook worden niet alle partijen in dezelfde mate worden geraakt door een faillissement. Als voorbeeld is gewezen op een zzp'er die voor zijn levensonderhoud afhankelijk is van betaling van een vordering van een paar duizend euro, terwijl een bank een vordering van dezelfde hoogte zonder problemen afschrijft. Met inachtneming van het eerste gezichtspunt betekent dit dat in faillissement rekening moet worden gehouden met deze pluraliteit van belangen. Het laatste gezichtspunt is het belang van procedurele rechtvaardigheid, zowel op het niveau van wet- en regelgeving als op het niveau van de afwikkeling van een specifiek faillissement. Het is belangrijk dat diverse partijen inspraak hebben in de procedure, zodat hun belangen worden onderkend en kunnen worden meegewogen.

Hoofdstuk 3: belangenpluralisme

In het Nederlandse faillissementsrecht is een beweging te zien van een faillissementsprocedure waarin uitsluitend het belang van de gezamenlijke schuldeisers wordt gediend, naar een procedure waarin ook andere belangen een rol krijgen. Wel is onduidelijk in welke mate andere belangen een rol mogen spelen en op welke wijze de diverse belangen die spelen tegen elkaar moeten worden afgewogen. In hoofdstuk 3 is met behulp van het evenredigheidsbeginsel geconcretiseerd hoe een dergelijke belangenafweging vorm kan krijgen. Het evenredigheidsbeginsel bestaat uit drie toetsen. Bij de geschiktheidstoets moet de curator beoordelen of de wijze waarop de curator een bevoegdheid uitoefent geschikt is om het doel, het realiseren van een zo hoog mogelijke opbrengst voor de gezamenlijke schuldeisers, te bereiken. De noodzakelijkheids- of subsidiariteitstoets houdt in dat, als daarmee andere belangen worden geschaad, moet worden beoordeeld of het doel ook kan worden bereikt zonder afbreuk te doen aan deze belangen. Als aan deze twee toetsen is voldaan moet met de proportionaliteitstoets een daadwerkelijke belangenafweging plaatsvinden. De curator moet daarbij beoordelen of andere bij het faillissement betrokken belangen niet onevenredig worden geschaad.

Rekening houden met diverse belangen met toepassing van het evenredigheidsbeginsel past naar mijn mening in het stelsel van de Faillissementswet. Een wetswijziging is hiervoor niet noodzakelijk. Toch is een wettelijke verankering wenselijk vanuit het oogpunt van rechtszekerheid. In artikel 68 Fw zou opgenomen kunnen worden dat de curator zich richt naar het belang van de gezamenlijke schuldeisers en rekening houdt met belangen van andere betrokkenen bij het faillissement indien en voor zover daarmee geen afbreuk wordt gedaan aan het belang van de gezamenlijke schuldeisers. Verder kan in navolging van artikel 2:8 en 6:2 BW in de Faillissementswet worden opgenomen dat de curator en

degenen die bij het faillissement van de schuldenaar zijn betrokken zich jegens elkaar moeten gedragen naar hetgeen door de redelijkheid en billijkheid wordt gevorderd en dat een tussen hen krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel niet van toepassing is, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. Dit is ook van toepassing op de taakomschrijving van de curator, zodat het onder omstandigheden zou zijn toegestaan de belangen van andere betrokkenen bij het faillissement voorrang te geven op de belangen van de gezamenlijke schuldeisers. Het is mogelijk in ruimere mate voorrang te geven aan andere belangen dan schuldeisersbelangen, maar daarvoor is een fundamentele herbezinning van het faillissementsrecht nodig.

Hoofdstuk 4: informatie

Om op een zinnige wijze invloed te kunnen uitoefenen op de afwikkeling van het faillissement, is het noodzakelijk dat tijdig afdoende informatie over het faillissement wordt verstrekt. Op basis van de Faillissementswet is de verificatievergadering van groot belang voor de informatievoorziening aan schuldeisers. In de meeste gevallen wordt echter geen verificatievergadering gehouden. Wordt wel een verificatievergadering gehouden, dan is dat in de regel als de vereffening (grotendeels) is voltooid. Schuldeisers worden thans summier geïnformeerd via het periodieke faillissementsverslag over gebeurtenissen die al hebben plaatsgevonden.

Om schuldeisers daadwerkelijk in staat te stellen invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement, heb ik voorgesteld het Centraal Insolventieregister (CIR) te gebruiken als centraal loket voor algemene informatie over rechten van schuldeisers, maar ook voor faillissementsspecifieke informatie. De curator zou zich niet alleen achteraf moeten verantwoorden over de wijze waarop hij het faillissement heeft afgewikkeld, maar hij zou ook belangrijke voorgenomen handelingen moeten aankondigen zodat schuldeisers en andere belanghebbenden in de gelegenheid worden gesteld een zienswijze over deze voorgenomen handeling in te dienen bij de curator, de rechter-commissaris of de schuldeiserscommissie.

Hoofdstuk 5: klachtrecht en beroepsrecht

Het klachtrecht van artikel 69 Fw kan een krachtig en efficiënt middel zijn voor het uitoefenen van invloed op de afwikkeling van het faillissement. Een voordeel van het klachtrecht is dat het niet tot overbodige handelingen leidt in de gevallen dat niemand belang heeft bij het uitoefenen van zeggenschap. In dat geval wordt het klachtrecht simpelweg niet gebruikt. Omdat slechts de in artikel 69 lid 1 Fw opgesomde belanghebbenden bevoegd zijn een artikel 69-verzoek in te dienen en het artikel slechts is bedoeld om invloed toe te kennen op het beheer over de failliete boedel en niet om persoonlijke rechten geldend te maken, is de toepassing van artikel 69 Fw beperkt.

Naar mijn mening zou, aansluitend bij het gezichtspunt dat een faillissement niet alleen invloed kan hebben op schuldeisers maar ook op andere belanghebbenden, het klachtrecht toegankelijk moeten zijn voor alle belanghebbenden. Per geval zou moeten worden beoordeeld of het belang dat een verzoeker stelt te hebben een voldoende belang is. Het is ook wenselijk dat het toepassingsbereik van artikel 69 Fw wordt uitgebreid. Alle belangen die een rol spelen bij de afwikkeling van het faillissement zouden aan de orde gesteld moeten kunnen worden. Ook voor het beroepsrecht van artikel 67 Fw geldt dat dit naar mijn mening zou moeten openstaan voor alle belanghebbenden. Op grond van artikel 67 Fw zou ook opgekomen moeten kunnen worden tegen een beslissing van de rechter-commissaris op een verzoek om toestemming voor een onderhandse verkoop.

Hoofdstuk 6: schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie

De schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie kunnen in potentie een belangrijke rol spelen in de governance van de faillissementsprocedure. In bijvoorbeeld Duitsland is dat ook het geval. In Nederland is dat erg lastig, omdat pas na de verificatievergadering een andere schuldeisersvergadering kan worden gehouden. Ook wordt pas op de verificatievergadering besloten over de instelling van een

definitieve schuldeiserscommissie. Doordat de verificatievergadering vaak niet of laat in het proces wordt gehouden, spelen schuldeisersvergaderingen nauwelijks een rol en wordt een definitieve schuldeiserscommissie vrijwel nooit ingesteld. Het is wel mogelijk dat de rechtbank een voorlopige schuldeiserscommissie instelt, maar dat gebeurt dan relatief laat in het proces.

In hoofdstuk 6 heb ik een aantal aanbevelingen gedaan om de mogelijkheid te bieden de schuldeisersvergadering een betekenisvolle rol te laten spelen in de afwikkeling van het faillissement. Het zou naar mijn mening mogelijk moeten zijn om voorafgaand aan de verificatievergadering een schuldeisersvergadering te beleggen. Die schuldeisersvergadering zou dan ook een definitieve schuldeiserscommissie moeten kunnen benoemen. Schuldeisers die hun stem uitbrengen op een schuldeisersvergadering hebben uiteenlopende belangen en de opkomst is in de regel laag. De schuldeisersvergadering is daarom niet geschikt voor het nemen van vergaande besluiten, maar wel als forum voor informatie, discussie en advisering.

Een schuldeiserscommissie kan eerder worden ingesteld als de rechtbank bij de faillietverklaring ambtshalve beoordeelt of instelling van een schuldeiserscommissie wenselijk is. In de wet zouden basale uitgangspunten over besluitvorming door de commissie en de gevolgen van het hebben van een tegenstrijdig belang moeten worden opgenomen. Hetzelfde geldt voor de (onkosten)vergoeding waar de commissie en haar leden recht op hebben. Op die manier kan discussie hierover worden voorkomen en kan de schuldeiserscommissie kort na haar instelling aan de slag. Eventuele aanvullende regels kunnen op een later moment worden opgenomen in een reglement.

De commissie heeft een adviserende en toezichthoudende taak. Het is goed dat de commissie een adviesrecht heeft en geen instemmingsrecht. Op die manier kan ieder commissielid zich inzetten voor de belangen waarvoor het commissielid is benoemd. Als de commissie zodanig is samengesteld dat de curator door het advies van de commissie een goed beeld krijgt van de verschillende belangen die spelen in het faillissement, leidt het advies van de commissie tot een zorgvuldiger besluitvormingsproces en – mede in aansluiting op de procedurele rechtvaardigheid die als gezichtspunt is genoemd in hoofdstuk 2 – meer draagvlak voor het handelen van de curator. De curator wordt gedwongen het advies van de commissie serieus te nemen, omdat de commissie het handelen van de curator altijd kan laten toetsen door de rechter-commissaris (op grond van art. 69 en 79 Fw) en de rechtbank (op grond van art. 67 Fw). Het is ook goed dat de schuldeiserscommissie haar toezichthoudende taak niet zelfstandig kan uitoefenen, maar altijd een verzoek moet indienen bij de rechtbank of rechter-commissaris om consequenties te verbinden aan haar bevindingen. Op die manier blijven de taak en het aansprakelijkheidsrisico van de leden van de schuldeiserscommissie beperkt.

Hoofdstuk 7: pre-pack

Tijdens de stille voorbereidingsfase is het niet mogelijk dat schuldeisers invloed uitoefenen op het proces. De voorbereidingsfase zou dan immers niet meer stil zijn. In de WCO I is daarom een aantal maatregelen opgenomen om de positie van schuldeisers te waarborgen. De rechtbank benoemt een onafhankelijke beoogd curator en een beoogd rechter-commissaris. Verder moet de rechtbank op voordracht van de beoogd rechter-commissaris of op verlangen van de beoogd curator een voorlopige schuldeiserscommissie instellen en kan de rechtbank voorwaarden stellen aan de doorstart. Ook is in de WCO I een informatieplicht opgenomen en staat in de 'Praktijkregels beoogd curator' dat de beoogd curator de 'belangrijkste stakeholders' zoveel mogelijk moet betrekken bij het proces.

Naar mijn mening kan de informatieplicht die is opgenomen in de WCO I worden verbeterd door in de wet de mogelijkheid op te nemen dat schending van de informatieplicht door (bestuurders van) de schuldenaar wordt gesanctioneerd met een civielrechtelijk bestuursverbod. Ook is het wenselijk dat regels over de verslaglegging over de stille voorbereidingsfase worden opgenomen in een AMvB. Door de informatiepositie van schuldeisers te versterken, is het ook mogelijk schuldeisers en andere

belanghebbenden de gelegenheid te bieden invloed uit te oefenen op de pre-pack. Dat kan door de voorbereide doorstart aan te laten kondigen voordat de rechter-commissaris beslist op een verzoek om goedkeuring van de transactie. Als daarnaast beroep kan worden ingesteld tegen de beslissing van de rechter-commissaris, wordt de mogelijkheid geboden effectief invloed uit te oefenen op de voorbereide doorstart en bereiken we een, mijns inziens, evenwichtig model.

Hoofdstuk 8: WHOA

Schuldeisers hebben weinig mogelijkheden om invloed uit te oefenen op de totstandkoming van een WHOA-akkoord. Zij kunnen slechts hun stem uitbrengen over het akkoord, verzoeken om aanstelling en ontslag van een herstructureringsdeskundige en verzoeken om afwijzing van een homologatieverzoek. Een (te) grote drempel voor het indienen van een afwijzingsverzoek is het relatief hoge griffierecht dat hiervoor wordt geheven.

Omdat met het WHOA-akkoord een forse inbreuk kan worden gemaakt op de rechten van schuldeisers, is het naar mijn mening wenselijk dat schuldeisers meer mogelijkheden krijgen om invloed uit te oefenen op de totstandkoming van het akkoord. In de eerste plaats zouden alle schuldeisers de mogelijkheid moeten hebben te verzoeken tot het treffen van voorzieningen op grond van artikel 379 Fw. Een van de voorzieningen die dan kan worden verzocht is de instelling van een schuldeiserscommissie. Daarnaast zouden schuldeisers de mogelijkheid moeten hebben een zienswijze in te dienen bij de rechtbank op het homologatieverzoek zonder dat daarvoor griffierecht is verschuldigd. Tot slot meen ik dat de rechtbank de mogelijkheid zou moeten hebben mede op verzoek van een schuldeiser pas te beslissen op een homologatieverzoek nadat een gewijzigd akkoord volgens de aanwijzingen van de rechtbank is voorgelegd.

2. Algemene bevindingen

Op basis van dit onderzoek kunnen diverse algemene conclusies worden getrokken. Deze paragraaf bevat zeven algemene conclusies die niet voortvloeien uit een specifiek hoofdstuk, maar bij elkaar een rode draad vormen van mijn bevindingen op basis van het onderzoek dat als geheel is verricht.

1. Informatie is van groot belang

Om daadwerkelijk invloed te kunnen uitoefenen op een insolventieprocedure, is het voor schuldeisers van groot belang dat zij tijdig voldoende informatie ontvangen over het verloop van de procedure. In faillissement is de informatie die schuldeisers ontvangen over de afwikkeling van het faillissement veelal te summier en wordt de informatie vaak te laat verstrekt om op zinvolle wijze gebruik te kunnen maken van de rechten die schuldeisers in faillissement hebben. Voor de pre-pack zijn in de Praktijkregels beoogd curator van INSOLAD duidelijkere en specifiekere regels gegeven over verslaglegging dan voor het faillissement in het algemeen. Een probleem van de Praktijkregels is dat de betekenis van deze regels niet duidelijk is, maar een groter probleem met de verslaglegging over de stille voorbereidingsfase is dat het verslag in beginsel wordt gepubliceerd nadat de rechter-commissaris goedkeuring heeft verleend voor de doorstartovereenkomst en de curator de doorstartovereenkomst heeft gesloten.

Bij de aanbidding van een WHOA-akkoord is informatie nog belangrijker dan in een al dan niet voorbereid faillissement. Slechts indien de rechtbank een herstructureringsdeskundige of een observator aanstelt, is een onafhankelijke partij betrokken bij de akkoordprocedure. Voor zowel de schuldeisers als de rechtbank is het van groot belang dat zij voldoende en correcte informatie ontvangen van de schuldenaar. Artikel 375 Fw bepaalt daarom dat het akkoord alle informatie moet bevatten die stemgerechtigden nodig hebben om een geïnformeerd oordeel te vormen over het akkoord en geeft een uitgebreid niet limitatief overzicht van alle informatie die verstrekt moet worden aan de stemgerechtigden en alle bijlagen die bij het akkoord moeten worden gevoegd. De rechtbank toetst naar aanleiding van het homologatieverzoek ambtshalve of het aangeboden akkoord voldoende is gedocumenteerd. Het belang van het tijdig verstrekken van informatie vloeit expliciet voort uit

artikel 381 lid 1 Fw. In homologatiebeslissingen toetsen rechtbanken daadwerkelijk of het akkoord tijdig is voorgelegd aan de stemgerechtigden, omdat dit een algemene afwijzingsgrond oplevert voor een homologatieverzoek. In de WHOA wordt terecht veel aandacht besteed aan de tijdige verstrekking van afdoende informatie, maar deze aandacht staat in schril contrast met de beperkte aandacht die de wet voor het faillissement besteedt aan informatie.

2. Efficiëntie en zorgvuldigheid moeten in evenwicht zijn

In een discussie over rechten van schuldeisers moet een evenwicht worden gevonden tussen een efficiënte afwikkeling van de insolventieprocedure en de zorgvuldigheid van de procedure. In het huidige Nederlandse faillissementsrecht ligt de nadruk naar mijn mening te veel op efficiëntie. In de memorie van toelichting bij de WHOA worden snelheid, efficiëntie, en flexibiliteit aangevoerd als redenen om schuldeisers slechts beperkt invloed toe te kennen op de totstandkoming van het akkoord. Zo zijn schuldeisers die niet worden getroffen door een afgekondigde afkoelingsperiode niet gerechtigd te verzoeken tot het treffen van voorzieningen en is alleen de aanbieder van het akkoord bevoegd een artikel 378-verzoek in te dienen. In faillissement gaat het tijdig verstrekken van voldoende informatie door de curator, het houden van schuldeisersvergaderingen en het instellen van een schuldeiserscommissie ten koste van de efficiëntie van de afwikkeling van het faillissement.

Insolventieprocedures moeten efficiënt zijn, maar efficiëntie mag niet te veel ten koste gaan van zorgvuldigheid. In dit onderzoek heb ik diverse aanbevelingen gedaan voor meer inspraak van schuldeisers in insolventieprocedures. Bij deze aanbevelingen heb ik het belang van een efficiënte procedure in het oog gehouden. In hoofdstuk 4.8.4 heb ik bijvoorbeeld de aanbeveling gedaan dat de curator bepaalde voorgenomen handelingen moet aankondigen via het CIR, zodat schuldeisers een zienswijze kunnen geven op de voorgenomen handeling. Daardoor wordt de zorgvuldigheid van de procedure vergroot. Om niet te veel afbreuk te doen aan de efficiëntie van de procedure, heb ik beargumenteerd dat de curator de voorgenomen handeling slechts drie dagen hoeft op te schorten en de rechter-commissaris de mogelijkheid moet hebben af te wijken van deze regeling. In hoofdstuk 7.6.3 heb ik deze aanbevelingen toegesneden op de pre-pack. Uit het oogpunt van zorgvuldigheid heb ik beargumenteerd dat de termijn van drie dagen zou moeten ingaan op het moment dat schuldeisers redelijkerwijs op de hoogte kunnen zijn van het faillissement. De opschortingstermijn wordt daarmee verlengd tot vijf dagen. Deze balans tussen enerzijds efficiëntie en flexibiliteit en anderzijds zorgvuldigheid moet goed in acht worden gehouden bij de evaluatie en ontwikkeling van insolventierecht.

3. Andere belanghebbenden dan schuldeisers moeten een stem hebben in faillissement

In hoofdstuk 2 heb ik een aantal gezichtspunten geformuleerd die bepalend zijn voor de wijze waarop andere belanghebbenden dan schuldeisers naar mijn mening een plaats moeten krijgen in insolventieprocedures. Uit het eerste gezichtspunt volgt dat het faillissement niet optimaal wordt ingezet als partijen in faillissement anders worden behandeld dan buiten faillissement. Om die reden dient de curator zich in de eerste plaats te richten op het belang van de gezamenlijke schuldeisers. Het tweede gezichtspunt houdt in dat een faillissement niet alleen partijen raakt die een vordering hebben op de schuldenaar. Ook andere belanghebbenden zoals werknemers, omwonenden en klanten of patiënten worden geraakt door een faillissement. Om rekening te kunnen houden met andere belanghebbenden, moeten zij de gelegenheid hebben hun stem te laten horen in faillissement. Dat volgt uit het derde gezichtspunt, dat de aandacht vestigt op het belang van procedurele rechtvaardigheid.

In hoofdstuk 3 heb ik een manier geschetst op basis waarvan een curator rekening kan houden met andere belanghebbenden in het faillissement. Dit belangenpluralisme kan alleen daadwerkelijk een plaats krijgen in het proces, als andere belanghebbenden een stem hebben in de procedure. Deze stem moet niet doorslaggevend zijn, maar wel gehoord kunnen worden. Dit is mogelijk door het klachtrecht van artikel 69 Fw open te stellen voor alle belanghebbenden. Om de verschillende belangen die een

rol spelen bij de afwikkeling van een faillissement naar voren te brengen, kunnen andere belanghebbenden ook lid worden van de schuldeiserscommissie. Met het oog hierop hoeven leden van de schuldeiserscommissie zich naar mijn mening niet te richten op de belangen van de gezamenlijke schuldeisers, maar kunnen zij zich laten leiden door het belang van de groep of het onderwerp waarvoor zij zijn aangesteld.

4. Inspraak door schuldeisers in de procedure moet een facultatief karakter hebben

Faillissementsschuldeisers hebben vaak geen financieel belang in een faillissement. Ook in de WHOA hebben niet alle schuldeisers een financieel belang. Dat is geen goed argument om schuldeisers dan maar geen rechten toe te kennen, omdat er ook gevallen zijn waarin schuldeisers wel een financieel belang hebben en invloed willen uitoefenen op de afwikkeling van het faillissement of het verloop van de WHOA. Het is wel een argument om inspraak van schuldeisers niet verplicht te stellen.

In faillissement is het klachtrecht van artikel 69 Fw in dit opzicht een mooi instrument, omdat het alleen toepassing vindt als er een beroep op wordt gedaan. Hetzelfde geldt voor het vergelijkbare recht om te verzoeken voorzieningen te treffen in de WHOA op grond van artikel 379 Fw en de surseance van betaling op grond van artikel 225 Fw. Een belangrijk – en naar mijn mening onterecht – verschil tussen deze procedures is dat niet alle schuldeisers onder de WHOA de mogelijkheid hebben te verzoeken tot het treffen van voorzieningen, terwijl in surseance wel alle schuldeisers de bevoegdheid hebben om voorzieningen te vragen. Schuldeisersvergaderingen in faillissement moeten alleen worden gehouden als daar behoefte aan bestaat, waarbij schuldeisers de mogelijkheid moeten hebben een schuldeisersvergadering te initiëren. Zowel in faillissement als in de WHOA moet de instelling van een schuldeiserscommissie een mogelijkheid maar geen verplichting zijn. Als inspraak van schuldeisers een facultatief karakter heeft, worden insolventieprocedures niet onnodig opgehouden door formele procedurele vereisten.

5. Schuldeisers moeten hun zeggenschapsrechten tijdig kunnen uitoefenen

De Faillissementswet kent verscheidene rechten toe aan schuldeisers, maar regelmatig komt de zeggenschap van schuldeisers als mosterd na de maaltijd. Vanwege late informatieverschaffing kan het klachtrecht van artikel 69 Fw vaak niet worden ingezet voordat de curator een bepaalde handeling heeft verricht. Als al een schuldeisersvergadering wordt gehouden, dan is dat de verificatievergadering die plaatsvindt als de afwikkeling van het faillissement (vrijwel) volledig is afgerond. Pas dan kan een definitieve schuldeiserscommissie worden ingesteld. In mindere mate geldt dit ook voor de WHOA. Schuldeisers kunnen hun bezwaren tegen het akkoord uiten bij de akkoordaanbieder, maar als niet tegemoet wordt gekomen aan deze bezwaren kunnen schuldeisers slechts verzoeken het akkoord niet te homologeren. Schuldeisers hebben hier niet altijd belang bij. Als de rechtbank de bezwaren van een schuldeiser gegrond verklaart, zou het mogelijk moeten zijn dat op basis van die bezwaren een gewijzigd akkoord wordt voorgelegd en gehomologeerd. In hoofdstuk 8.5 heb ik, mede naar aanleiding van Belgisch recht, gepleit voor een wijziging op dit punt.

6. Schuldeisersinvloed moet snel, laagdrempelig en tegen lage kosten mogelijk zijn

Het is van belang dat schuldeisers een mogelijkheid hebben snel, laagdrempelig en tegen lage kosten invloed uit te oefenen op de insolventieprocedure. Dit vertraagt het proces zo min mogelijk en zorgt ervoor dat schuldeisers hun rechten effectief kunnen uitoefenen. In het faillissement is artikel 69 Fw een dergelijk instrument. De surseance van betaling kent een dergelijk instrument in artikel 225 Fw. Bij een surseanceakkoord kunnen schuldeisers verder zonder griffierecht verschuldigd te zijn hun zienswijze indienen bij de behandeling van het verzoek tot homologatie van een akkoord. In de WHOA hebben schuldeisers dergelijke snelle, laagdrempelige en goedkope procedures niet. Voorzieningen kunnen niet door alle schuldeisers worden gevraagd en voor het indienen van zienswijzen is in beginsel nodig dat een verzoek is gedaan tot afwijzing van het homologatieverzoek. Voor rechtspersonen bedragen de griffierechten daarvoor per 1 januari 2022 ten minste € 2.837,-. Om schuldeisers ook in de WHOA de mogelijkheid te bieden snel en goedkoop invloed uit te oefenen op de procedure, heb ik

aanbevolen het recht om te verzoeken om voorzieningen aan alle schuldeisers toe te kennen en schuldeisers in de gelegenheid te stellen zonder griffierecht verschuldigd te zijn hun zienswijze te geven op een homologatieverzoek. De WHOA sluit dan beter aan op de surseance van betaling.

Met name bij een laagdrempelige procedure is het risico op misbruik altijd aanwezig. Toch acht ik dat risico niet hoog. Er zijn geen signalen dat schuldeisers misbruik maken van hun bevoegdheid op grond van artikel 69 of 225 Fw. Schuldeisers hebben hier ook geen belang bij, omdat proceskosten die in faillissement door de curator en in de WHOA door de schuldenaar worden gemaakt in feite ten laste van de gezamenlijke schuldeisers komen. Maken schuldeisers toch misbruik van hun bevoegdheid, dan moet dat leiden tot afwijzing van hun verzoek en kunnen schuldeisers worden veroordeeld in de proceskosten.

7. Belangen van schuldeisers en andere belanghebbenden zijn pluriform

Hét schuldeisersbelang bestaat niet. Weliswaar is er een algemeen boedelbelang bij het realiseren van een zo hoog mogelijke opbrengst en zo laag mogelijke kosten, maar voor individuele schuldeisers spelen altijd diverse belangen een rol, afhankelijk van de rangorde en de feitelijke positie van een schuldeiser. Een preferente schuldeiser kan belang hebben bij een snelle verkoop tegen een lagere prijs omdat deze schuldeiser ook bij een lagere prijs zijn vordering betaald krijgt, terwijl een concurrente schuldeiser belang heeft bij een zorgvuldiger verkoopproces omdat een lagere prijs ten koste van de uitkering aan de concurrente schuldeiser gaat. Een schuldeiser die leverancier is van de schuldenaar neemt misschien genoeg met een lagere uitkering als hij daardoor de doorgestarte of geherstructureerde schuldenaar als klant behoudt.

In de Faillissementswet worden deze verschillende belangen onderkend door schuldeisers in faillissement geen doorslaggevende zeggenschap te geven. Bij een artikel 69-procedure wordt een verzoek in eerste aanleg door de rechter-commissaris en in hoger beroep door de rechtbank beoordeeld. De schuldeiserscommissie adviseert de curator en heeft geen instemmingsrecht. De schuldeisersvergadering heeft over het algemeen ook geen doorslaggevende bevoegdheden, hoewel de bevoegdheid na de verificatievergadering te besluiten dat de onderneming niet wordt voortgezet op grond van de Faillissementswet berust bij de schuldeisersvergadering. In de praktijk wordt een dergelijk voorstel echter niet aan de schuldeisersvergadering voorgelegd. Dit is naar mijn mening terecht. Vanwege de verschillende belangen die schuldeisers hebben en vanwege het feit dat ook andere belangen een rol kunnen spelen bij de afwikkeling van het faillissement, is de schuldeisersvergadering niet geschikt voor het nemen van bindende beslissingen. De schuldeisersvergadering is wel geschikt als forum voor informatie, discussie en advisering.

In de WHOA wordt rekening gehouden met de diverse belangen van schuldeisers door te verplichten dat schuldeisers worden ingedeeld in klassen, waarbij in ieder geval een verschillende rang ertoe verplicht om schuldeisers in verschillende klassen in te delen. Ook in de WHOA geven schuldeisers uiteindelijk niet de doorslag, omdat de rechtbank het akkoord moet homologeren. De rechtbank kan dat ook doen als sommige klassen tegen het akkoord hebben gestemd. Bij de homologatiebeslissing moet de rechtbank de verschillende (schuldeisers)belangen die spelen tegen elkaar afwegen.

Vanwege de pluriformiteit van belangen moeten schuldeisers de gelegenheid krijgen om hun belangen naar voren te brengen, zodat de curator, de schuldenaar, de rechter-commissaris en de rechtbank de mogelijkheid hebben kennis te nemen van de verschillende belangen en deze mee te wegen bij het nemen van beslissingen. Daarmee ben ik terug bij het begin, omdat schuldeisers hun belangen alleen naar voren kunnen brengen als zij voldoende informatie ontvangen over het verloop van de procedure en voldoende mogelijkheden hebben om zeggenschap uit te oefenen.

3. Aanbevelingen

In de onderzoeksvraag komt de vraag aan de orde of aanpassingen wenselijk zijn om de formele invloed van schuldeisers op het faillissement, de pre-pack en de WHOA te wijzigen. Deze vraag is door dit boek heen beantwoord op basis van het theoretisch kader dat is geschetst in hoofdstuk 2 en 3, een analyse van de jurisprudentie, de discussie in de literatuur, rapporten en voorontwerpen voor nieuwe wetgeving. Voorts is onderzoek gedaan naar vreemd recht om het Nederlandse recht te evalueren en inspiratie op te doen voor een verdere ontwikkeling van het Nederlandse recht. In deze paragraaf geef ik een overzicht van de aanbevelingen die in dit onderzoek zijn gedaan.

Schuldeisersbelangen en andere belangen

In hoofdstuk 3 is beargumenteerd dat het evenredigheidsbeginsel kan worden gebruikt om op coherente wijze rekening te houden met belangen van maatschappelijk aard naast het schuldeisersbelang. Een wettelijke verankering van de rol van belangen van maatschappelijke aard is wenselijk. Om het primaat van het schuldeisersbelang te benadrukken, kan in artikel 68 Fw worden opgenomen dat de curator zich bij de vervulling van zijn taak richt naar het belang van de gezamenlijke schuldeisers. Belangen van maatschappelijke aard kunnen een plaats krijgen door in de derde afdeling van titel I van de Faillissementswet het volgende artikel op te nemen:

‘1. De curator en degenen die bij het faillissement van de schuldenaar zijn betrokken, moeten zich als zodanig jegens elkander gedragen naar hetgeen door de redelijkheid en billijkheid wordt gevorderd.
2. Een tussen hen krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel is niet van toepassing, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.’

Op basis van lid 2 van dit artikel kan ook worden afgeweken van de algemene bepaling dat de curator zich richt naar het belang van de gezamenlijke schuldeisers. Het is mogelijk belangen van maatschappelijke aard een prominentere rol te geven in het faillissement, maar daarvoor is een fundamentele herbezinning van het faillissement nodig.

Informatiepositie

Om de informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden te versterken, zijn in hoofdstuk 4 diverse aanbevelingen gedaan. In de eerste plaats is het wenselijk dat de verplichting van de curator om bekende crediteuren te informeren over de faillietverklaring wordt verplaatst van de INSOLAD Praktijkregels naar de Faillissementswet. Ten tweede zou in de Recofa-richtlijnen een richtlijn moeten worden opgenomen wanneer het faillissementsverslag moet worden vertaald in het Engels. Als mogelijke richtlijn is genoemd dat de verslagen van schuldenaren die de drie jaar voor de faillietverklaring ten minste één jaar voldeden aan artikel 2:397 lid 1 BW in het Engels worden vertaald. Een derde aanbeveling is dat alle stukken over de afwikkeling van het faillissement die door eenieder kunnen worden ingezien, verplicht in het CIR worden gepubliceerd.

Nadere aanbevelingen over de informatiepositie en de centrale rol van het CIR zijn opgenomen in hoofdstuk 4.8. De mogelijkheid is uitgewerkt om de toegang tot het CIR te beperken tot (boedel)schuldeisers, de schuldenaar en andere belanghebbenden. Via het CIR kunnen schuldeisers en andere belanghebbenden worden geïnformeerd over bijvoorbeeld schuldeisersvergaderingen en beschikkingen van de rechter-commissaris. Schuldeisers en andere belanghebbenden moeten kunnen instellen dat zij een melding krijgen als informatie wordt toegevoegd aan het faillissementsdossier. In dat geval kan de beroepstermijn van artikel 67 lid 1 Fw gaan lopen op de datum dat een belanghebbende op de hoogte had kunnen zijn van een beschikking van de rechter-commissaris. Een belanghebbende kan dan in ieder geval op de hoogte zijn van de beschikking zodra deze is gepubliceerd in het CIR.

Het CIR kan ook worden gebruikt om voorgenomen handelingen vooraf aan te kondigen. Het gaat dan om handelingen waarvoor goedkeuring of machtiging van de rechter-commissaris of advies van de schuldeiserscommissie nodig is, hoewel een algemene aankondiging van het opzeggen van een huurovereenkomst of arbeidsovereenkomst niet nodig is. De curator zou een voorgenomen handeling vanaf het moment van de kennisgeving drie dagen moeten opschorten om schuldeisers en andere belanghebbenden in de gelegenheid te stellen hun zienswijze te geven. Voor spoedeisende gevallen en andere gevallen waarin het van de curator niet gevergd kan worden dat hij zich houdt aan de regeling, kan de rechter-commissaris afwijkingen van de regeling toestaan. Tot slot zou de centrale rol van het CIR vorm moeten krijgen door algemene informatie over de rechten van schuldeisers in het CIR op te nemen, schuldeisers in de gelegenheid te stellen via het CIR verzoeken in te dienen bij de rechter-commissaris en de rechtbank en de mogelijkheid te creëren dat schuldeisers en andere belanghebbenden met de curator, de rechter-commissaris en de rechtbank kunnen communiceren via het CIR.

Klachtrecht en beroepsrecht

Door een sterkere informatiepositie kan effectiever gebruik worden gemaakt van het klachtrecht van artikel 69 Fw en het beroepsrecht van artikel 67 Fw. Om schuldeisers en andere belanghebbenden daadwerkelijk invloed te geven op de afwikkeling van het faillissement en het belangenpluralisme meer tot zijn recht te laten komen in faillissement, zouden alle belanghebbenden de bevoegdheid moeten krijgen een artikel 69-verzoek in te dienen. Mijn aanbeveling is om in de eerste zin van artikel 69 lid 1 Fw 'ieder der schuldeisers, de commissie uit hun midden benoemd en ook de gefailleerde kunnen' te vervangen door 'ledere belanghebbende kan'. In de procedure zouden niet alleen boedelbelangen, maar alle belangen die een rol spelen bij de afwikkeling van het faillissement aan de orde gesteld moeten kunnen worden en door de rechter-commissaris mogen worden meegewogen bij de beoordeling van het verzoek.

Ook ten aanzien van het beroepsrecht van artikel 67 Fw is mijn aanbeveling dat alle belanghebbenden de bevoegdheid moeten krijgen beroep in te stellen tegen een beschikking van de rechter-commissaris en niet slechts degenen die 'partij' zijn bij deze beschikking. Om het vertrouwen in de beroepsprocedure te waarborgen, is het aan te bevelen dat bij alle rechtbanken beslissingen in hoger beroep worden genomen door rechters van andere afdelingen dan de insolventieafdeling. Tot slot heb ik beargumenteerd dat het appelverbod tegen de beslissing op een toestemmingsverzoek voor onderhandse verkoop moet worden geschrapt uit artikel 67 lid 1 Fw, omdat de toestemming van de rechter-commissaris voor een onderhandse verkoop een van de belangrijkste beslissingen is die de rechter-commissaris kan nemen.

Schuldeisersvergadering

Met een artikel 69-verzoek kan individueel invloed worden uitgeoefend op de afwikkeling van het faillissement. Met de schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie kan het handelen van de curator collectief worden beïnvloed. Om het mogelijk te maken dat de schuldeisersvergadering daadwerkelijk relevant wordt voor de afwikkeling van het faillissement, verdient het aanbeveling dat het mogelijk wordt voorafgaand aan de verificatievergadering een schuldeisersvergadering te houden. Omdat vorderingen nog niet zijn geverifieerd, heb ik een alternatief geschetst voor het bepalen van het stemrecht op de vergadering en het bepalen van de omvang van de vordering van schuldeisers die verzoeken om de bijeenroeping van een schuldeisersvergadering. Omdat de curator het beste kan inschatten of het zinvol is een schuldeisersvergadering te houden, zou de bevoegdheid een schuldeisersvergadering bijeen te roepen ook aan de curator moeten worden toegekend.

Het zou mooi zijn als een digitale schuldeisersvergadering kan worden gehouden via het CIR. Daarvoor zou een discussieplatform en stemgelegenheid geïntegreerd moeten worden in het CIR. Onder huidige recht is het aan de rechter-commissaris om te bepalen op welke wijze een schuldeisersvergadering wordt gehouden, maar het is naar mijn mening wenselijk dat een groep schuldeisers die bevoegd is

een schuldeisersvergadering bijeen te roepen ook de mogelijkheid heeft de vorm van de vergadering te bepalen. Over het stemrecht op de vergadering heb ik aangevoerd dat het huidige gemengde stelsel geen toegevoegde waarde heeft en aanbevolen dat besluiten worden genomen bij meerderheid van de waarde van de vorderingen. Om de curator in staat te stellen een beter afgewogen beslissing te nemen na een stemming door de schuldeisersvergadering, is het wenselijk dat de curator weet welke schuldeisers voor en tegen een bepaald voorstel hebben gestemd. Daartoe kan artikel 173b lid 3 Fw als derde lid worden toegevoegd aan artikel 84 Fw. Vanwege de diverse belangen van schuldeisers is het wenselijk dat de schuldeisersvergadering geen doorslaggevende zeggenschap heeft. Dat geldt ook voor het besluit tot voortzetting van de onderneming. Naar huidig recht moet de onderneming worden gestaakt als de schuldeiserscommissie niet instemt met voortzetting van de onderneming na de verificatievergadering, maar ook die stemming zou adviserend van aard moeten zijn.

Schuldeiserscommissie

In weinig faillissementen wordt een schuldeiserscommissie ingesteld. Als wel een schuldeiserscommissie wordt ingesteld, is dat vaak laat in het proces. De rechtbank zou daarom bij de faillietverklaring ambtshalve moeten beoordelen of de instelling van een schuldeiserscommissie wenselijk is. Is de wenselijkheid van een schuldeiserscommissie tijdens de faillietverklaring nog niet duidelijk, dan is de rechter-commissaris de aangewezen persoon om te verzoeken om de instelling van een voorlopige schuldeiserscommissie als instelling daarvan naar zijn oordeel wenselijk is. Voorts zouden schuldeisers de mogelijkheid moeten hebben een definitieve schuldeiserscommissie in te stellen tijdens een schuldeisersvergadering die wordt gehouden voorafgaand aan de verificatievergadering. Om zowel de controlerende als adviserende rol van de schuldeiserscommissie in de wet naar voren te laten komen, is het wenselijk na artikel 75 Fw op te nemen: 'De commissie dient de curator van advies en controleert het beheer en de vereffening van de boedel. Daarnaast adviseert de commissie de schuldeisers als dat in de wet van de commissie wordt verlangd.' Door ook de controlerende taak van de commissie op te nemen in de wet, wordt duidelijk dat de mening van de curator over de instelling van een schuldeiserscommissie niet doorslaggevend is.

De wet bevat geen bepalingen over de besluitvorming door de commissie. Voor de duidelijkheid is het wenselijk om dwingendrechtelijke basisregels over de besluitvorming op te nemen in de Faillissementswet. Het gaat dan om de regel dat ieder lid één stem heeft, dat besluiten worden genomen bij meerderheid van uitgebrachte stemmen en dat een voorstel is verworpen als de stemmen staken. In de wet zou verder een basale tegenstrijdig belangregeling moeten worden opgenomen, waarin staat dat een lid niet deelneemt aan de beraadslaging en besluitvorming indien hij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat strijdt met het belang van de gezamenlijke schuldeisers en het belang dat het lid geacht wordt te behartigen in de commissie.

Om de onafhankelijkheid van de commissie te waarborgen, heb ik voorgesteld de volgende bepaling over de (onkosten)vergoeding van de commissie en haar leden op te nemen in de wet:

1. Redelijke en noodzakelijk kosten van de schuldeiserscommissie en haar leden komen in overleg met de curator ten laste van de boedel.
2. Leden van de schuldeiserscommissie ontvangen geen beloning voor de vervulling van hun taak. In bijzondere gevallen kan in afwijking van de vorige volzin aan een individueel lid wel een beloning worden toegekend.
3. Kunnen de commissie of een commissielid en de curator geen overeenstemming bereiken over de vergoeding van kosten of de beloning van een commissielid, dan neemt de rechter-commissaris hierover een beslissing op verzoek van de meest gerede partij.'

Pre-pack

De pre-pack is een stille voorbereidingsfase op een faillissement. Om deze voorbereidingsfase daadwerkelijk stil te houden, hebben schuldeisers tijdens de stille voorbereidingsfase geen

informatierechten en formele zeggenschapsrechten. Dit gebrek aan informatie en zeggenschap tijdens de voorbereidingsfase, moet na de faillietverklaring worden geheeld. Het is aan te bevelen dat de inhoud van het verslag over de stille voorbereidingsfase dat moet worden opgesteld en na de faillietverklaring openbaar gemaakt bij algemene maatregel van bestuur wordt geregeld en niet in de Recofa-richtlijnen of de INSOLAD Praktijkregels. Het is ook van belang dat rechters-commissarissen goed toezicht houden op de verslaglegging.

Het voorstel dat is gedaan om de curator te verplichten belangrijke voorgenomen handelingen zoals een doorstart aan te kondigen in het CIR, geldt ook voor de pre-pack. Deze aanbeveling sluit beter aan bij de pre-pack door te bepalen dat de termijn van drie dagen, die in beginsel in acht moet worden genomen voordat de rechter-commissaris mag beslissen op het verzoek om toestemming voor een doorstart, pas ingaat op het moment dat schuldeisers redelijkerwijs op de hoogte kunnen zijn van het faillissement. Als schuldeisers op de datum van de faillietverklaring op de hoogte worden gesteld van het faillissement, wordt de termijn met twee dagen verlengd.

WHOA

De Faillissementswet biedt schuldeisers met het artikel 69-verzoek, de schuldeisersvergadering en schuldeiserscommissie formeel veel mogelijkheden om invloed uit te oefenen op het faillissement. Door juridische en praktische beperkingen komen deze mogelijkheden niet altijd goed uit de verf. Uit het oogpunt van snelheid, efficiëntie en flexibiliteit hebben schuldeisers formeel nauwelijks bevoegdheden om invloed uit te oefenen op de aanbidding van een WHOA-akkoord. In hoofdstuk 8 heb ik diverse voorstellen gedaan om schuldeisers meer mogelijkheden te bieden invloed uit te oefenen op de WHOA-procedure.

Schuldeisers moeten in de eerste plaats de mogelijkheid krijgen te verzoeken tot het treffen van voorzieningen (art. 379 Fw). Ten tweede zouden schuldeisers naar aanleiding van een homologatieverzoek een zienswijze moeten kunnen geven op het verzoek zonder hiervoor griffierecht te zijn verschuldigd. Van schuldeisers die verzoeken het homologatieverzoek af te wijzen zou ten derde griffierecht moeten worden geheven voor zaken met betrekking tot een verzoek van onbepaalde waarde. Doordat voor de hoogte van het griffierecht momenteel wordt aangesloten bij de waarde van de vordering, is de drempel voor schuldeisers relatief hoog om te verzoeken tot afwijzing van het homologatieverzoek. Tot slot zou de rechtbank, naar aanleiding van het bezwaar dat schuldeisers opwerpen tegen homologatie van het akkoord, de mogelijkheid moeten hebben de akkoordaanbieder in de gelegenheid te stellen een gewijzigd akkoord aan te bieden. Een alternatief is dat schuldeisers de bevoegdheid krijgen een artikel 378-verzoek in te dienen.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek behelst juridisch dogmatisch en rechtsvergelijkend onderzoek. De conclusies en aanbevelingen zijn hierop gebaseerd. Het onderzoek heeft praktische relevantie, omdat het mede gebaseerd is op praktijkliteratuur, jurisprudentie, eigen waarneming en – niet systematische – gesprekken met personen die in de praktijk werkzaam zijn. Niet onderzocht is welke informele invloed schuldeisers in de praktijk hebben in insolventieprocedures. Empirisch onderzoek naar informele invloed van schuldeisers zou een mooie aanvulling vormen op dit onderzoek naar formele mogelijkheden van schuldeisers om invloed uit te oefenen op insolventieprocedures.

In dit onderzoek heb ik bepleit dat het CIR dé plek wordt waar onder meer schuldeisers terecht kunnen voor informatie over de afwikkeling van het faillissement, voor communicatie over het faillissement en voor digitale schuldeisersvergaderingen. Of het technisch mogelijk is deze aanpassingen te implementeren is mij onbekend. Ook de kosten van een dergelijke implementatie kan ik niet inschatten. Vervolgonderzoek naar de technische mogelijkheden en de kosten die gepaard gaan met deze aanpassingen is daarom gewenst.

In hoofdstuk 2.3 is het belang van onderzoek naar de (politieke) haalbaarheid van nieuwe wetgeving aangestipt. Is nieuwe wetgeving ingevoerd, dan is empirisch onderzoek naar de effecten van wetgeving in de praktijk van groot belang. Onderzocht kan dan worden of het doel dat wordt nagestreefd met nieuwe wetgeving wordt bereikt en of de nieuwe wetgeving niet leidt tot onvoorziene en onwenselijke gevolgen. De aanbevelingen die in dit onderzoek zijn gedaan, kunnen in vervolgonderzoek worden getoetst op haalbaarheid. Na implementatie van de aanbevelingen is empirisch onderzoek naar de effectiviteit hiervan van belang.

Met behulp van empirisch onderzoek kunnen de instrumenten waarmee schuldeisers invloed kunnen uitoefenen in insolventieprocedures concreter worden ingevuld. In paragraaf 6.3.10 heb ik bijvoorbeeld geconcludeerd dat een standaardreglement voor de schuldeiserscommissie in faillissement goede dienst kan bewijzen. Het is van belang dat voor een dergelijk reglement empirisch onderzoek wordt gedaan naar de wensen hiervoor in de praktijk, om zo tot een breed gedragen standaardreglement te komen.

4. Tot besluit

Verstijlen heeft de staatsvorm in het insolventieland eens aangeduid als ‘verlicht despotisme’: ‘De curator, door hogere machten aangesteld om over insolventieland te regeren, doet zijn uiterste best om de belangen van de schuldeisers te dienen, maar de inbreng van die schuldeisers zelf is buitengewoon gering. Alles vóór de schuldeisers, niets dóór de schuldeisers.’¹⁵⁷⁷ Dit onderzoek bevestigt de door Verstijlen geconstateerde staatsvorm. In het onderzoek zijn diverse aanbevelingen gedaan voor meer verlichting. Schuldeisers en andere betrokkenen hebben in sommige faillissementen weinig tot geen belang bij de afwikkeling. In andere faillissementen spelen diverse belangen waaraan niet allemaal tegemoet kan worden gekomen een rol. Voor een directe democratie in insolventieland is daarom niet gepleit, maar gelukkig liggen er veel staatsvormen tussen een dictatuur en een directe democratie.

¹⁵⁷⁷ Verstijlen, *TvI* 2010/33.

Samenvatting

1. Aanleiding en onderzoeksopzet

Volgens de wetsgeschiedenis bij de Faillissementswet is het faillissement een gerechtelijk beslag op het vermogen van de schuldenaar ten behoeve van zijn gezamenlijke schuldeisers. Het ligt daarom voor de hand dat schuldeisers ook invloed hebben op de wijze waarop het faillissement wordt afgewikkeld. Het belang van schuldeisersparticipatie volgt ook duidelijk uit de *Legislative Guide on Insolvency Law* van UNCITRAL en de *Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes* van de World Bank. Het lijkt er echter op dat schuldeisers weinig mogelijkheden hebben om invloed uit te oefenen op de wijze waarop het faillissement in Nederland wordt afgewikkeld. In dit onderzoek wordt de zeggenschap van schuldeisers in insolventieprocedures behandeld aan de hand van de volgende onderzoeksvraag: 'Op welke wijze kunnen schuldeisers invloed uitoefenen op insolventieprocedures en zijn aanpassingen wenselijk om de invloed van schuldeisers te wijzigen?' Niet alleen de faillissementsprocedure, maar ook de pre-pack en de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA) zijn onderzocht.

2. Rechtseconomische theorieën en belangenpluralisme in faillissement

Voordat de zeggenschapsrechten van schuldeisers als zodanig worden onderzocht, moet eerst duidelijk zijn wat het doel is van het faillissement en welke belangen moeten worden behartigd in faillissement. Een belangrijke rechtseconomische theorie waarin hierop een antwoord wordt gegeven is de *creditors' bargain theorie*. Deze theorie wordt veel aangehangen in Nederland en heeft als uitgangspunt dat het faillissement uitsluitend bestaat om de nadelen die gepaard gaan met het nemen van individueel verhaal door schuldeisers te voorkomen. Het enige doel van het faillissement is waardemaximalisatie voor alle schuldeisers. Uitsluitend de belangen van schuldeisers spelen volgens deze theorie een rol in het faillissement, uiteraard binnen de gegeven wettelijke kaders. Schuldeisers en andere belanghebbenden moeten in een faillissement op dezelfde manier worden behandeld als buiten een faillissement.

De *creditors' bargain theorie* is echter niet de enige theorie die een verklaring beoogt te bieden voor het doel van het faillissement en de belangen die in faillissement moeten worden behartigd. Een benadering waarbij gebruik wordt gemaakt van vergelijkbare filosofische concepten is de *value-based approach* van Korobkin. Omdat Korobkin andere uitgangspunten gebruikt, trekt hij ook andere conclusies dan de aanhangers van de *creditors' bargain theorie*. Volgens Korobkin beoogt het faillissementsrecht een oplossing te bieden voor het probleem dat een onderneming in financiële moeilijkheden niet alle behoeften van alle bij de onderneming betrokkenen kan bevredigen. Het gaat dan niet alleen om financiële behoeften, maar ook om niet-financiële behoeften. In deze benadering spelen ook niet-financiële belangen een rol in faillissement.

De *creditors' bargain theorie* en de *value-based approach* hebben beide sterke en zwakke punten. Op basis van deze theorieën en de kritiek hierop, heb ik drie gezichtspunten geformuleerd voor de evaluatie en ontwikkeling van het faillissementsrecht. In de eerste plaats volgt uit de *creditors' bargain theorie* dat het wijzigen van de positie van betrokkenen bij de onderneming directe gevolgen kan hebben voor de manier waarop partijen zich buiten faillissement gedragen. Het tweede gezichtspunt is dat niet alleen partijen met een vorderingsrecht worden geraakt door het faillissement en dat niet alle partijen in dezelfde mate worden geraakt. Ook belangen van anderen dan schuldeisers moeten daarom worden betrokken bij het faillissement en er moet rekening mee worden gehouden dat belangen verschillend gewaardeerd kunnen worden, zelfs als het financiële belang even groot is. Het laatste gezichtspunt is dat procedurele rechtvaardigheid belangrijk is. De bij het faillissement

betrokken partijen moeten de mogelijkheid hebben tot inspraak zodat hun belangen kunnen worden erkend en afgewogen bij de afwikkeling van het faillissement.

In de literatuur is discussie over het antwoord op de vraag of en in welke mate de belangen van anderen dan schuldeisers een rol mogen spelen in de afwikkeling van een faillissement. Naar mijn mening moet de curator zich primair richten op het belang van de gezamenlijke schuldeisers bij een zo hoog mogelijke opbrengst in faillissement. Daarnaast moet hij zorgvuldigheid betrachten met betrekking tot de belangen van al degenen die bij het faillissement en de onderneming zijn betrokken door hun belangen niet onnodig of onevenredig te schaden.

Een systematische manier waarop de curator rekening kan houden met andere belangen die geschaad dreigen te worden door een voorgenomen handeling, is door toepassing van het evenredigheidsbeginsel. De curator zal dan eerst moeten beoordelen of de wijze waarop hij zijn bevoegdheid wil uitoefenen geschikt is om een zo hoog mogelijke opbrengst voor de schuldeisers te behalen. Ten tweede moet hij bepalen of het noodzakelijk is voor het behalen van een zo hoog mogelijke opbrengst voor de schuldeisers dat andere belangen worden geschaad. Als derde moet een belangenafweging plaatsvinden. Als bepaalde bij het faillissement betrokken belangen onevenredig worden geschaad, dan moet de curator deze belangen voorrang geven op het belang van de gezamenlijke schuldeisers. Door schuldeisers en andere belanghebbenden inspraak te geven in de afwikkeling van het faillissement, kan de curator de belangen in kaart brengen en de belangenafweging eenvoudiger maken en legitimeren. Omdat niet alleen de belangen van schuldeisers een rol spelen bij de afwikkeling van een faillissement, moet aan schuldeisers geen doorslaggevende zeggenschap worden toegekend over de wijze waarop de boedel wordt afgewikkeld. Dit kader sluit aan bij de gezichtspunten die zijn geformuleerd voor de evaluatie en ontwikkeling van het faillissementsrecht.

3. Informatie

Invloed op de afwikkeling van het faillissement kan alleen worden uitgeoefend door iemand die tijdig over voldoende informatie over de afwikkeling van het faillissement beschikt. In de opzet van de Faillissementswet is de verificatievergadering van groot belang. Het was de bedoeling van de wetgever dat de curator de schuldeisers tijdens de verificatievergadering op de hoogte zou stellen over de stand van de boedel. Ook kunnen schuldeisers tijdens de verificatievergadering inlichtingen vragen van de curator. In die opzet zou de curator pas daarna de boedel vereffenen. In de praktijk gebeurt dat niet. In het merendeel van de faillissementen wordt geen verificatievergadering gehouden. Als wel een verificatievergadering wordt gehouden, gebeurt dat vaak aan het einde van het proces. Schuldeisers en andere belanghebbenden worden tegenwoordig op de hoogte gehouden door middel van een periodiek faillissementsverslag. Dit betreft verslaglegging achteraf. De verificatievergadering en het faillissementsverslag bieden dus nauwelijks de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement.

In het centraal insolventieregister (CIR) wordt informatie over het faillissement opgenomen. In 2020 is een conceptbesluit gepubliceerd op basis waarvan meer stukken, gegevens en beschikkingen van de rechter-commissaris worden opgenomen in het CIR. Dit is een positieve ontwikkeling voor de informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden. Als het CIR zich ontwikkelt tot een centraal loket waar alle informatie over een faillissement te vinden is, dan komt dat de informatiepositie van schuldeisers en andere belanghebbenden ten goede. Deze positie zou nog meer verbeteren als de informatie niet achteraf beschikbaar wordt gesteld, maar enkele dagen voordat de curator een voorgenomen handeling uitvoert. Schuldeisers en andere belanghebbenden kunnen dan nog op basis van die informatie hun mening geven over de voorgenomen handeling en hebben dan daadwerkelijk de mogelijkheid invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement. Hebben schuldeisers meer informatie nodig om hun zeggenschapsrechten goed te kunnen uitoefenen, dan kunnen zij – als de curator deze informatie niet uit zichzelf verstrekt – op grond van artikel 69 Fw verzoeken om nadere inlichtingen.

4. *Individuele invloed*

Op grond van het klachtrecht van artikel 69 Fw kunnen schuldeisers, de schuldeiserscommissie en de schuldenaar bij de rechter-commissaris opkomen tegen een handeling van de curator en verzoeken een bevel te geven aan de curator om een bepaalde handeling te verrichten of een voorgenomen handeling na te laten. Dit klachtrecht biedt in potentie een belangrijk en efficiënt middel voor schuldeisers en andere belanghebbenden om invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement. Tegen beschikkingen van de rechter-commissaris kan beroep worden ingesteld bij de rechtbank (art. 67 Fw). Voor het vertrouwen in gerechtelijke beslissingen in de faillissementsprocedure is dat goed, omdat de rechter-commissaris vaak als toezichthouder al betrokken was bij de (voorgenomen) handeling die het onderwerp is van het artikel 69-verzoek.

Alleen schuldeisers, de schuldeiserscommissie en de schuldenaar kunnen het klachtrecht gebruiken. Beroep tegen een beslissing van de rechter-commissaris kan alleen worden ingesteld door een 'partij' bij deze beslissing. In aansluiting op het tweede gezichtspunt voor de evaluatie en ontwikkeling van faillissementsrecht, dat ook belangen van anderen dan schuldeisers kunnen worden geraakt door het faillissement, zou het klachtrecht naar mijn mening toegankelijk moeten zijn voor meer belanghebbenden. Ook betrokkenen die geen vordering hebben ingediend in het faillissement zouden een artikel 69-verzoek moeten kunnen indienen. Gedacht kan worden aan boedelschuldeisers en aandeelhouders, maar ook werknemers en milieuorganisaties. De rechter-commissaris moet dan wel beoordelen of de verzoeker een redelijk belang heeft bij het verzoek. Hetzelfde belanghebbendenbegrip zou gebruikt moeten worden bij de beoordeling of iemand beroep kan instellen tegen een beslissing van de rechter-commissaris.

De reikwijdte van artikel 69 Fw is erg beperkt en slechts gericht op het toekennen van invloed op het beheer over de failliete boedel. Een schuldeiser kan op grond van artikel 69 Fw alleen opkomen voor zijn belangen *als schuldeiser*. Naar mijn mening zouden, in aansluiting op het gezichtspunt dat niet alleen schuldeisersbelangen een rol spelen in het faillissement, alle belangen die een rol spelen in het faillissement meegewogen moeten worden bij de beoordeling van een artikel 69-verzoek. De reikwijdte van het beroepsrecht kent ook een beperking die naar mijn mening moet worden opgeheven. Tegen een beslissing op een verzoek om toestemming voor onderhandse verkoop staat geen beroep open. Omdat dit bij een verkoop van de onderneming een van de belangrijkste beslissingen is die wordt genomen in een faillissement, zouden belanghebbenden tegen die beslissing beroep moeten kunnen instellen.

5. *Collectieve invloed*

Schuldeisers kunnen collectief invloed uitoefenen op de afwikkeling van het faillissement via de schuldeisersvergadering. In de praktijk speelt de schuldeisersvergadering nauwelijks een rol in de faillissementsprocedure. De eerste schuldeisersvergadering die moet worden gehouden is de verificatievergadering. Ongeveer 75% van de faillissementen wordt opgeheven bij gebrek aan baten. In dat geval wordt geen verificatievergadering gehouden. Van de overige 25% wordt een (groot) deel vereenvoudigd afgewikkeld. Ook dan blijft de verificatievergadering achterwege. Als wel een verificatievergadering wordt gehouden, dan gebeurt dat in de regel aan het einde van het proces. Dat is problematisch voor de effectiviteit van de schuldeisersvergadering als mogelijkheid voor inspraak, omdat het stemrecht van schuldeisers wordt bepaald op de verificatievergadering. Voorafgaand aan de verificatievergadering kunnen dus geen besluiten worden genomen. Ten minste vijf schuldeisers die ten minste 20% van de waarde van de erkende en voorwaardelijk toegelaten vorderingen vertegenwoordigen, kunnen de rechter-commissaris verzoeken om een schuldeisersvergadering bijeen te roepen. Omdat vorderingen pas op de verificatievergadering worden erkend of voorwaardelijk toegelaten, is het niet mogelijk voorafgaand aan de verificatievergadering een dergelijk verzoek te doen.

Mede naar aanleiding van het Duitse recht meen ik dat het mogelijk zou moeten zijn ook voorafgaand aan de verificatievergadering een schuldeisersvergadering te houden. Als schuldeisers verzoeken om een schuldeisersvergadering, kan de rechter-commissaris schatten of deze schuldeisers 20% van de vorderingen in faillissement vertegenwoordigen. Schuldeisers die hun vordering voorafgaand aan een dergelijke vergadering hebben ingediend en van wie de vordering niet wordt betwist, hebben stemrecht in de schuldeisersvergadering. Als de vordering wel wordt betwist, kan de rechter-commissaris een beslissing nemen over de toelating van de vordering.

De schuldeisersvergadering is een forum voor informatie, discussie en advisering. De schuldeisersvergadering is niet geschikt voor het nemen van vergaande besluiten. Er zijn verschillende redenen waarom geen doorslaggevende zeggenschap zou moeten worden toegekend aan de schuldeisersvergadering. In de eerste plaats hebben schuldeisers met een verschillende rang uiteenlopende belangen. Ten tweede is de opkomst in de regel laag. Tot slot spelen ook andere belangen dan schuldeisersbelangen een rol in faillissement. De afweging van deze belangen moet gemaakt worden door de curator, in samenspraak met de rechter-commissaris. In Nederland heeft de schuldeisersvergadering ook met name een adviserende functie. Een procedurele beslissing die de schuldeisersvergadering kan nemen is de instelling van een schuldeiserscommissie. Een materiële beslissing die de schuldeisersvergadering kan nemen is het besluit over de voortzetting van de onderneming na de verificatievergadering. Naar mijn mening gaat deze laatste bevoegdheid te ver.

Een andere mogelijkheid waarop collectief invloed kan worden uitgeoefend op de afwikkeling van het faillissement is door de instelling van een schuldeiserscommissie. Het gebeurt niet vaak dat een schuldeiserscommissie wordt ingesteld. De schuldeisersvergadering kan een definitieve schuldeiserscommissie instellen, maar ook hier is het weer problematisch dat de eerste schuldeisersvergadering, de verificatievergadering, vaak niet of pas aan het einde van het proces wordt gehouden. Naar mijn mening zou eerder een schuldeisersvergadering belegd moeten kunnen worden waarin een definitieve schuldeiserscommissie kan worden ingesteld. Voorafgaand aan de verificatievergadering kan de rechtbank een voorlopige schuldeiserscommissie instellen. De rechtbank kan dat doen als de aard en omvang van het faillissement daartoe aanleiding geven. De bevoegdheid tot het instellen van een schuldeiserscommissie is een discretionaire bevoegdheid van de rechtbank. De rechtbank betreft daarbij niet alleen de aard en omvang van het faillissement, maar ook alle andere omstandigheden van het geval. Om ervoor te zorgen dat een schuldeiserscommissie aan het begin van de faillissementsprocedure wordt ingesteld, zou de rechtbank naar mijn mening bij aanvang van het faillissement ambtshalve moeten beoordelen of de instelling van een schuldeiserscommissie wenselijk is.

De schuldeiserscommissie adviseert en controleert de curator. De controlerende rol vervult de schuldeiserscommissie niet zelfstandig. Om aan haar bevindingen consequenties te verbinden, moet de schuldeiserscommissie een verzoek indienen bij de rechter-commissaris of de rechtbank verzoeken de curator te ontslaan. Op die manier blijft de verantwoordelijkheid en daarmee het aansprakelijkheidsrisico van de leden van de schuldeiserscommissie beperkt en behoudt de commissie haar adviserende taak.

Bijzonder aan de Nederlandse schuldeiserscommissie is dat ook andere belanghebbenden zoals werknemers onderdeel kunnen uitmaken van de schuldeiserscommissie. De schuldeiserscommissie moet zo zijn samengesteld dat de curator door het advies van de commissie een goed beeld krijgt van de verschillende belangen die spelen in het faillissement. Dat sluit aan bij het gezichtspunt dat procedurele rechtvaardigheid belangrijk is en leidt tot een zorgvuldiger besluitvormingsproces en meer draagvlak. De commissie voorziet de curator van advies. De uiteindelijke beslissing ligt in handen van de curator en rechter-commissaris. Om die reden kan een lid van de commissie zich in de commissie richten op de belangen waarvoor dat lid is aangesteld. Uiteraard mogen leden zich niet laten leiden door persoonlijke belangen en moeten zij voor een zinvolle dialoog ook het boedelbelang

in ogenschouw nemen, maar commissieleden zijn niet verplicht zich uitsluitend te richten op het belang van de gezamenlijke schuldeisers.

De Nederlandse Faillissementswet is erg summier over besluitvorming door de schuldeiserscommissie. De wet bevat ook geen regeling over de beloning van commissieleden en de vergoeding van onkosten van de commissie en individuele leden. Naar mijn mening verbetert het de snelheid en slagkracht van de schuldeiserscommissie als de wet over deze onderwerpen een summiere regeling zou bevatten. In de wet zou bijvoorbeeld moeten worden opgenomen dat de commissie besluiten neemt bij gewone meerderheid, dat geen quorum geldt voor besluitvorming door de commissie en dat leden met een persoonlijk belang dat strijdig is met het boedelbelang of het belang waarvoor een lid is aangesteld niet mogen deelnemen aan de beraadslaging en besluitvorming. Verder zou in de wet moeten worden opgenomen dat de schuldeiserscommissie en leden van de commissie bij de rechter-commissaris terecht kunnen als zij het niet eens worden met de curator over vergoeding van de onkosten en de beloning van leden. Nadere afspraken kunnen worden opgenomen in een reglement dat kan worden vastgesteld door de rechtbank of rechter-commissaris.

6. *Invloed op de pre-pack*

In 2011 is de pre-pack geïntroduceerd in de Nederlandse praktijk. In dat geval wordt het faillissement voorafgaand aan de faillietverklaring voorbereid door een beoogd curator onder toezicht van een beoogd rechter-commissaris. In de regel wordt gedurende deze stille voorbereidingsfase de verkoop van de onderneming voorbereid. Het wetsvoorstel waarmee de pre-pack zou moeten worden gecodificeerd, de Wet continuïteit ondernemingen I (WCO I), ligt vanwege perikelen rondom de regeling die ziet op overgang van onderneming al een aantal jaar bij de Eerste Kamer. Omdat de minister nog steeds verder wil met de WCO I, is dit voorstel relevant voor de positie van schuldeisers en andere belanghebbenden. Omdat de WCO I nog niet in werking is getreden, wordt de positie van schuldeisers en andere belanghebbenden nu met name geregeld in *soft law*. INSOLAD, de vereniging voor insolventierechtadvocaten, heeft Praktijkregels voor beoogd curatoren opgesteld waarin bijvoorbeeld is opgenomen welke informatie de curator na de faillietverklaring moet delen over de stille voorbereidingsfase.

Tijdens de stille voorbereidingsfase krijgen schuldeisers en andere belanghebbenden geen informatie over het proces en hebben zij geen formele bevoegdheden om invloed uit te oefenen op het proces. Dat is inherent aan de stilte van de voorbereidingsfase. De WCO I bevat om deze reden een aantal waarborgen. De rechtbank toetst of de meerwaarde van de stille voorbereidingsfase opweegt tegen het gebrek aan transparantie. Ook benoemt de rechtbank een onafhankelijke beoogd curator en een beoogd rechter-commissaris die moeten opkomen voor de belangen van de gezamenlijke schuldeisers en andere belanghebbenden. Verder kan de rechtbank voorwaarden stellen aan de aanwijzing van een beoogd curator. Een voorwaarde kan bijvoorbeeld zijn dat na de faillietverklaring alsnog een openbaar verkoopproces moet worden doorlopen. Als het faillissement wordt uitgesproken na een stille voorbereidingsfase, stelt de rechtbank op voordracht van de rechter-commissaris of op verlangen van de curator een voorlopige schuldeiserscommissie in.

De WCO I zorgt ervoor dat het gebrek aan transparantie en invloed gedurende de stille voorbereidingsfase wordt gecompenseerd. Verbeteringen zijn mogelijk door daadwerkelijk de gelegenheid te geven invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement dat volgt op een stille voorbereidingsfase. Het is van belang dat duidelijke regels worden opgesteld over de informatie die de curator moet verschaffen na afloop van de stille voorbereidingsfase. De curator zou naar mijn mening informatie moeten delen over de transactie die voorafgaand aan de faillietverklaring is voorbereid voordat de rechter-commissaris een beslissing heeft genomen op een verzoek om toestemming voor de doorstart. Op die manier kunnen schuldeisers en andere belanghebbenden daadwerkelijk invloed uitoefenen op de pre-pack.

7. Invloed op de WHOA

In 2021 is de WHOA in werking getreden. Met deze nieuwe procedure kan een ondernemer een akkoord aanbieden aan zijn schuldeisers en aandeelhouders. Als niet alle schuldeisers en aandeelhouders instemmen met het aangeboden akkoord, kan de rechtbank het akkoord algemeen verbindend verklaren. Het eigendomsrecht van een schuldeiser wordt dan zonder zijn instemming en soms expliciet tegen zijn wil aangetast. Om die reden is het belangrijk dat schuldeisers invloed kunnen uitoefenen op deze akkoordprocedure. Net als in faillissement gaat het bieden van de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op het proces vaak ten koste van de snelheid en efficiëntie van de procedure. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de evaluatie van schuldeisersrechten.

Een manier waarop schuldeisers invloed kunnen uitoefenen op de procedure is door het instellen van een schuldeiserscommissie. De wet biedt die mogelijkheid niet expliciet, maar het is wel mogelijk dat degene die het akkoord aanbiedt een schuldeiserscommissie instelt. Ook kan de rechtbank naar mijn mening als voorziening (art. 379 Fw) een schuldeiserscommissie instellen. Het is een gemis dat schuldeisers niet kunnen verzoeken om zo'n voorziening. Naar mijn mening zou die mogelijkheid moeten worden opgenomen in de wet.

Schuldeisers kunnen hun stem uitbrengen over het aangeboden akkoord. Als de schuldenaar na de stemming een homologatieverzoek indient, kunnen schuldeisers verzoeken de homologatie van het akkoord te weigeren. Een nadeel hiervan is het relatief hoge griffierecht dat wordt geheven voor een dergelijk verzoek. Naar mijn mening moeten schuldeisers de mogelijkheid hebben om zonder griffierecht verschuldigd te zijn een zienswijze in te dienen bij de rechtbank over het homologatieverzoek. Een tweede nadeel is het *'take-it-or-leave-it'* karakter van een verzoek tot afwijzing van de homologatie. Het kan zijn dat het akkoord voor schuldeisers beter is dan het alternatief, vaak een faillissement, maar dat een schuldeiser toch terechte bezwaren heeft tegen het akkoord. De rechtbank zou daarom niet alleen de mogelijkheid moeten hebben een homologatieverzoek toe te wijzen of af te wijzen. Zoals in België zou het ook in ons systeem mogelijk moeten zijn voor de rechtbank om het akkoord niet direct te homologeren, maar eventuele gronden om de homologatie te weigeren voor te leggen aan de akkoordaanbieder en deze in de gelegenheid te stellen een gewijzigd akkoord voor te leggen dat na een nieuwe stemming kan worden gehomologeerd.

8. Conclusie

Schuldeisers hebben weinig mogelijkheden om daadwerkelijk invloed uit te oefenen op de afwikkeling van het faillissement. Hetzelfde geldt voor andere belanghebbenden. Ik heb daarom voorstellen gedaan om de informatiepositie en ook de zeggenschapsrechten van schuldeisers en andere belanghebbende te verbeteren. Omdat schuldeisers vaak geen uitkering of een zeer lage uitkering verwachten, hebben zij er veelal geen belang bij invloed uit te oefenen op de afwikkeling van een faillissement. Het is daarom belangrijk dat schuldeisers facultatief invloed kunnen uitoefenen op het proces. De procedure moet zonder onnodige formaliteiten worden afgewikkeld als schuldeisers en andere belanghebbenden geen behoefte hebben aan het uitoefenen van die invloed.

Belangen van schuldeisers en andere betrokkenen zijn zeer divers. Ik heb daarom niet gepleit voor een directe democratie in de insolventieprocedure. Nu lijken Nederlandse insolventieprocedures echter meer op een dictatuur. Tussen beide staatsvormen zit genoeg ruimte om schuldeisers meer invloed te geven op de afwikkeling van het faillissement, de pre-pack en de WHOA.

English summary

1. Relevance and research design

According to the legislative history of the Dutch Bankruptcy Act (DBA), bankruptcy is a judicial attachment of the debtor's assets for the benefit of his joint creditors. It is, therefore, evident that creditors can impact how the bankruptcy proceeds. The importance of creditor participation is also clear from UNCITRAL's Legislative Guide on Insolvency Law and the World Bank's Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes. However, it seems that creditors have few possibilities to influence how the bankruptcy proceeds in the Netherlands. In this study, the control of creditors in insolvency proceedings is dealt with by the following research question: 'In what way can creditors influence insolvency proceedings, and are adjustments desirable to change creditors' influence?' Not only bankruptcy is addressed in this study, but also the pre-pack and 'the Dutch scheme' (WHOA, Wet homologatie onderhands akkoord).

2. Legal theories and pluralism of interests in bankruptcy

Before addressing the control rights of creditors as such, the purpose of bankruptcy and the interests to be represented in the bankruptcy proceedings must be clear. The creditors' bargain theory is an important theory that answers these questions from a law and economics perspective. This theory is widely adhered to in the Netherlands. It is based on the premise that bankruptcy and bankruptcy law solely exist to avoid the disadvantages associated with debt collection through individual creditor remedies. The sole purpose of bankruptcy is to maximize the estate's value to all creditors' advantage. According to this theory, only the interests of creditors play a role in bankruptcy within the existing legal framework outside of insolvency proceedings. Creditors and other stakeholders should be treated the same way in bankruptcy as they are treated outside of bankruptcy.

However, the creditors' bargain theory is not the only theory that seeks to explain the purpose of bankruptcy and the interests to be represented. One approach that uses similar philosophical concepts is Korobkin's value-based approach. Korobkin begins from different assumptions and, therefore, draws different conclusions than the adherents of the creditors' bargain theory. According to Korobkin, bankruptcy law aims to respond to the problem that a company in financial distress is not able to satisfy all the needs of all those involved in the company. This does not only concern financial needs but also non-financial needs. In this approach, non-financial interests also play a role in bankruptcy.

The creditors' bargain theory and the value-based approach both have strengths and weaknesses. Based on these theories and criticism of them, I have formulated three viewpoints for the evaluation and development of bankruptcy law. First, it follows from the creditors' bargain theory that changing the position of those involved in the company in bankruptcy can directly affect how parties behave outside of bankruptcy. Secondly, not only parties with creditor rights are affected by bankruptcy, and different interests of stakeholders can be valued differently. Therefore, the interests of parties other than creditors must also be involved in the bankruptcy proceedings, and it must be taken into account that interests can be valued differently, even if the financial interest is the same. The final viewpoint is that procedural fairness is important. Parties involved in the bankruptcy proceedings should have the opportunity to participate so that their interests can be identified, recognized, and valued in the bankruptcy proceedings.

There is a debate in the Dutch literature as to whether and to what extent the interests of parties other than creditors may play a role in bankruptcy. In my opinion, the bankruptcy trustee should primarily focus on the interests of the joint creditors in maximizing the proceeds in bankruptcy. In addition, he

should exercise due care to the interests of all other stakeholders involved in the bankruptcy and the company by not unnecessarily or disproportionately harming their interests.

A systematic way in which the trustee can take into account other interests that risk being harmed by an intended act is by applying the principle of proportionality. The bankruptcy trustee will then first have to assess whether the way he wants to exercise his powers is appropriate to achieve the highest possible proceeds for the creditors. Second, he must determine whether it is necessary to harm the interests of other stakeholders in achieving the highest possible return for the creditors. Thirdly, the interests that are involved will have to be weighed up. If the interests of other stakeholders involved in bankruptcy are disproportionately harmed, the bankruptcy trustee must prioritize those interests over the interests of the joint creditors. By giving creditors and other stakeholders a say in the bankruptcy proceedings, the bankruptcy trustee can identify the interests and simplify and legitimize the weighing of interests. The interests of creditors are not the only interests that play a role in the bankruptcy proceedings, therefore, creditors should not be given binding decision rights over how the bankruptcy proceeds.

3. *Information*

Influence on how the bankruptcy proceeds can only be exercised by someone who has, in time, sufficient information about the bankruptcy process. The verification meeting is of great importance in the design of the Dutch Bankruptcy Act. The law intended that the bankruptcy trustee would inform the creditors about the status of the estate during the verification meeting. Creditors could also request information from the trustee during the verification meeting. It was the intention that the trustee would only liquidate the estate thereafter. In practice, this is not what happens. In most bankruptcies, no verification meeting is held. If a verification meeting is held, it is often held at the end of the process. Creditors and other stakeholders are now kept informed by a periodic bankruptcy report. What happens in bankruptcy follows in this report only after the fact. Therefore, the verification meeting and the bankruptcy report hardly offer an opportunity to influence the bankruptcy process.

The central insolvency register (CIR) records information about bankruptcy proceedings. According to a draft regulation published in 2020, more documents, data, and decisions of the supervisory judge (*rechter-commissaris*) will be included in the CIR. This is a positive development for the information position of creditors and other stakeholders. If the CIR is a central place where all information about bankruptcy proceedings can be found, this will benefit the information position of creditors and other stakeholders. The information position would improve even more if the information were not made available after the fact but a few days before the bankruptcy trustee takes an intended action. Creditors and other stakeholders will then have the opportunity to express their opinion on the intended action, based on that information. They then have a real chance to influence the bankruptcy process. When creditors need more information to exercise their rights of control properly, they can request further information under section 69 DBA if the trustee in bankruptcy does not provide the information that is asked for on his own.

4. *Individual influence*

Under the right of complaint under section 69 of the Dutch Bankruptcy Act, creditors, the creditors' committee, and the debtor can lodge an application with the supervisory judge against any act of the bankruptcy trustee or petition that the bankruptcy trustee will be ordered to perform a particular action or to refrain from performing an intended action. This right of complaint potentially provides an important and efficient means for creditors and other stakeholders to influence the bankruptcy process. Orders of the supervisory judge can be appealed to the court (art. 67 DBA). This is good for confidence in judicial decisions in bankruptcy proceedings, as the supervisory judge was often already involved as a supervisor in the (intended) act that is the subject of the petition under section 69 DBA.

Only creditors, the creditors' committee, and the debtor have the right to complain. Appeals against an order of the supervisory judge can only be filed by a 'party' to this decision. I believe the right to complain should be accessible to more stakeholders. Those stakeholders who have not filed a claim in bankruptcy should also be able to lodge an application under section 69 DBA. These stakeholders include creditors of the estate and shareholders, but also employees and (for instance) environmental organizations. The supervisory judge must assess whether the applicant has a reasonable interest in the application. Also, all stakeholders with a reasonable interest should be able to appeal against an order of the supervisory judge.

The scope of Section 69 DBA is limited. Article 69 DBA is only given to exert influence on the administration of the estate. Under Section 69 DBA, a creditor can only defend his interests *as a creditor*. In my opinion, all interests involved in bankruptcy should be considered when assessing a petition under section 69 DBA. The scope of the right to appeal also has a limitation that should be removed. An order on a petition for permission for a private sale of the assets is not subject to appeal. Since one of the most important decisions made in a bankruptcy is the decision to sell the business, stakeholders should be able to appeal that order.

5. *Collective influence*

Creditors can collectively influence the bankruptcy process through the creditors' meeting. In practice, the creditors' meeting hardly plays a role in bankruptcy proceedings. The first creditors' meeting to be held is the verification meeting. In approximately 75% of bankruptcies, the available assets are insufficient to pay the bankruptcy costs. In that case, the bankruptcy proceedings will be terminated without having held a verification meeting. A (large) part of the remaining 25% will be wound up in a simplified manner. The verification meeting is then also omitted. When a verification meeting is held, this usually takes place at the end of the process. This is problematic for the effectiveness of the creditors' meeting as a possibility for creditor participation, for creditors' voting rights are determined at the verification meeting. No decisions can therefore be taken prior to the verification meeting. At least five creditors representing at least 20% of the value of the recognized and conditionally admissible claims may request the supervisory judge to convene a creditors' meeting. Because claims are only recognized or conditionally admitted at the creditors' meeting, it is impossible to make such a request before the creditors' meeting.

Holding a creditors' meeting should be possible before the verification meeting, as is the case under German law. If creditors request a creditors' meeting, the supervisory judge can estimate whether these creditors represent 20% of the claims in the bankruptcy proceedings. Creditors who have filed their claim prior to such a meeting and whose claim is not disputed are entitled to vote at the creditors' meeting. If the claim is disputed, the supervisory judge can decide whether to admit the claim.

The creditors' meeting is a forum for information, discussion, and advice. The creditors' meeting is not suitable for making far-reaching decisions. There are several reasons why no decisive rights should be granted to the creditors' meeting. First, creditors of different ranks have different interests. Second, attendance at creditors' meetings is usually low. Finally, the interests of stakeholders other than creditors also play a role in bankruptcy proceedings. The bankruptcy trustee must weigh these interests in consultation with the supervisory judge. In line with this, the creditors' meeting mainly has an advisory role in the Netherlands. A procedural decision that the creditors' meeting can take is establishing a creditors' committee. A material decision that the creditors' meeting can take is the decision on the continuation of the business after the verification meeting. In my view, this latter authority is too far-reaching.

Another possibility in which collective influence can be exercised in the bankruptcy process is by establishing a creditors' committee. It is not often that a creditors' committee is established. The creditors' meeting can appoint a final creditors' committee. Here, again, the problem is that the first

creditors' meeting, the verification meeting, is often not held or only held at the end of the process. In my opinion, it should be possible to convene a creditors' meeting before the verification meeting at which a definitive creditors' committee is appointed.

Prior to the verification meeting, the court may appoint a provisional creditors' committee. The court may give the order if the nature and scope of the bankruptcy give cause to do so. The power to set up a creditors' committee is a discretionary power of the court. The court not only considers the nature and scope of the bankruptcy but also all other circumstances of the case. To ensure that a creditors' committee, if desirable, is appointed at the start of the bankruptcy proceedings, in my opinion, the court should assess *ex officio* whether it is desirable to appoint a creditors' committee at the commencement of the bankruptcy proceedings.

The creditors' committee advises and monitors the bankruptcy trustee. The creditors' committee does not perform the monitoring role independently. To draw consequences from its findings, the creditors' committee must file a petition with the supervisory judge to make a requested order or file a petition with the court to dismiss the trustee. In this way, the responsibility and, thus, the risk of liability of the members of the creditors' committee is limited, and the committee retains its advisory role.

What is unique about the Dutch creditors' committee is that other stakeholders, such as employees, can also be members of the creditors' committee. The composition of the creditors' committee should be such that the committee's advice gives the trustee a clear picture of the various interests involved in the bankruptcy proceedings. This leads to a more careful decision-making process and more support for the trustee's decisions. The committee provides the trustee with advice. The definitive decision is in the hands of the bankruptcy trustee and supervisory judge. For that reason, a committee member can focus on the interests for which that member has been appointed. Of course, members should not be guided by personal interests and should also consider the interests of the estate for a meaningful debate, but committee members are not obliged to focus exclusively on the interests of the joint creditors.

The Dutch Bankruptcy Act is very brief on creditors' committee decision-making. The law also contains no regulation on the remuneration of committee members and reimbursement of expenses of the committee and individual members. In my opinion, it would improve the speed and effectiveness of the creditors' committee if the law contained summary regulations on these topics. For example, the law should provide that the committee takes decisions by a simple majority, that no quorum applies to decision-making by the committee, and that members with a personal interest that conflicts with the interests of the estate or the goods for which a member is appointed may not participate in the decision-making process. Furthermore, the law should provide for the creditors' committee and committee members to turn to the supervisory judge if they cannot agree with the bankruptcy trustee about reimbursement of expenses or the remuneration of committee members. Further arrangements can be included in a protocol that could be adopted by the court or supervisory judge.

6. Impact on the pre-pack

In 2011, the pre-pack was introduced into Dutch practice. In this case, the bankruptcy is prepared before the declaration of bankruptcy by a prospective trustee under the supervision of a prospective supervisory judge. Usually, the sale of the business is prepared during this so-called silent preparation phase. The bill with which the pre-pack should be codified, the Continuity of Enterprises Act I (WCO I, Wet continuïteit ondernemingen I), has been pending in the Senate for several years due to perils regarding the European regulation that deals with the transfer of undertakings. Because the minister still wants to move forward with the WCO I, this proposal is relevant to the position of creditors and other stakeholders. Because the WCO I has not yet entered into force, the role of creditors and other interested parties is now regulated mainly by soft law. INSOLAD, the Dutch association for insolvency lawyers, has drafted Practice Rules for prospective trustees, which include, for example, what

information the trustee must disclose about the silent preparation phase after the commencement of the bankruptcy proceedings.

During the silent preparation phase, creditors and other stakeholders receive no information about the process and have no formal powers to influence the process. This is inherent in the silence of the preparation phase. The WCO I contains several safeguards for this reason. The court will assess whether the added value of the silent preparation phase outweighs the lack of transparency. Also, the court appoints an independent prospective trustee and a prospective supervisory judge who must represent the interests of the joint creditors and other interested parties. Furthermore, the court may impose conditions on the appointment of a prospective trustee. For example, a condition may be that a public sale process must still be conducted after the bankruptcy order. If the bankruptcy commences after a silent preparation phase, the court establishes a provisional creditors' committee at the recommendation of the supervisory judge or the trustee's request.

The WCO I compensates for the lack of transparency and influence during the silent preparation phase. Improvements can be made by allowing creditors and other stakeholders to influence the bankruptcy process that follows a silent preparation phase. It is important to establish clear rules on the information to be provided by the trustee at the end of the silent preparation phase. The trustee should disclose information about the transaction prepared prior to the bankruptcy declaration before the supervisory judge has decided on a request for permission to sell the business. In this way, creditors and other stakeholders can effectively influence the pre-pack.

7. Impact on the WHOA

In 2021, the WHOA came into effect. This new procedure allows an entrepreneur to offer a scheme or plan to its creditors and shareholders. If not all creditors and shareholders agree to the proposed plan, the court can confirm the plan and declare it generally binding. A creditor's right to property is then affected without his consent and sometimes explicitly against his will. For that reason, creditors need to be able to influence this scheme procedure. As in bankruptcy, providing the opportunity to influence the process often comes at the expense of the speed and efficiency of the procedure. This must be taken into account when evaluating creditors' rights.

One way in which creditors can influence the proceedings is by setting up a creditors' committee. The law does not explicitly provide this option, but it is possible for the person offering the plan to establish an informal creditors' committee. Also, in my opinion, the court can appoint a creditors' committee as a provision under section 379 DBA. It is a shortcoming that creditors cannot apply for a provision. In my opinion, that possibility should be included in the law.

Creditors can vote on the proposed plan. If the debtor, after the vote, files a petition to confirm the plan, creditors can request for the confirmation to be refused. A disadvantage of this option is the relatively high court fee charged for such a request. A possible remedy would be to allow creditors to submit a view to the court on the request to confirm the plan without paying a court fee. A second disadvantage is the 'take-it-or-leave-it' nature of a petition to reject the confirmation. It may be that the agreement is better for creditors than the alternative, often bankruptcy, but a creditor can still have legitimate objections to the plan. Therefore, the court should not only have the possibility to grant or reject a confirmation request. Following the Belgian example, it should also be possible for the court not to confirm the plan immediately but to submit any grounds for refusing confirmation of the proposer of the plan and to allow the proposer of the plan to submit an amended plan that can be confirmed after a new vote.

8. Conclusion

Creditors have few opportunities to influence the bankruptcy process effectively. The same goes for other stakeholders. I have therefore made proposals to improve the information position and the

controlling rights of creditors and other stakeholders. Because creditors often expect no payment or a very low payment, they usually have no interest in influencing the bankruptcy process. Therefore, creditors must be able to influence the process optionally. The proceedings should be completed without unnecessary formalities if creditors and other stakeholders do not need to influence the process.

The interests of creditors and other stakeholders are very diverse. Therefore, I did not advocate direct democracy in insolvency proceedings. Now, however, the Dutch insolvency proceedings are more like a dictatorship. Between the two forms of government, there is enough room to give creditors more influence on the bankruptcy process, the pre-pack, and the WHOA.

Verkort aangehaalde publicaties

Aalbers e.a., *Int. Insolv. Rev.* 2019, afl. 3

H.L. Aalbers e.a., 'Does pre-packed bankruptcy create value? An empirical study of postbankruptcy employment retention in The Netherlands', *International Insolvency Review* 2019, afl. 3, p. 320-339.

Aalbers, Van Boven & Limburg, *ESB* juni 2022

R. Aalbers, J. van Boven & K. Limburg, 'Meeste kans op doorstart bedrijf bij *pre-pack*-insolventieregime', *ESB* juni 2022, p. 284-285.

Van Aartsen, Olaerts & Bauer, *Ondernemingsrecht* 2022/79

C. van Aartsen, M. Olaerts & R. Bauer, 'De verankering van duurzaamheid in Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen', *Ondernemingsrecht* 2022/79

ABI-rapport 2014

Commission to Study the Reform of Chapter 11, 2012-2014 Final Report and Recommendations, American Bankruptcy Institute 2014 (<https://commission.abi.org/full-report>).

Adebola, *Insolv. Int.* 2019, afl. 2

Bolanle Adebola, 'The case for mandatory referrals to the pre-pack pool', *Insolvency Intelligence* 2019, afl. 2, p. 71-77.

Aerts 2008

W. Aerts, 'Toezicht', in: N.E.D. Faber e.a. (red.), *De bewindvoerder, een octopus* (Onderneming en Recht nr. 44), Deventer: Kluwer 2008, p. 487-506.

Alvarez Jiménez, *Tvl* 2001, afl. 1

F. Alvarez Jiménez, 'Distressed debt trading', *Tvl* 2001, afl. 1, p. 3.

Van Andel & Van Zanten 2013

W.J.M. van Andel & T.T. van Zanten, 'Informatieverschaffing door de curator in faillissement', in: J.J. Reiziger & A. van der Schee (red.), *De curator en informatie* (INSOLAD Jaarboek 2013), Deventer: Wolters Kluwer 2013, p. 29-51.

Van Andel, *Tvl* 2014/37

W.J.M. van Andel, 'Stop met de pre-pack', *Tvl* 2014/37.

Andres/Leithaus/[auteur] *InsO*

D. Andres, R. Leithaus & M. Dahl, *Insolvenzordnung Kommentar*, München: C.H. Beck 2018.

Van Apeldoorn 2009

J.C. van Apeldoorn, *Insolventieprocedures en grondrechten* (diss. Tilburg), Den Haag: BJu 2009.

Van Apeldoorn, *Tvl* 2012/17

J.C. van Apeldoorn, 'Pre-packs', *Tvl* 2012/17.

Armour 2012

John Armour, 'The Rise of the 'Pre-Pack': Corporate Restructuring in the UK and Proposals for Reform', in: R.P. Austin & Fady J.G. Aoun, *Restructuring Companies in Troubled Times: Director and Creditor Perspectives*, Sydney: Ross Parsons Centre 2012, p. 43-78.

Aronstein, WPNR 2011, afl. 6901

I.V. Aronstein, 'De rol van het evenredigheidsbeginsel in Europees en Nederlands privaatrecht', *WPNR* 2011, afl. 6901, p. 816-822.

Asser/Kroeze 2-1 2021

M.J. Kroeze (m.m.v. H. Beckman & M.A. Verbrugh), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel I. De rechtspersoon*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Asser/Van Solinge & Nieuwe Weme 2-IIb 2019

G. van Solinge & M.P. Nieuwe Weme (m.m.v. R.G.J. Nowak & T. Salemink), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel IIb. NV en BV. Corporate Governance*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Asser/Kortmann 3-III 2017

S.C.J.J. Kortmann (m.m.v. J.S. Kortmann), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 3. Vermogensrecht algemeen. Deel III. Volmacht en vertegenwoordiging*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Asser/Bartels & Van Mierlo 3-IV 2021

S.E. Bartels & A.I.M. van Mierlo (m.m.v. H.D. Ploeger), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 3. Vermogensrecht algemeen. Deel IV. Algemeen goederenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Assink, WPNR 2015, afl. 7048

B.F. Assink, 'Belang van de vennootschap, overname en algemeen belang', *WPNR* 2015, afl. 7048, p. 103-117.

Assink, WPNR 2016, afl. 7111

B.F. Assink, 'Van vennootschapsrechtelijk belang (I)', *WPNR* 2016, afl. 7111, p. 465-475.

Assink, WPNR 2016, afl. 7112

B.F. Assink, 'Van vennootschapsrechtelijk belang (II)', *WPNR* 2016, afl. 7112, p. 491-499.

Ayer, U. Cin. L. Rev (vol. 61) 1992, afl. 2

John D. Ayer, 'So Near to Cleveland, So Far from God: An Essay on the Ethnography of Bankruptcy', *University of Cincinnati Law Review* (vol. 61) 1992, afl. 2, p. 407-451.

De Baar & Slooter, FIP 2022/155

L.D.N. de Baar & B.R. Slooter, 'Consultatie insolventierecht: reacties uit de praktijk', *FIP* 2022/155.

Baert, International Sociology (vol. 6) 1991, afl. 2

Patrick Baert, 'Unintended consequences: a typology and examples', *International Sociology* (vol. 6) 1991, afl. 2, p. 201-210.

Baird & Jackson, *U. Chi. L. Rev.* (vol. 51) 1984, afl. 1

Douglas G. Baird & Thomas H. Jackson, 'Corporate Reorganizations and the Treatment of Diverse Ownership Interests: A Comment on Adequate Protection of Secured Creditors in Bankruptcy', *University of Chicago Law Review* (vol. 51) 1984, afl. 1, p. 97-130.

Baird, *U. Chi. L. Rev.* (vol. 54) 1987, afl. 3

Douglas G. Baird, 'Loss Distribution, Forum Shopping, and Bankruptcy: A Reply to Warren', *University of Chicago Law Review* (vol. 54) 1987, afl. 3, p. 815-834.

Baird, *Yale L.J.* (vol. 108) 1998, afl. 3

Douglas G. Baird, 'Bankruptcy's Uncontested Axioms', *The Yale Law Journal* (vol. 108) 1998, afl. 3, p. 573-599.

Bartstra, Jonkers & De Weijs, *FD* 15 januari 2020

W.J. Bartstra, A.L. Jonkers & R.J. de Weijs, 'Nieuwe wet in faillissementsrecht benadeelt vooral kleine ondernemingen', *FD* 15 januari 2020, p. 25.

Bartstra, De Weijs & Jonkers, *Tvl* 2020/15

W.J. Bartstra, R.J. de Weijs & A.L. Jonkers, 'WHOA-Priority Rule en WHOA-initiatiefrechten: Gaten in schuldeisersbescherming bij reorganisaties', *Tvl* 2020/15.

Beckman, *WPNR* 2014, afl. 7037

H. Beckman, 'De jaarrekeningenprocedure', *WPNR* 2014, afl. 7037, p. 1045-1052.

BeckOK InsR/[auteur]

A. Fridgen, A. Geiwitz & B. Göpfert, *BeckOK Insolvenzrecht*, München: C.H. Beck 2022.

Beke & Wolterman, *Tvl* 2012/31

K. Beke & P. Wolterman, 'Verslag seminar 'De Nederlandse pre-pack – ready for take-off?' 11 april te Amsterdam', *Tvl* 2012/31.

Beke & Wolterman, *FD* 3 mei 2012

K. Beke & P. Wolterman, 'Wijs bij bankroet curator in stilte aan', *Het Financieele Dagblad* 3 mei 2012, p. 9.

Bell & Jones, *Det. C.L. Rev.* 1993, afl. 4

Virginia A. Bell & Paul B. Jones, 'Creditors' Committees and Their Roles in Chapter 11 Reorganizations', *Detroit College of Law Review* 1993, afl. 4, p. 1551-1589.

Beltzer, *O&F* 2015, afl. 1

R.M. Beltzer, 'Continuïteit van ondernemingen en pre-pack – hoe een idee een Europese richtlijn mist', *O&F* 2015, afl. 1, p. 32-43.

Bentfort van Valkenburg & Van de Wiel, *Tvl* 2021/23

H.M.D. Bentfort van Valkenburg & J.H.M. van de Wiel, 'Ziekenhuisfaillissementen: de onderzoeksrapporten bezien vanuit het perspectief van de curator', *Tvl* 2021/23.

Van den Berg, *Tvl* 2015/42

S.W. van den Berg, '(Rechtsvergelijkende) beschouwingen over waardeallocatie bij herstructureren', *Tvl* 2015/42.

Betlem, FD 16 juni 2022

R. Betlem, 'DSB Bank is op zoek naar zijn spaarders', *Het Financieele Dagblad* 16 juni 2022, p. 21.

Beukelman, Tvl 2001, afl. 5

A. Beukelman, 'De verhouding curator - rechter-commissaris in praktijk', *Tvl* 2001, afl. 5, p. 152.

Bindels, HERO 2022/B-043

M.L.M. Bindels, 'De Brandaris-regeling toegepast', *HERO 2022/B-043*.

Boddaert, TvCu 2019, afl. 3

J.W. Boddaert, 'Het bestuursverbod: de tandeloze tijger', *TvCu* 2019, afl. 3, p. 69-74.

Boekraad & Verstijlen, Tvl 2000, afl. 7

G.A.J. Boekraad & F.M.J. Verstijlen, 'De rechtsgeleerdheid moet het natuurlijk overwicht van curatoren niet onderschatten ... Interview met de curatoren en de rechter-commissaris in het faillissement van Fokker', *Tvl* 2000, afl. 7, p. 4.

Boerma, Tvl 2007/38

F.H.E. Boerma, 'Krijgt rechterlijk toezicht nog enig krediet?', *Tvl* 2007/38.

Boerma 2011

F.H.E. Boerma, 'Curator en toezicht op procedures', in: J.G. Princen & A. van der Schee, *De ondernemende curator* (INSOLAD Jaarboek 2011), Deventer: Kluwer 2011, p. 305-319.

Boersen & Ross, FIP 2022/8

M.H. Boersen & T.M.M. Ross, 'De zienswijze in een WHOA-procedure: een doekje voor het bloeden?', *FIP* 2022/8.

Bonapfel, Am. Bankr. L.J. (vol. 93) 2019, afl. 4

Paul W. Bonapfel, 'A Guide to the Small Business Reorganization Act of 2019', *American Bankruptcy Law Journal* (vol. 93) 2019, afl. 4, p. 571-648.

Boot & Ipenburg, TvO 2020, afl. 1

J.P. Boot & J. Ipenburg, 'Wet overgang van onderneming in faillissement: wat heeft de werknemer eraan?', *TvO* 2020, afl. 1, p. 9-21.

Bork, Int. Insolv. Rev. 2012, afl. 2

R. Bork, 'Creditors' Committees: An Anglo-German Comparative Study', *International Insolvency Review* 2012, afl. 2, p. 127-141.

Bork & Flöter 2020

R. Bork & L.F. Flöter, *Germany*, in: B. Wessels & S. Madaus (red.), *Rescue of Business in Europe: A European Law Institute Instrument*, Oxford: Oxford University Press 2020, p. 685-728.

Bosch, Damsteegt-Molier & De Vos 2021

M.C. Bosch, F. Damsteegt-Molier & A.E. de Vos, 'Door de ogen van de rechter – art. 378 Fw vanuit rechterlijk perspectief', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 323-340.

Van den Bosch, TvOB 2018, afl. 4

S.F.W. van den Bosch, 'De pre-pack in de Nederlandse praktijk: een empirisch onderzoek vanuit economisch perspectief', *TvOB* 2018, afl. 4, p. 86-96.

Bosvelt & Ten Brinke, *Tvl* 2017/29

F.B. Bosvelt & M.E. ten Brinke, 'Retailfaillissementen. Interview met de curatoren in de faillissementen van DA, Macintosh, McGregor, Miss Etam, MS Mode, USG en V&D', *Tvl* 2017/29.

Bosvelt & Lok 2019

F.B. Bosvelt & I.C. Lok, 'De curator en het belang van (de aandeelhouder van) de failliete (rechts)persoon', in: R.F. Feenstra, M.A. Broeders & Ph.W. Schreurs, *De Curator en de Failliet* (INSOLAD Jaarboek 2019), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 131-155.

Boucher & Kelly 1994

D. Boucher & P.J. Kelly, 'The social contract and its critics. An overview', in: D. Boucher & P.J. Kelly (red.), *The Social Contract from Hobbes to Rawls*, Londen en New York: Routledge 1994, p. 1-34.

Bouts 2021

A. Bouts, 'Klassenindeling en stemming', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 47-70.

Bradley, *Am. Bankr. Inst. L. Rev.* (vol. 28) 2020, afl. 2

Christopher G. Bradley, 'The New Small Business Bankruptcy Game: Strategies for Creditors Under the Small Business Reorganization Act', *American Bankruptcy Institute Law Review* (vol. 28) 2020, afl. 2, p. 251-284.

Brand, *NJB* 2020/570

L. Brand, 'Zorgplicht en ziekenhuisfaillissement. Is het patiëntbelang naar de huidige wetssystematiek voldoende gediend?', *NJB* 2020/570.

Braun/[auteur] *InsO*

E. Braun, *Insolvenzordnung Kommentar*, München: C.H. Beck 2022.

Bremer, *Tvl* 2007/17

R. Bremer, 'Schikkingsperikelen tijdens faillissement', *Tvl* 2007/17.

Broekhuizen 2016

K.W.H. Broekhuizen, *Klantbelang, belangenconflict en zorgplicht* (diss. Amsterdam UvA), Den Haag: BJu 2016.

Van Buchem-Spapens & Pauw 2018

A.M.J. van Buchem-Spapens & Th.A. Pauw, *Faillissement, surseance van betaling en schuldsanering* (Monografieën Privaatrecht nr. 2), Deventer: Wolters Kluwer 2018.

Carlson, *Mich. L. Rev.* (vol. 85) 1987, afl. 5&6

David G. Carlson, 'Philosophy in Bankruptcy', *Michigan Law Review* (vol. 85) 1987, afl. 5&6, p. 1341-1389.

Cork 1982

K. Cork e.a., *Report of the Review Committee on Insolvency Law and Practice*, London: Her Majesty's Stationery Office 1982.

Crul, *FIP* 2020/83

F.D. Crul, 'Ziekenhuisfaillissementen na Slotervaart. Regelgeving noodzakelijk', *FIP* 2020/83.

Crul, FIP 2021/130

F.D. Crul, 'Ziekenhuisfaillissementen na Slotervaart – een update', *FIP* 2021/130.

Crul, FIP 2022/76

F.D. Crul, 'De commissie van vertegenwoordiging – observaties van de secretaris', *FIP* 2022/76.

Van Daal, Tvl 2003, afl. 4

G.C. van Daal, 'Van overlegging naar openlegging: artikel 3:15b BW een Doos van Pandora?', *Tvl* 2003, afl. 4, p. 84.

Davies, Recovery Summer 2006

Stephen Davies, 'Pre-Pack: He Who Pays the Piper Calls the Tune', *Recovery Summer* 2006, p. 16.

Van Delden & Bauw, Tvl 2004/51

A.H. van Delden & E. Bauw, 'Toezicht in faillissementen, een rechterlijke taak?', *Tvl* 2004/51.

Van Dijken, WPNR 2020, afl. 7266

R. van Dijken, 'Kan een nalatenschap failliet verklaard worden?', *WPNR* 2020, afl. 7266, p. 48-54.

Dworkin 1986

Ronald Dworkin, *Law's Empire*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1986.

Van Eekelen-Atema, Tvl 2022/27

M. van Eekelen-Atema, 'Reactie op Tvl 2022/20 Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator', *Tvl* 2022/27.

Van Enkevort, TvCu 2016, afl. 1

C.V. van Enkevort, 'De curator als private partner van het Openbaar Ministerie? Het aansprakelijkheidsrisico van de curator en financiering van faillissementsfraudebestrijding', *TvCu* 2016, afl. 1, p. 13-21.

Van den Ende, ZIP 2019/18

T.A.M. van den Ende, 'Een failliet ziekenhuis, wat te doen met de patiënt?', *ZIP* 2019/18.

Engberts, Tvl 2008/48

B.J. Engberts, 'Faillissementsverslagen op internet: zijn we op de goede weg?', *Tvl* 2008/48.

Engberts 2020

B.J. Engberts, 'Failliet? Zonder rechten ben je niet...?', in: Ph.W. Schreurs, L.J.J. Kerstens & B. Rikkert, *De Curator en het Faillissementsproces(recht)* (INSOLAD Jaarboek 2020), Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 185-203.

Engberts, GS Faillissementswet

B.J. Engberts, *Groene Serie Faillissementswet*, in: A.J. Verdaas (red.), *Groene Serie Faillissementswet*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

Epstein & Nickles 2017

David G. Epstein & Steve H. Nickles, *Principles of Bankruptcy Law*, St. Paul (MN): West Academic Publishing 2017.

Van Faassen & Van Tilburg 2020

J.R. van Faassen & F.A. van Tilburg, 'De boedelschuldeisers in het faillissementsproces', in: Ph.W. Schreurs, L.J.J. Kerstens & B. Rikkert, *De Curator en het Faillissementsproces(recht)* (INSOLAD Jaarboek 2020), Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 261-286.

Van der Feltz I 1896

G.W. Baron van der Feltz (red.), *Geschiedenis van de wet op het faillissement en de surséance van betaling. Deel I*, Haarlem: Erven F. Bohn 1896, herdrukt in: S.C.J.J. Kortmann & N.E.D. Faber (red.), *Geschiedenis van de Faillissementswet. Deel 2-I*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Van der Feltz II 1896

G.W. Baron van der Feltz (red.), *Geschiedenis van de wet op het faillissement en de surséance van betaling. Deel I*, Haarlem: Erven F. Bohn 1896, herdrukt in: S.C.J.J. Kortmann & N.E.D. Faber (red.), *Geschiedenis van de Faillissementswet. Deel 2-II*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Fennessy & Mahmoud, HERO 2021/B-025

Mark Fennessy & Aymen M. Mahmoud, 'Pre-pack sales and the new draft regulations', *HERO 2021/B-025*.

Finch, J.B.L. 2012, afl. 8

Vanessa Finch, 'Insolvency practitioners: the avenues of accountability', *Journal of Business Law* 2012, afl. 8, p. 645-667.

Finch & Milman 2017

Vanessa Finch & David Milman, *Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles*, Cambridge, UK: Cambridge University Press 2017.

Fletcher 2017

Ian F. Fletcher, *The Law of Insolvency*, Londen: Sweet & Maxwell 2017.

Frade & Persson 2022

C. Frade & A.H. Persson, *CERIL Report 2022-3 on the Consumer as a Creditor in Corporate Restructuring and Insolvency*, CERIL september 2022 (www.ceril.eu/statements-and-reports).

Franken 2019

M.J.M. Franken, *Het Insolventiepassief* (Recht en Praktijk nr. InsR13), Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Franken 2022

M.J.M. Franken, 'Het primaat der schuldeisers', in: B. Rikkert e.a. (red.), *Het Verdelingsvraagstuk* (INSOLAD Jaarboek 2022), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 79-96.

Frémat e.a. (red.) 2018

V. Frémat e.a. (red.), *Continuïteit van ondernemingen. Artikelsgewijze commentaar bij Boek XX en CAO nr. 102*, Antwerpen: Intersentia 2018.

Frima & De Vos, FIP 2019/258

J.C.A.T. Frima & A.E. de Vos, 'Het machtigingsverzoek: de bestuurder gehoord?!', *FIP 2019/258*.

Frima, FIP 2021/94

J.C.A.T. Frima, 'Meten is weten, spreken is goud: KPI's en het kantoorgesprek van de rechter-commissaris met de curator', *FIP 2021/94*.

Frima 2022

J.C.A.T. Frima, 'Wat is het grote doel van het faillissement – een voorstel voor kwantitatief onderzoek', in: B. Rikkert e.a. (red.), *Het Verdelingsvraagstuk* (INSOLAD Jaarboek 2022), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 53-77.

Frisby 2007

Sandra Frisby, *A preliminary analysis of pre-packaged administrations*, London: R3 2007.

Frisby, JIBFL 2007, afl. 6

Sandra Frisby, 'Not quite warp factor 2 yet? The Enterprise Act and corporate insolvency (Pt 1)', *Butterworths Journal of International Banking & Financial Law* 2007, afl. 6, p. 327-331.

Frölich, AA 2015, afl. 3

P.J. Frölich, 'Redding en sanering: monomaan of modern paradigma? Over de pre-pack en dergelijke', *AA* 2015, afl. 3, p. 192-201.

Van Galen, Tvl 2000, afl. 7

R.J. van Galen, 'De crediteurencommissie in faillissement', *Tvl* 2000, afl. 7, p. 19.

Van Galen, WPNR 2001, afl. 6463

R.J. van Galen, 'Enkele procedurele opmerkingen over het faillissement', *WPNR* 2001, afl. 6463, p. 905-911.

Van Galen 2006

R.J. van Galen, 'Toezicht op de curator in faillissement', in: M.J. Kroeze e.a. (red.), *Verantwoording aan Hans Beckman*, Deventer: Kluwer 2006, p. 137-149.

Van Galen, Ondernemingsrecht 2014/81

R.J. van Galen, 'Knelpunten in ons insolventierecht', *Ondernemingsrecht* 2014/81.

Van Galen, Ondernemingsrecht 2019/21

R.J. van Galen, 'Het ziekenhuis aan de afgrond', *Ondernemingsrecht* 2019/21.

Van Galen & De Clerck 2020

R.J. van Galen & T.B. de Clerck, 'Artikel 67 Fw: een kansloze exercitie?', in: Ph.W. Schreurs, L.J.J. Kerstens & B. Rikkert, *De Curator en het Faillissementsproces(recht)* (INSOLAD Jaarboek 2020), Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 225-240.

Van Galen, Ondernemingsrecht 2021/119

R.J. van Galen, 'Waarheen met de rechter-commissaris?', *Ondernemingsrecht* 2021/119

Van Galen, Ondernemingsrecht 2022/24

R.J. van Galen, 'De curator en de hete brij', *Ondernemingsrecht* 2022/24.

Van Galen, Ondernemingsrecht 2022/55

R.J. van Galen, 'Overgang van een onderneming in faillissement: de stand van zaken na Heiploeg', *Ondernemingsrecht* 2022/55.

Garcia Nelen 2020

S.B. Garcia Nelen, *De beursvennootschap, corporate governance en strategie* (diss. Rotterdam) (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 120), Deventer: Wolters Kluwer 2020.

Van Ginneken & Timmerman, *Ondernemingsrecht 2011/123*

M.J. van Ginneken & L. Timmerman, 'De betekenis van het evenredigheidsbeginsel voor het ondernemingsrecht', *Ondernemingsrecht 2011/123*.

Gispen & Van Gangelen 2008

G.H. Gispen & B.S.J.M. van Gangelen, 'Toetsing en advies door een commissie van schuldeisers', in: N.E.D. Faber e.a. (red.), *De bewindvoerder, een octopus* (Onderneming en Recht nr. 44), Deventer: Kluwer 2008, p. 507-523.

Gispen 2009

G.H. Gispen, 'Enkele praktische beschouwingen over crediteurencommissies', in: I. Spinath, J.E. Stadig & M. Windt, *Curator en Crediteuren* (INSOLAD Jaarboek 2009), Deventer: Kluwer 2009, p. 53-64.

Gispen 2013

G.H. Gispen, 'De "pre-pack" is ondeugdelijk en niet goed voor de gezamenlijke schuldeisers', in: *XL 40, Liber Amicorum M.J.M. Franken*, Breda: Van Iersel Luchtman 2013, p. 82-93.

Goode/Van Zwieten 2018

Kristin van Zwieten, *Goode on Principles of Corporate Insolvency Law*, Londen: Sweet & Maxwell 2018.

Graham 2014

Teresa Graham, *Review into Pre-pack Administration*, juni 2014, www.gov.uk/government/publications/graham-review-into-pre-pack-administration.

Groenewegen & Orval 2008

J.L.M. Groenewegen & M.J.H. Orval, 'De schuldeiserscommissie "nieuwe stijl"', in: N.E.D. Faber e.a. (red.), *De bewindvoerder, een octopus* (Onderneming en Recht nr. 44), Deventer: Kluwer 2008, p. 525-541.

Groenewegen & Orval 2009

J.L.M. Groenewegen & M.J.H. Orval, 'Rechten van schuldeisers op informatie in faillissement: een begaanbare weg of doodlopend pad?', in: I. Spinath, J.E. Stadig & M. Windt (red.), *Curator en Crediteuren* (INSOLAD Jaarboek 2009), Deventer: Wolters Kluwer 2009, p. 39-52.

Groenewegen & Van Eeden-van Harskamp, *T&C Insolventierecht*

J.L.M. Groenewegen & M.P. van Eeden-van Harskamp, *Tekst en Commentaar Insolventierecht*, in: J.L.M. Groenewegen & F.M.J. Verstijlen (red.), *Tekst en Commentaar Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Groot 2020

E.F. Groot, *Faillissementsprocesrecht* (Recht en Praktijk nr. InsR16), Deventer: Wolters Kluwer 2020.

Gross, *Wash. U. L. Q.* (vol. 72) 1994, afl. 3

Karen Gross, 'Taking Community Interests into Account in Bankruptcy: An Essay', *Washington University Law Quarterly* (vol. 72) 1994, afl. 3, p. 1031-1048.

Haasjes, *Tvl* 2008/3

A.J. Haasjes, 'De curator en de Wbp', *Tvl* 2008/3.

Hanegraaf, *MvO* 2020, afl. 10/11

C.E.J.M. Hanegraaf, 'Naar een nieuwe invulling van de kringenleer in de jaarrekeningprocedure', *MvO* 2020, afl. 10/11, p. 308-317.

Hanssen, *TvOB* 2015, afl. 6

Th.P.J. Hanssen, 'De taak, verantwoordelijkheid en persoonlijke aansprakelijkheid van een bestuurder van een kapitaalvennootschap in financieel zwaar weer jegens een crediteur', *TvOB* 2015, afl. 6, p. 186-198.

Harmsen, *Tvl* 2013, afl. 6

C.M. Harmsen, '2002: de comeback van de surseance van betaling', *Tvl* 2003, afl. 6, p. 275.

Harner & Marincic, *Vand. L. Rev.* (vol. 64) 2011, afl. 3

Michelle M. Harner & Jamie Marincic, 'Committee Capture? An Empirical Analysis of the Role of Creditors' Committees in Business Reorganisations', *Vanderbilt Law Review* (vol. 64) 2011, afl. 3, p. 747-810.

Heems & Van Dijken 2021

D.G.J. Heems & R. van Dijken, 'Litigation aspecten WHOA voorafgaand aan het homologatieverzoek vanuit het perspectief van schuldeisers en aandeelhouders', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 265-287.

Van Hees, *Tvl* 2004/45

A. van Hees, 'Het doel van het faillissement en de taak van de curator', *Tvl* 2004/45.

Van Hees, *AA* 2007, afl. 7/8

A. van Hees, 'De faillissementscurator', *AA* 2007, afl. 7/8, p. 620-623.

Van Hees, *Tvl* 2015/1

A. van Hees, 'Maatschappelijk verantwoord vereffenen', *Tvl* 2015/1.

Van Hees, *Tvl* 2004/58

J.J. van Hees, 'Schuldeisers en de afwikkeling van het faillissement: de curator onder invloed?', *Tvl* 2004/58.

Van Hees, *Ondernemingsrecht* 2014/79

J.J. van Hees, 'Stille bewindvoering: pre-packen en wegwezen?', *Ondernemingsrecht* 2014/79.

Van Hees, *FIP* 2019/44

J.J. van Hees, 'De Wet modernisering faillissementsprocedure: digitaal communiceren en vaker verifiëren', *FIP* 2019/44.

Van der Heijden 1996

C.M. van der Heijden, *Insolventie en rechtspersoon* (diss. Amsterdam VU), Deventer: Kluwer 1996.

Van den Heuvel, *Bb* 2005/39

N.W.M. van den Heuvel, 'De informatieplicht van de curator', *Bb* 2005/39.

Heynickx 2014, 'Commentaar op artikel 55 WCO'

B. Heynickx, 'Commentaar op artikel 55 WCO', in: J. Embrechts, M. Vanmeenen & I. Verougstraete, *Wet en Duiding Insolventie*, Brussel: Larcier 2014.

Hiebendaal & Rikkert, *Bb* 2022/60

A. Hiebendaal & B. Rikkert, 'Heiploeg-arrest: nieuw leven voor de pre-pack?', *Bb* 2022/60.

Van Hoe & Vreven, TBH 2011, afl. 9

A. van Hoe & M.A. Vreven, 'Knelpunten bij de gerechtelijke reorganisatie door een collectief akkoord', *Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht* 2011, afl. 9, p. 853-865.

Van Hoe, Rechtskundig Weekblad 2014, afl. 31

A. van Hoe, 'Continuïteit voor de Wet Continuïteit Ondernemingen', *Rechtskundig Weekblad* 2014, afl. 31, p. 1202-1229.

Hoekstra 2007

G.H. Hoekstra, *De Positie van de Pandhouder in het Faillissementsrecht* (diss. Groningen), Den Haag: BJu 2007

Homer Drake Jr. & Visser 2022

W. Homer Drake Jr. & Karen Visser, *Chapter 11 Reorganizations. Second Edition*, New York: Clark Boardman Callaghan 2022.

Hoogendoorn, FIP 2022/193

M. Hoogendoorn, 'De doorstart na het Heiploeg-arrest: kan herstructurend Nederland verder met de pre-pack?', *FIP* 2022/193.

Ter Horst 2021

M.K. ter Horst, 'De WHOA in vogelvlucht', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 1-16.

Hoving 2021

M.M. Hoving, 'Positie zekerheidsgerechtigden bij afkoelingsperiode in de WHOA', in: R.F. Feenstra e.a. (red.), *Wet Homologatie Onderhands Akkoord* (INSOLAD Jaarboek 2021), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 219-244.

Huffman & Zaal, TAP 2014/98

P. Huffman & I. Zaal, 'De toepasselijkheid van de Richtlijn overgang van onderneming bij insolvente ondernemingen', *TAP* 2014/98.

Huffman 2015

P. Huffman, *Arbeidsrecht in insolventie: een rechtsvergelijking* (diss. Amsterdam UvA), Den Haag: Sdu 2015.

Huizink, Tvl 2015/49

J.B. Huizink, 'The times they are a changing', *Tvl* 2015/49.

Hummelen, Tvl 2015/2

J.M. Hummelen, 'Het verkoopproces in een pre-packaged activatransactie', *Tvl* 2015/2.

Hummelen 2015

J.M. Hummelen, *Distress dynamics: An efficiency assessment of Dutch bankruptcy law* (diss. Groningen), Den Haag: Eleven International Publishing 2015.

Hummelen, Tvl 2016/4

J.M. Hummelen, 'De Wet Modernisering Faillissementsprocedure: van 1896 naar 2016', *Tvl* 2016/4.

Hurenkamp, Tvl 2015/20

J.R. Hurenkamp, 'Failliet of fast forward? Een analyse van de pre-pack in de praktijk', *Tvl* 2015/20.

Huydecoper 2007

J.L.R.A. Huydecoper, 'Andere zwaarwegende belangen', in: M.L.S. Kalff, R. Mulder & S.H. de Ranitz (red.), *De integere curator* (INSOLAD Jaarboek 2007), Deventer: Kluwer 2007, p. 1-12.

Huydecoper, *Tvl* 2013/5

J.L.R.A. Huydecoper, 'Pre pack liquidatie: wat vindt een betrekkelijke buitenstaander daar op het eerste gezicht van?', *Tvl* 2013/5.

Jackson, *Yale L.J.* (vol. 91) 1982, afl. 5

Thomas H. Jackson, 'Bankruptcy, Non-Bankruptcy Entitlements, and the Creditors' Bargain', *The Yale Law Journal* (vol. 91) 1982, afl. 5, p. 857-907.

Jackson 1986

Thomas H. Jackson, *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*, Cambridge, MA.: Harvard University Press 1986; Washington D.C.: Beard Books 2001.

Jackson & Scott, *Va. L. Rev.* (vol. 75) 1989, afl. 2

Thomas H. Jackson & Robert E. Scott, 'On the Nature of Bankruptcy: An Essay on Bankruptcy Sharing and the Creditors' Bargain', *Virginia Law Review* (vol. 75) 1989, afl. 2, p. 155-204.

Jansen, Klomp & Lokin, *Tvl* 1996, afl. 5

C.J.H. Jansen, R.J.Q. Klomp & J.H.A. Lokin, 'W.L.P.A. Molengraaff (1858-1931) en de Faillissementswet', *Tvl* 1996, afl. 5, p. 116-123.

Jongepier & Hoogenboezem, *FIP* 2013, afl. 6

W.J.P. Jongepier & K.P. Hoogenboezem, 'Wie is de stille bewindvoerder?', *FIP* 2013, afl. 6, p. 194-201.

De Jongh 2014

J.M. de Jongh, *Tussen societas en universitas. De beursvennootschap en haar aandeelhouders in historisch perspectief* (diss. Rotterdam) (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 94), Deventer: Kluwer 2014.

De Jongh, *Ondernemingsrecht* 2019/68

J.M. de Jongh, 'Drie aspecten van tegenstrijdig belang', *Ondernemingsrecht* 2019/68.

Jongsma & Winkel, *FD* 7 oktober 2022

M. Jongsma & R. Winkel, 'Fors meer faillissementen verwacht nu alles tegenzit', *Het Financieele Dagblad* 7 oktober 2022, p. 2 en 3.

Jonkers & Van Moorsel, *Ondernemingsrecht* 2019/168

A.L. Jonkers & R.C.M. van Moorsel, 'WHOA voor iedereen, verdeel de bankenbonus', *Ondernemingsrecht* 2019/168.

Jonkers 2021

A.L. Jonkers, 'De positie van de zekerheidsgerechtigde', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 173-186.

Jonkers, *Tvl* 2021/2

A.L. Jonkers, 'Ongelijkwaardig speelveld in WHOA en door Wetsvoorstel Opheffing Verpandingsverboden', *Tvl* 2021/2.

Joosen 1998

E.P.M. Joosen, *Overdracht van ondernemingen uit faillissement* (diss. Tilburg), Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1998.

Kahneman 2011

D. Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, New York: Farrar, Straus and Giroux 2011.

Kalsbeek & Malanczuk, O&F 2011, afl. 2

G.J.R. Kalsbeek & P.N. Malanczuk, 'Mogelijkheden van bewijsvergaring; recente ontwikkelingen', *O&F* 2011, afl. 2, p. 42-62.

Karapetian, Lennarts & Verstijlen 2021

A. Karapetian, M.L. Lennarts & F.M.J. Verstijlen, *De positie van concurrente schuldeisers in faillissement. Een verkennend onderzoek naar de positie van concurrente (mkb-)schuldeisers in faillissement en de mogelijkheden deze te verbeteren*, Den Haag: WODC 2021.

Karapetian 2022

A. Karapetian, 'Het herverdelingsvraagstuk door de bril van de moraalfilosofie, een verkenning', in: B. Rikkert e.a. (red.), *Het Verdelingsvraagstuk* (INSOLAD Jaarboek 2022), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 1-9.

Kastrinou & Vullings, Int. Insolv. Rev. 2018, afl. 3

A. Kastrinou & S.V. Vullings, 'No Evil is Without Good': A Comparative Analysis of Pre-pack Sales in the UK and the Netherlands', *International Insolvency Review* 2018, afl. 3, p. 320-339.

Keay, Walton & Curl 2022

Andrew Keay, Peter Walton & Joseph Curl, *Corporate Governance and Insolvency: Accountability and Transparency*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022.

Kemp, MvO 2022, afl. 1/2

B. Kemp, 'Naar een werkbaar en realistisch model voor stakeholder governance en de rol van aandeelhouders daarin', *MvO* 2022, afl. 1/2, p. 27-58.

Kemp 2015

F. Kemp, 'Gezocht: kranige curatoren met maatschappelijk besef', in: Ph.W. Schreurs e.a. (red.), *De gereedheidskist van de curator* (INSOLAD Jaarboek 2015), Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 503-514.

Kerr & Hunter/Robinson & Walton (red.) 2020

Thomas Robinson & Peter Walton (red.), *Kerr & Hunter on Receivers and Administrators*, Londen: Sweet & Maxwell 2020.

Klaassen, De Kloe & Jansen, Tvl 2020/5

A.G.H. Klaassen, H.J. de Kloe & S.A. Jansen, 'Medezeggenschap in faillissement: ook een adviesrecht voor de cliëntenraad?', *Tvl* 2020/5.

De Kloe, AA 2017, afl. 11

H.J. de Kloe, 'Artikel 35 lid 3 Fw: een impliciete maar noodzakelijke schakelbepaling met een aantal knelpunten', *AA* 2017, afl. 11, p. 938-939.

De Kloe & Ortiz Aldana, *MvO* 2018, afl. 1/2

H.J. de Kloe & F. Ortiz Aldana, 'Wet versterking positie curator: is de positie van de curator daadwerkelijk versterkt?', *MvO* 2018, afl. 1/2, p. 50-60.

De Kloe, *MvO* 2019, afl. 3/4

H.J. de Kloe, 'Overgang van de prepack naar een bruikbaar(er) instrument', *MvO* 2019, afl. 3/4, p. 109-121.

De Kloe, *MvO* 2020, afl. 1/2

H.J. de Kloe, 'Aansprakelijkheid van de (beoogd) curator verduidelijkt', *MvO* 2020, afl. 1/2, p. 31-37.

De Kloe, *RMThemis* 2020, afl. 3

H.J. de Kloe, 'Belangenpluralisme in faillissement', *RMThemis* 2020, afl. 3, p. 134-141.

De Kloe, *TvOB* 2022, afl. 2

H.J. de Kloe, 'Het WHOA-akkoord en schuldeisers: een pleidooi voor meer zeggenschap', *TvOB* 2022, afl. 2, p. 41-56.

Koot, *FD* 27 december 2015

J. Koot, 'Levendige handel in onbruikbare cadeaubonnen V&D', *Het Financieele Dagblad* 27 december 2015 (fd.nl).

Korobkin, *Colum. L. Rev.* (vol. 91) 1991, afl. 4

Donald R. Korobkin, 'Rehabilitating Values: A Jurisprudence of Bankruptcy', *Columbia Law Review* (vol. 91) 1991, afl. 4, p. 717-789.

Korobkin, *Tex. L. Rev.* (vol. 71) 1993, afl. 3

Donald R. Korobkin, 'Contractarianism and the Normative Foundations of Bankruptcy Law', *Texas Law Review* (vol. 71) 1993, p. 541-631.

Korobkin, *Iowa L. Rev.* (vol. 82) 1996, afl. 1

Donald R. Korobkin, 'The Role of Normative Theory in Bankruptcy Debates', *Iowa Law Review* (vol. 82) 1996, afl. 1, p. 75-126.

Korobkin, *Am. Bankr. Inst. L. Rev.* (vol. 4) 1996, afl. 1

Donald R. Korobkin, 'Employee Interests in Bankruptcy', *American Bankruptcy Institute Law Review* (vol. 4) 1996, afl. 1, p. 5-34.

Van der Korst 2007

P. van der Korst, *Bedrijfsgeheimen en transparantieplichtingen* (diss. Nijmegen), Deventer: Kluwer 2007.

Kortmann & Faber 2007

S.C.J.J. Kortmann & N.E.D. Faber (red.), *Geschiedenis van de Faillissementswet. Voorontwerp Insolventiewet* (Onderneming en Recht nr. 2-IV), Deventer: Kluwer 2007.

Kortmann, *Tvl* 2003, afl. 6

S.C.J.J. Kortmann, 'Bad bankruptcy governance', *Tvl* 2003, afl. 6, p. 265.

Koster, *Tvl* 2013/7

H. Koster, 'Herstructurerings bij insolventie: naar de pre-pack plus!', *Tvl* 2013/7.

Koster 2019

H. Koster, 'Aandeelhouders en het vennootschappelijk belang: van aandeelhouderscontract naar stewardshipparticipatie', in: B. Kemp, H. Koster & C.A. Schwarz, *De betekenis en functies van het vennootschappelijk belang* (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 115), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 323-333.

Kroeze, *Ondernemingsrecht* 2019/50

M.J. Kroeze, 'Grondslagen van geldend ondernemingsrecht', *Ondernemingsrecht* 2019/50.

Kroezen, *Tvl* 2021/21

A.H. Kroezen, 'De toegankelijkheid van de WHOA voor het mkb: een beschouwing aan de hand van de Small Business Reorganization Act', *Tvl* 2021/21.

Lankhorst, *Bb* 2002, afl. 8

G.H. Lankhorst, 'De crediteurencommissie vernieuwd?', *Bb* 2002, afl. 8, p. 78-80.

Lee, *Creighton L. Rev.* (vol. 50) 2017, afl. 2

Joohe Lee, 'Justice and Bounded Moral Rationality in Bankruptcy', *Creighton Law Review* (vol. 50) 2017, afl. 2, p. 333-366.

Lennarts, *Tvl* 2013/25

M.L. Lennarts, 'Boeven vangen op kosten van de boedel? De curator als hoeder van het algemeen belang? Geen goed plan!', *Tvl* 2013/25.

De Leo, *Rechtskundig Weekblad* 2017-18, afl. 32

F. de Leo, '*Economics trumps politics*. De valkuil van democratische besluitvoering bij vennootschappen en insolventieprocedures', *Rechtskundig Weekblad* 2017-18, afl. 32, p. 1243-1258.

De Leo, *Tvl* 2020/40

F. de Leo, 'Herstructureringsprocedures in België, Nederland en de richtlijn', *Tvl* 2020/40.

De Leo 2021

F. de Leo, *Schuldeisers en behoorlijk insolventiebestuur* (diss. Leuven), Antwerpen: Intersentia 2021.

Lidén, Gräns & Juslin, *Psychology, Crime & Law* (vol. 25) 2019, afl. 3

Moa Lidén, Minna Gräns & Peter Juslin, 'Guilty, no doubt': detention provoking confirmation bias in judges' guilt assessments and debiasing techniques', *Psychology, Crime & Law* (vol. 25) 2019, afl. 3, p. 219-247.

Lintel & Roffel, *Tvl* 2017/42

I.M.A. Lintel & D. Roffel, 'Bijzonderheden van het faillissement van de Zeeuwse forsforfabrikant Thermphos. Een interview met curatoren mr. Van den Bos en mr. Hiemstra', *Tvl* 2017/42.

Loesberg, *TOP* 2013, afl. 1

E. Loesberg, 'Pre-packs in het Nederlandse faillissementsrecht. Heiligt het doel de middelen?', *TOP* 2013, afl. 1, p. 29-31.

LoPucki & Whitford, *U. Pa. L. Rev.* (vol. 141) 1993, afl. 3

Lynn M. LoPucki & William C. Whitford, 'Corporate Governance in the Bankruptcy Reorganization of Large, Publicly Held Companies', *University of Pennsylvania Law Review* (vol. 141) 1993, afl. 3, p. 669-800.

Luttikhuis 2007

A.P.K. Luttikhuis, *Corporate recovery: De weg naar effectief insolventierecht* (diss. Tilburg), Tilburg: Tilburg University 2007.

Madaus 2012

S. Madaus, *Rescuing Companies Involved in Insolvency Proceedings with Rescue Plans*, NACIL Reports 2012.

De Marez & Stragier 2018

D. de Marez & C. Stragier, *Boek XX. Een commentaar bij het nieuwe insolventierecht*, Brugge: die Keure 2018.

Martin, *Ohio St. L.J.* (vol. 59) 1998, afl. 2

Nathalie D. Martin, 'Noneconomic Interests in Bankruptcy: Standing on the Outside Looking in', *Ohio State Law Journal* (vol. 59) 1998, afl. 2, p. 429-505.

Melissen 2011

W.A.H. Melissen, 'Toezicht op de ondernemende curator', in: J.G. Princen & A. van der Schee (red.), *De ondernemende curator* (INSOLAD Jaarboek 2011), Deventer: Kluwer 2011, p. 291-303.

Mennens 2020

A.M. Mennens, *Het dwangakkoord buiten surseance en faillissement* (diss. Nijmegen) (Onderneming en Recht nr. 118), Deventer: Wolters Kluwer 2020

Mohan & Raj, *Am. Bankr. Inst. L. Rev.* (vol. 29) 2021, afl. 2

Ram Mohan & Vishakha Raj, 'Pre-packaged Insolvency Regulation: What Can India Learn from the United Kingdom and the United States?', *American Bankruptcy Institute Law Review* (vol. 29) 2021, afl. 2, p. 231-281.

Mokal, *Legal Stud.* (vol. 21) 2001, afl. 3

Rizwaan Jameel Mokal, 'The Authentic Consent Model: contractarianism, Creditor's Bargain, and corporate liquidation', *Legal Studies* (vol. 21) 2001, afl. 3, p. 400-443.

Mokal 2005

Rizwaan Jameel Mokal, *Corporate Insolvency Law: Theory and Application*, Oxford: Oxford University Press 2005.

Molengraaff 1914

W.L.P.A. Molengraaff, *De Faillissementswet*, Zuid-Holl. Boek- en Handelsdrukkerij 1914.

Molengraaff/Star Busman & Ribbius 1936

C.W. Star Busman & H.R. Ribbius, *De Faillissementswet verklaard door W.L.P.A. Molengraaff*, 's-Gravenhage: gebr. Belinfante N.V. 1936.

Moulen Janssen 2020

S.C.E.F. Moulen Janssen, *De positie van aandeelhouders bij preventieve herstructurerings* (diss. Nijmegen) (Serie Van der Heijden Instituut nr. 163), Deventer: Wolters Kluwer 2020

MüKolnsO/[auteur]

R. Stürner, H. Eidenmüller & H. Schoppmeyer (red.), *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*, München: C.H. Beck 2019.

Mulder, *TvI* 2005/41

R. Mulder, 'Verdere professionalisering van het benoemingsbeleid en toezicht op de kwaliteit van curatoren', *TvI* 2005/41.

Mulder 2007

R. Mulder, 'De curator in spagaat; balanceren tussen informatieverplichting, conflicterende belangen van derden, geheimhouding en privacy', in: M.L.S. Kalff, R. Mulder & S.H. de Ranitz (red.), *De Integere Curator* (INSOLAD Jaarboek 2007), Deventer: Kluwer 2007, p. 85-99.

Mulder, *TvI* 2015/5

R. Mulder, 'De Pre-pack: Verkoop en voortzetting in stilte, verantwoording in het openbaar. Een bespreking van de concept praktijkregels van Insolad', *TvI* 2015/5.

Muntz 1888

S.H. Muntz, *De invloed van de schuldeischers op het beheer van den faillieten boedel* (diss. Leiden), Leiden: P. Somerwil 1888.

Neijt 2019

P.J. Neijt, 'Achterwerk van toezicht', in: R.F. Feenstra, M.A. Broeders & Ph.W. Schreurs, *De Curator en de Failliet* (INSOLAD Jaarboek 2019), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 71-85.

Newborn, *Cardozo L. Rev.* (vol. 16) 1994, afl. 1

Mary Josephine Newborn, 'The New Rawlsian Theory of Bankruptcy Ethics', *Cardozo Law Review* (vol. 16) 1994, afl. 1, p. 111-146.

Van Nielen & Udink, *Advocatenblad* 2008, afl. 6

W.J.B. van Nielen & M.C. Udink, 'Voorontwerp is geen eindpunt maar begin van discussie', *Advocatenblad* 2008, afl. 6, p. 228-231.

Nocilla, *Int. Insol. Rev.* 2017, afl. 1

Alfonso Nocilla, 'Asset Sales and Secured Creditor Control in Restructuring: A Comparison of the UK, US and Canadian Models', *International Insolvency Review* 2017, afl. 1, p. 60-81.

Norton 2022

William L. Norton, *Norton Bankruptcy Law & Practice 3d*, New York: Clark Boardman Callaghan 2022.

Norton & Jones 2022

William L. Norton & Roger G. Jones, *Norton Creditors' Rights Handbook*, New York: Clark Boardman Callaghan 2022.

Nouwen, *HERO* 2021/P-015

J. Nouwen, 'Enkele aspecten van inspraak en bescherming van WHOA-schuldeisers', *HERO* 2021/P-015.

Obdam, *Bb* 2018/87

C.E. Obdam, 'Een sprong in de tijd: vernieuwingen op grond van de Wet modernisering faillissementsprocedure', *Bb* 2018/87.

Olaerts, *TvOB* 2015, afl. 2

M. Olaerts, 'De aandeelhouder en het vennootschappelijk verband: de kwalificatie van de vennootschap en de invloed op de vennootschappelijke belangenafweging', *TvOB* 2015, afl. 2, p. 51-64.

Oost, AA 2019, afl. 1.

O. Oost, 'Verantwoordelijke vennootschappen en anderszins activistische aandeelhouders', AA 2019, afl. 1, p. 38-42.

Oppedijk van Veen & Leferink 2019

E.J. Oppedijk van Veen & V.G.M. Leferink, 'De curator en de Failliet – Diverse aspecten van het Oorzakenonderzoek', in: R.F. Feenstra, M.A. Broeders & Ph.W. Schreurs (red.), *De Curator en de Failliet* (INSOLAD Jaarboek 2019), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 191-211.

Oppedijk van Veen & Sinninghe Damsté 2019

E.J. Oppedijk van Veen & M.H.C. Sinninghe Damsté, 'In the money of out of the money; tussen vennootschappelijk belang en het belang van gezamenlijke crediteuren', in: B. Kemp, H. Koster & C.A. Schwarz, *De betekenis en functies van het vennootschappelijk belang* (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 115), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 133-151.

Oppedijk van Veen & Leferink, FIP 2020/266

E.J. Oppedijk van Veen & V.G.M. Leferink, 'Curator, vertel eens... Over de inhoud van het faillissementsverslag', *FIP 2020/266*.

Ourhris 2021

A. Ourhris, 'De WHOA procedure op hoofdlijnen', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 17-32.

Pannevis 2019

N.B. Pannevis, *Achtergestelde vorderingen* (diss. Nijmegen) (Onderneming en Recht nr. 114), Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Van der Pijl, ArbeidsRecht 2013/38

J. van der Pijl, 'Opvolgend werkgeverschap na een doorstart – een nieuw begin of toch niet?', *ArbeidsRecht 2013/38*.

Pilkington & Stoner 2022

Christian Pilkington & Will Stoner, *Pilkington on Creditor Schemes of Arrangement and Restructuring Plans*, Londen: Sweet & Maxwell 2022.

Polak 1918

M. Polak, *Handboek voor het Nederlandsche handels- en faillissementsrecht*, Groningen/Den Haag: J.B. Wolters 1918.

Polak/Pannevis 2022

N.B. Pannevis, *Polak. Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Polo 2012

A. Polo, 'Secured Creditor Control in Bankruptcy: Costs and Conflict', *working paper 2012*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2084881 (laatst geraadpleegd: 7 november 2022).

Pool 2022

J.M.W. Pool, *De rol van de curator bij de aanpak van onregelmatigheden: een empirisch-juridisch onderzoek naar de rol van de curator in de praktijk bij de aanpak van onregelmatigheden voor en tijdens faillissement* (diss. Leiden), 2022.

Pool, *Tvl* 2022/20

J.M.W. Pool, 'Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator', *Tvl* 2022/20.

Pool, *Tvl* 2022/28

J.M.W. Pool, 'Naschrift bij de reactie op het artikel Maatschappelijk verantwoord vereffenen: belangenpluralisme bij de maatschappelijke taakuitoefening van de curator', *Tvl* 2022/20', *Tvl* 2022/28.

Raaijmakers e.a. 2001

M.J.G.C. Raaijmakers e.a., *Eindrapport van de MDW-werkgroep modernisering faillissementsrecht (tweede fase)*, oktober 2001.

De Ranitz 1996

S.H. de Ranitz, 'Crediteurenbelang versus "andere belangen". De taak van de curator nader bezien', in: S.C.J.J. Kortmann e.a. (red.), *De curator, een octopus* (Onderneming en Recht nr. 6), Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1996, p. 187-199.

Rasmussen & Skeel, *Am. Bankr. Inst. L. Rev.* (vol. 3) 1995, afl. 1

Robert K. Rasmussen & David A. Skeel, Jr., 'The Economic Analysis of Corporate Bankruptcy Law', *American Bankruptcy Institute Law Review* (vol. 3) 1995, afl. 1, p. 85-115.

Rawls 1999

John Rawls, *A Theorie of Justice (Revised Edition)*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1999.

Reijneveld, *Tvl* 2019/38

M.D. Reijneveld, 'Persoonsgegevens in openbare faillissementsverslagen', *Tvl* 2019/38.

Reijneveld, *NTBR* 2021/12

M.D. Reijneveld, 'De verwerking van persoonsgegevens door de faillissementscurator bij de uitoefening van zijn taak', *NTBR* 2021/12.

Renssen, *Int. Insolv. Rev.* 2017, afl. 2

S. Renssen, 'Corporate Restructuring and Corporate Dissolution of Companies in Financial Distress: Ensuring Creditor Protection. A Comparison of the US, UK and Dutch Models', *International Insolvency Review* 2017, afl. 2, p. 204-228.

Renssen 2019

S. Renssen, *De herijking van het faillissementsrecht. De pijler modernisering* (Recht en Praktijk nr. InsR12), Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Renssen 2021

S. Renssen, *De herijking van het faillissementsrecht. De WHOA* (Recht en Praktijk nr. InsR17), Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Renssen 2022

S. Renssen, 'Een vennootschappelijk (tegenstrijdig) belangregeling in faillissement: willen we dat Schwarz op wit hebben?', in: M.G. Faure e.a. (red.), *Eindeloos getob. Liber Amicorum Kid Schwarz* (Instituut voor Ondernemingsrecht nr. 125), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 215-228.

Rijken, *TvGR* 2019, afl. 2

J.J. Rijken, 'Het failliet van het faillissement?', *TvGR* 2019, afl. 2, p. 105-106.

Rikkert, *Tvl* 2022/26

B. Rikkert, 'Hoe zien onze faillissementsboedels eruit? Een cijfermatige beschouwing van de faillissementen die zijn geëindigd tussen 1 september 2019 en 1 september 2021', *Tvl* 2022/26.

Van Rooijen, *Bb* 2014/85

G. van Rooijen, 'Afwijzing verzoek tot benoeming voorlopige commissie van schuldeisers', *Bb* 2014/85.

Van Rossum 2017

W. van Rossum, 'De externe wrakingsprocedure: Evaluatie van de pilot externe wrakingskamer bij de gerechtshoven Amsterdam en Den Haag april 2014-april 2016', *Research Memoranda* 2017, nummer 4.

Salah, *FR* 2021, afl. 4

O. Salah, 'Obligatieherstructurerings. Buitengerechtelijk, de surseance van betaling en de WHOA – Deel 1', *FR* 2021, afl. 4, p. 124-131.

Salah, *FR* 2021, afl. 5

O. Salah, 'Obligatieherstructurerings. Buitengerechtelijk, de surseance van betaling en de WHOA – Deel 2', *FR* 2021, afl. 5, p. 168-178.

Santen & Castaño Ortiz, *Tvl* 2015/8

B.P.A. Santen & S.E. Castaño Ortiz, 'Na HR 6 juni 2014: Een hernieuwd pleidooi voor rechterlijke facilitering van de voorlopige crediteurencommissie', *Tvl* 2015/8.

Sarra 2003

Janis Sarra, *Creditor Rights and the Public Interest: Restructuring Insolvent Corporations*, Toronto: University of Toronto Press 2003.

Schaink, *TvO* 2022, afl. 3

P.R.W. Schaink, 'Heiploeg en Smallsteps', *TvO* 2022, afl. 3, p. 82-89.

Van der Schee & Nowee 2016

A. van der Schee & F.A.M. Nowee, *Faillissementsgids*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Schelhaas & Swinnen 2021

H.N. Schelhaas & K.K.E.C.T. Swinnen, 'Pacta sunt servanda en de WHOA – Over de beëindiging en wijziging van contracten', in: C.M. Harmsen & M.L.H. Reumers, *De WHOA van wet naar recht* (Recht en Praktijk nr. InsR18), Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 115-136.

Schimmelpenninck 2012

R.S. Schimmelpenninck, 'Informatie- en beïnvloedingsmogelijkheden van schuldeisers in faillissement', in: R.S. Meijer, F.E. Vermeulen & B.T.M. van der Wiel, *Uit de Praktijk. Liber Amicorum mr. P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, p. 231-241.

Schreurs, *MvV* 2021, afl. 5

M.R. Schreurs, 'De afkoelingsperiode in de WHOA', *MvV* 2021, afl. 5, p. 166-177.

Schreurs 2018

Ph.W. Schreurs, 'De Curator en de Ondernemingsraad – een onderzoek naar werkbare medezeggenschap in faillissement', in: E.J.R. Verwey, M.A. Broeders & Ph.W. Schreurs (red.), *De Curator en het Personeel* (INSOLAD Jaarboek 2018), Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 99-118.

Schreurs, *Tvl* 2020/28

Ph.W. Schreurs, 'De gelieerde doorstart na het Heiploeg-arrest', *Tvl* 2020/28.

Schuijling & Veder, *FIP* 2016/273

B.A. Schuijling & P.M. Veder, 'Modernisering van de faillissementsprocedure', *FIP* 2016/273.

Schuijling, Van Hoof & Hutten 2017

B.A. Schuijling, V.J.M. van Hoof & T. Hutten, *De positie van pand- en hypotheekhouder tijdens faillissement: Rechtsvergelijkend onderzoek*, mei 2017, bijlage bij *Kamerstukken II* 2017/18, 33695, nr. 16.

Schwarz, *TvOB* 2018, afl. 4

C.A. Schwarz, 'De impact van het vennootschappelijk belang, deel 1', *TvOB* 2018, afl. 4, p. 108-119.

Schwarz, *TvOB* 2018, afl. 5

C.A. Schwarz, 'De impact van het vennootschappelijk belang, deel 2', *TvOB* 2018, afl. 5, p. 134-147.

Schwartz, *Yale L.J.* (vol. 107) 1998, afl. 6

Alan Schwartz, 'A Contract Theory Approach to Business Bankruptcy', *The Yale Law Journal* (vol. 107) 1998, afl. 6, p. 1807-1851.

Scott, *U. Chi. L. Rev.* (vol. 53) 1986, afl. 2

Robert E. Scott, 'Through Bankruptcy with the Creditors' Bargain Heuristic', *University of Chicago Law Review* (vol. 53) 1986, afl. 2, p. 690-708.

Van den Sigtenhorst, *T&C Insolventierecht*

R. van den Sigtenhorst, *Tekst en Commentaar Insolventierecht*, in: J.L.M. Groenewegen & F.M.J. Verstijlen (red.), *Tekst en Commentaar Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Sijmonsma 2017

J.R. Sijmonsma, *Het inzagerecht. Artikel 843a van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. IX), Deventer: Wolters Kluwer 2017.

De Smet 2020

J.J. de Smet, *Handboek faillissementsrecht & insolventiestrafrecht*, Gent: Skribis 2020.

Smith, *R&R* 2009, afl. 3

C.E. Smith, 'Het normatieve karakter van de rechtswetenschap: recht als oordeel', *R&R* 2009, afl. 3, p. 202-225.

Soedira 2011

A.D.W. Soedira, *Het akkoord* (diss. Nijmegen) (Onderneming en Recht nr. 60), Deventer: Kluwer 2011.

Spinath 2007

I. Spinath, 'Een alternatief: het zuivere schuldeisersbelang', in: M.L.S. Kalff, R. Mulder & S.H. de Ranitz (red.), *De integere curator* (INSOLAD Jaarboek 2007), Deventer: Kluwer 2007, p. 99-106.

Tabb 2020

Charles. J. Tabb, *Law of Bankruptcy*, St. Paul (MN): West Academic Publishing 2020.

Tacoma & Weebers-Vrenken, *Vastgoedrecht* 2013, afl. 6

O.G. Tacoma & C.J.M. Weebers-Vrenken, 'The b(l)ack side van een pre-pack-faillissement', *Vastgoedrecht* 2013, afl. 6, p. 170-175.

Terhaerd, *Tvl* 2022/19

W. Terhaerd, 'De schuldeiserscommissie: van een papieren tijger naar een tijger in de praktijk', *Tvl* 2022/19.

Thomas, Steel & Lockhart, *Corporate Rescue and Insolvency* april 2021

Simon Thomas, Oonagh Steel & Emily Lockhart, 'Regulations to scrutinize pre-pack sales to connected parties', *Corporate Rescue and Insolvency* april 2021, p. 46-47.

Tideman, *FIP* 2013, afl. 6

B.J. Tideman, 'Kritische kanttekeningen bij de pre-pack', *FIP* 2013, afl. 6, p. 190-193.

Tideman, *FIP* 2021/4

B.J. Tideman, 'De rol van de observator in de WHOA: 'horen, zien en spreken'', *FIP* 2021/4.

Van Tilburg & Van Faassen 2022

F.A. van Tilburg & J.R. van Faassen, 'Het verdelingsvraagstuk: boedelschuldeisers en faillissementsschuldeisers', in: B. Rikkert e.a. (red.), *Het Verdelingsvraagstuk* (INSOLAD Jaarboek 2022), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 133-152.

Timmerman 2018

L. Timmerman, 'Het Nederlandse vennootschapsrecht tussen 1918 en 2018, enkele schetsmatige opmerkingen', in: H.J. de Kluiver (red.), *100 jaar Handelsrecht. Over heden, toekomst en verleden* (preadvies Vereniging 'Handelsrecht' 2018), Zutphen: Uitgeverij Paris 2018, p. 63-99.

Timmerman, *MvO* 2020, afl. 5/6

L. Timmerman, 'Uitdagingen voor het ondernemingsrecht; op weg naar een echt ondernemingsrecht?', *MvO* 2020, afl. 5/6, p. 133-141.

Tollenaar, *Tvl* 2011/23

N.W.A. Tollenaar, 'Faillissementsrecht van Nederland: geef ons de pre-pack!', *Tvl* 2011/23.

Tollenaar, *Tvl* 2014/31

N.W.A. Tollenaar, 'Materiële crediteurenbescherming: een balans tussen juridische en economische bescherming', *Tvl* 2014/31.

Tollenaar 2016

N.W.A. Tollenaar, *Het pre-insolventieakkoord. Grondslagen en raamwerk* (diss. Groningen), Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Tollenaar 2017

N.W.A. Tollenaar, 'De akkoordprocedure onder het Voorontwerp WHOA', in: H.J. de Kluiver (red.), *Het dwangakkoord buiten faillissement. Beschouwingen over het Voorontwerp Wet homologatie onderhands akkoord ter voorkoming van faillissement* (Preadvies Vereniging Handelsrecht 2017), Zutphen: Uitgeverij Paris 2017, p. 27-95.

Tollenaar, *Insolv. Int.* 2017, afl. 5

N.W.A. Tollenaar, 'The European Commission's Proposal for a Directive on Preventive Restructuring Proceedings', *Insolvency Intelligence* 2017, afl. 5, p. 65-81.

Tollenaar, *Tvl* 2019/32

N.W.A. Tollenaar, 'Het Wetsvoorstel Homologatie Onderhands Akkoord onder de loep genomen', *Tvl* 2019/32.

Tollenaar, *Tvl* 2020/23

N.W.A. Tollenaar, 'Amendementen op de WHOA – tikkeltje onbesuisd', *Tvl* 2020/23.

Tromp, *WPNR* 2001, afl. 6463

J.W.M. Tromp, 'Werk aan de winkel voor de wetgevingsjurist. Enkele opmerkingen over de toekomstige rechter-commissaris faillissementen en de toekomstige Wet schuldsanering natuurlijke personen', *WPNR* 2001, afl. 6463, p. 911-918.

Tuil, *MvV* 2010, afl. 2

M.L. Tuil, 'Hamm q.q./ABN AMRO: inning van stil verpande vorderingen tijdens faillissement', *MvV* 2010, afl. 2, p. 21-25.

Udo, *Tvl* 1999, afl. 8

F.W. Udo, 'Verslag van de Insolad Workshop van 20 april 1999 'Rechter-Commissaris en Curator'; De bovenmeester (s)preekt', *Tvl* 1999, afl. 8, p. 184-186.

Uhlenbruck/[auteur] *InsO*

H. Hirte & H. Vallender (red.), *Uhlenbruck Insolvenzordnung*, München: Franz Vahlen 2019.

Umfreville, *Insolv. Int.* 2018, afl. 2

Chris Umfreville, 'Review of the pre-pack industry measures: reconsidering the connected party sale before the sun sets', *Insolvency Intelligence* 2018, afl. 2, p. 58-63.

Vaccari, *I.C.C.L.R.* 2018, afl. 12

Eugenio Vaccari, 'Pre-pack pool: is it worth it?', *International Company and Commercial Law Review* 2018, afl. 12, p. 697-712.

Vaccari, *I.C.C.L.R.* 2020, afl. 3

Eugenio Vaccari, 'English pre-packaged corporate rescue procedures: is there a case for propping industry self-regulation and industry-led measures such as the pre-pack pool?', *International Company and Commercial Law Review* 2020, afl. 3, p. 170-197.

Vanmeenen, *TBH* 2016, afl. 9

M. Vanmeenen, 'Continue wendingen in de Wet Continuïteit Ondernemingen', *Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht* 2016, afl. 9, p. 799-808.

Vanmeenen & Fransis 2020

M. Vanmeenen & R. Fransis, 'Belgium', in: B. Wessels & S. Madaus (red.), *Rescue of Business in Europe: A European Law Institute Instrument*, Oxford: Oxford University Press 2020, p. 424-505.

Veder & Van Hees 2019

P.M. Veder & J.J. van Hees, 'Digitale transparantie in het insolventierecht', in: C.J.H. Janssen, B.A. Schuijling & I.V. Aronstein (red.), *Onderneming en digitalisering* (Onderneming en Recht nr. 116), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 171-188.

Verbeek, FD 7 juni 2014

J. Verbeek, 'Optreden stille bewindvoerder leidt tot hogere boedelverkoop', *Het Financieele Dagblad* 7 juli 2014, p. 13.

Verbeek, FD 9 juli 2014

J. Verbeek, 'Noodlijgend Estro omzeilt dwarse rechtbank via truc', *Het Financieele Dagblad* 9 juli 2014, p. 1.

Verbrugh, Ondernemingsrecht 2012/65

M.A. Verbrugh, 'Goede bedoelingen en onbedoelde gevolgen', *Ondernemingsrecht* 2012/65.

Verbrugh, Ondernemingsrecht 2019/67

M.A. Verbrugh, 'Kantelpunt in en buiten het ondernemingsrecht en het doel van de onderneming', *Ondernemingsrecht* 2019/67.

Verburg, FIP 2014/361

L.G. Verburg, 'De doorstart in faillissement en het debiet van '662'', *FIP* 2014/361.

Verdaas, Sdu Commentaar Insolventierecht

A.J. Verdaas, *Sdu Commentaar Insolventierecht*, in: N.E.D. Faber e.a. (red.), *Sdu Commentaar Insolventierecht*, Den Haag: Sdu 2021.

Verheul, Tvl 2022/25

E.F. Verheul, 'De afwikkeling van een negatieve boedel', *Tvl* 2022/25.

Verkerk, Windt & Rozendal, Tvl 2014/40

R.R. Verkerk, M. Windt & T.L. Rozendal, 'Pre-packs: transparantie en verantwoording achteraf', *Tvl* 2014/40.

Vermeulen 2012

F.E. Vermeulen, 'Een doekje voor het bloeden? Over informatierechten in faillissement na Jomed', in: R.S. Meijer, F.E. Vermeulen & B.T.M. van der Wiel, *Uit de Praktijk. Liber Amicoum mr. P.J.M. van Schmidt auf Altenstadt*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, p. 279-292.

Verstijlen, WPNR 1994, afl. 6127

F.M.J. Verstijlen, 'De faillissementsprocedure van art. 69 Fw', *WPNR* 1994, afl. 6127, p. 178-183.

Verstijlen 1998

F.M.J. Verstijlen, *De faillissementscurator* (diss. Tilburg), Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1998.

Verstijlen, Tvl 2008/4

F.M.J. Verstijlen, 'De rechter-commissaris in het voorontwerp voor een Insolventiewet: rechter of commissaris?', *Tvl* 2008/4.

Verstijlen 2008

F.M.J. Verstijlen, 'De spookprocedure van de boedelinsolventie', in: N.E.D. Faber e.a. (red.), *De bewindvoerder, een octopus* (Onderneming en Recht nr. 44), Deventer: Kluwer 2008, p. 559-574.

Verstijlen, Tvl 2010/33

F.M.J. Verstijlen, 'Wat niet weet, deert. Informatierechten van schuldeisers', *Tvl* 2010/33.

Verstijlen, *NJB* 2014/803

F.M.J. Verstijlen, 'Pre-packing in the Netherlands. De beoogde beoogd curator', *NJB* 2014/803.

Verstijlen 2014

F.M.J. Verstijlen, 'Reorganisatie van ondernemingen en pre-pack', in: H.J. de Kluiver (red.), *Wet continuïteit ondernemingen (delen I en II) en het bestuursverbod* (Preadviezen Vereniging 'Handelsrecht' 2014), Zutphen: Uitgeverij Paris 2014, p. 13-65.

Verstijlen, *WPNR* 2015, afl. 7074

F.M.J. Verstijlen, 'De faillissementsprocedure van art. 69 Fw revisited', *WPNR* 2015, afl. 7074, p. 742-748.

Verstijlen, *Tvl* 2018/50

F.M.J. Verstijlen, 'De curator en de AVG', *Tvl* 2018/50.

Verstijlen, *NJB* 2020/1718

F.M.J. Verstijlen, 'Whoa: omkering van waarden', *NJB* 2020/1718.

Verstijlen, *GS Faillissementswet*

F.M.J. Verstijlen, *Groene Serie Faillissementswet*, in: A.J. Verdaas (red.), *Groene Serie Faillissementswet*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

Virgós & Garcimartín 2004

M. Virgós & F. Garcimartín, *The European Insolvency Regulation: Law and Practice*, Den Haag: Kluwer Law International 2004.

Völlmar 1939

H.F.A. Völlmar, *Het Nederlandsch Handelsrecht*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N.V. 1939.

Vriesendorp, *Tvl* 1995, afl. 5

R.D. Vriesendorp, 'De R-C als trendvolger', *Tvl* 1995, afl. 5, p. 101.

Vriesendorp, *Tvl* 1996, afl. 5

R.D. Vriesendorp, 'De toekomst van de Faillissementswet', *Tvl* 1996, afl. 5, p. 140-145.

Vriesendorp, *Justitiële verkenningen* 2000, afl. 2

R.D. Vriesendorp, 'De rechter-commissaris bij insolventies; Onpartijdige rechter of betrokken commissaris?', *Justitiële verkenningen* 2000, afl. 2, p. 55-64.

Vriesendorp, *Tvl* 2006/12

R.D. Vriesendorp, 'Het Centraal Insolventieregister (CIR): bron voor insolventiecijfers over 2005', *Tvl* 2006/12.

Vriesendorp 2007

R.D. Vriesendorp, 'De invloed van crediteuren op de aanstelling van een integere curator', in: M.L.S. Kalff, R. Mulden & S.H. de Ranitz, *De Integere Curator* (INSOLAD Jaarboek 2007), Deventer: Kluwer 2007, p. 41-50.

Vriesendorp, *Tvl* 2007/29

R.D. Vriesendorp, 'Rupsje Nooitgenoeg strikes again: naar een overheidscurator of afschaffing van fiscale preferenties?', *Tvl* 2007/29.

Vriesendorp, *Tvl* 2017/23

R.D. Vriesendorp, '[**]it happens; then and now', *Tvl* 2017/23.

Vriesendorp & Van Kesteren, *Tvl* 2019/36

R.D. Vriesendorp & W. van Kesteren, 'De WHOA en de rechter: een leidraad', *Tvl* 2019/36.

Vriesendorp & Salah, *MvV* 2020, afl. 6

R.D. Vriesendorp & O. Salah, 'De WHOA: een nieuw herstructureringsinstrument', *MvV* 2020, afl. 6, p. 205-216.

Vriesendorp 2021

R.D. Vriesendorp, *Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Van Vugt, *FIP* 2014, afl. 1

M.H.F. van Vugt, 'De Nederlandse pre-pack: *time-out please!*', *FIP* 2014, afl. 1, p. 26-29.

Van Vugt 2017

M.H.F. van Vugt, 'Het wetsvoorstel homologatie onderhands akkoord ter voorkoming van faillissement: enkele processuele aspecten bezien vanuit rechterlijk perspectief', in: H.J. de Kluiver (red.), *Het dwangakkoord buiten faillissement. Beschouwingen over het Voorontwerp Wet homologatie onderhands akkoord ter voorkoming van faillissement* (Preadvies Vereniging Handelsrecht 2017), Zutphen: Uitgeverij Paris 2017, p. 205-229.

Van der Walle, *NRC* 23 mei 2018

E. van der Walle, 'Klimaat? Shell houdt liever handen vrij', *NRC Handelsblad* 23 mei 2018, p. E3.

Walton, *Int. Insolv. Rev.* 2009, afl. 2

Peter Walton, 'Pre-packin' in the UK', *International Insolvency Review* 2009, afl. 2, p. 85-108.

Walton & Umfreville 2014

Peter Walton & Chris Umfreville, *Pre-Pack Empirical Research: Characteristic and Outcome Analysis of Pre-Pack Administration*, Wolverhampton: Wolverhampton University 2014.

Waples & Mutati, *JIBFL* 2021, afl. 7

Sophie Waples & Musonda Mutati, 'The new pre-pack regulations and the impact on secured lenders', *Butterworths Journal of International Banking & Financial Law* 2021, afl. 7, p. 494-496.

Warren, *U. Chi. L. Rev.* (vol. 54) 1987, afl. 3

Elizabeth Warren, 'Bankruptcy Policy', *University of Chicago Law Review* (vol. 54) 1987, afl. 3, p. 775-814.

Wellard & Walton, *Int. Insolv. Rev.* 2012, afl. 3

Mark Wellard & Peter Walton, 'A Comparative Analysis of Anglo-Australian Pre-packs: Can the Means Be Made to Justify the Ends?', *International Insolvency Review* 2012, afl. 3, p. 143-181.

Wessels 2008

B. Wessels, *Belangenstrijd in het insolventierecht* (afscheidsrede Amsterdam VU 2008), raadpleegbaar via dare.uvu.vu.nl/handle/1871/12787.

Wessels, *MvV* 2013, afl. 10

B. Wessels, 'Naar een betere waarborging van de onafhankelijkheid van de faillissementscurator', *MvV* 2013, afl. 10, p. 291-295.

Wessels 2015

B. Wessels, 'The Reform of Chapter 11: Its Process and the Recommendations Made', in: B. Wessels & R.J. de Weijs (Eds.), *International Contribution to the Reform of Chapter 11 U.S. Bankruptcy Code. European and International Insolvency Law Studies 2*, The Hague: Eleven International Publishing 2015, p. 3-40.

Wessels, AA 2017, afl. 12

B. Wessels, 'Transparantie bij de benoeming van de faillissementscurator', *AA* 2017, afl. 12, p. 965-972.

Wessels Insolventierecht I 2018

B. Wessels, *Faillietverklaring (Wessels Insolventierecht nr. I)*, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

Wessels & Boon, TvOB 2019, afl. 2

B. Wessels & J.M.G.J. Boon, 'Soft law instruments in restructuring and insolvency law: exploring its rise and impact', *TvOB* 2019, afl. 2, p. 53-64.

Wessels, TvCu 2019, afl. 4

B. Wessels, 'Enkele nova bij de schuldeiserscommissie', *TvCu* 2019, afl. 4, p. 118-122.

Wessels & Madaus 2020

B. Wessels & S. Madaus, *Rescue of Business in Europe: A European Law Institute Instrument*, Oxford: Oxford University Press 2020.

Wessels Insolventierecht IV 2020

B. Wessels, *Bestuur en beheer na faillietverklaring (Wessels Insolventierecht nr. IV)*, Deventer: Wolters Kluwer 2020.

Wessels Insolventierecht V 2020

B. Wessels, *Verificatie van schuldvorderingen (Wessels Insolventierecht nr. V)*, Deventer: Wolters Kluwer 2020.

Wessels Insolventierecht VI 2020

B. Wessels, *Het akkoord (Wessels Insolventierecht nr. VI)*, Deventer: Wolters Kluwer 2020.

Wessels Insolventierecht VII 2021

B. Wessels, *Vereffening van de boedel (Wessels Insolventierecht nr. VII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Wessels Insolventierecht VIII 2021

B. Wessels, *Surseance van betaling (Wessels Insolventierecht nr. VIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Wessels, International Corporate Rescue 2021, afl. 6

B. Wessels, 'Towards a European Code of Conduct for Creditors' Committees', *International Corporate Rescue* 2021, afl. 6, p. 375-383.

Wibier 2022

R.M. Wibier, *Compendium van het Nederlandse faillissementsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Van de Wiel, FIP 2022/75

J.H.M. van de Wiel, 'Pleidooi voor een wettelijke regeling voor de afwikkeling van boedelschulden, *FIP* 2022/75.

Wijaya, *Int. Insolv. Rev.* 2016, afl. 2

Anthony Wijaya, 'Pre-Pack Administration Sale: a Case of Sub Rosa Debt Restructuring', *International Insolvency Review* 2016, afl. 2, p. 119-137.

Willems 2005

J.H.M. Willems, 'Vorm en inhoud: over belang en belanghebbende bij de jaarrekening', in: G. van Solinge, M. Holtzer & A.F.J.A. Leijten (red.), *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2004-2005*, Deventer: Kluwer 2005, p. 217-235.

Windt & Hummelen 2015

M. Windt & J.M. Hummelen, 'De stem van de schuldeisers als gereedschap van de curator', in: Ph.W. Schreurs (red.), *De gereedschapskist van de curator* (INSOLAD Jaarboek 2015), Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 301-311.

Van Wingerden & Damkot 2022

M. van Wingerden & H.J. Damkot, 'Voorstel tot systeemwijziging om belangenconflicten weg te nemen en de faillissementsafwikkeling harmonieuzer, voorspelbaarder en efficiënter te maken', in: B. Rikkert e.a. (red.), *Het Verdelingsvraagstuk* (INSOLAD Jaarboek 2022), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 295-342.

Winter, *Ondernemingsrecht* 2019/2

J. Winter, 'Ontmenselijking van de grote onderneming', *Ondernemingsrecht* 2019/2.

Winter e.a., *Ondernemingsrecht* 2020/86

J.W. Winter e.a., 'Naar een zorgplicht voor bestuurders en commissarissen tot verantwoordelijke deelname aan het maatschappelijk verkeer', *Ondernemingsrecht* 2020/86.

Wolffram-van Doorn & Schmieman, *Tvl* 2015/34

A.M. Wolffram-van Doorn & E. Schmieman, 'De Wet Continuïteit Ondernemingen I: een stevige eerste steen voor de nieuwe reorganisatiepijler', *Tvl* 2015/34.

Wouters, *Tvl* 2021/48

M. Wouters, 'WHOA: hoe zit het met het griffierecht?', *Tvl* 2021/48.

Xie 2016

Bo Xie, *Comparative Insolvency Law: The Pre-pack Approach in Corporate Rescue*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2016.

Van Zanten, *ArbeidsRecht* 2013/47

M.R. van Zanten, 'Aan het werk met de pre-pack!', *ArbeidsRecht* 2013/47.

Van Zanten, *Tvl* 2015/35

M.R. van Zanten, 'De beoogd curator, uitgegroeid van fly on the wall tot spin in het web', *Tvl* 2015/35.

Van Zanten, *FIP* 2015/269

M.R. van Zanten, 'De pre-pack, (aan)winst voor de insolventiepraktijk 1', *FIP* 2015/269.

Van Zanten, FIP 2015/311

M.R. van Zanten, 'De pre-pack, (aan)winst voor de insolventiepraktijk 2', *FIP* 2015/311.

Van Zanten 2018

M.R. van Zanten, 'It takes Smallsteps to pre-pack', in: E.J.R. Verwey, M.A. Broeders & Ph.W. Schreurs (red.), *De Curator en het Personeel* (INSOLAD Jaarboek 2018), Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 15-79.

Van Zanten, Tvl 2021/29

M.R. van Zanten, 'Novelle WCO I: een belangrijke stap naar een zorgvuldige(re) afwikkeling van faillissementen', *Tvl* 2021/29.

Van Zanten, Bb 2008/28

T.T. van Zanten, 'Het voorontwerp Insolventiewet; doelstellingen, karakteristieken en hoofdrolspelers', *Bb* 2008/28.

Jurisprudentie

EHRM

EHRM 19 mei 2005, NJ 2006/14 (*Steck-Risch e.a./Liechtenstein*)

Hof van Justitie

HvJ EG 7 februari 1985, NJ 1985/900 (*Abels*)

HvJ EU 22 juni 2017, NJ 2017/369 (*Smallsteps*)

HvJ EU 16 mei 2019, JAR 2019/170 (*Plessers/Prefaco*)

HvJ EU 28 april 2022, JAR 2022/127 (*Heiploeg*)

Hoge Raad

HR 31 januari 1919, NJ 1919, p. 161 (*Lindenbaum/Cohen*)

HR 5 maart 1920, NJ 1920, p. 343

HR 31 december 1920, NJ 1921, p. 223

HR 4 juni 1923, NJ 1923, p. 948 (*American Express/Haagsche Bestuurdersbond*)

HR 31 december 1925, NJ 1926, p. 316

HR 13 juni 1928, NJ 1928, p. 1379

HR 3 oktober 1935, NJ 1936/96

HR 22 februari 1937, NJ 1937/571

HR 27 augustus 1937, NJ 1938/9 (*Nieuw Plancius*)

HR 9 april 1943, NJ 1943/351

HR 18 april 1947, NJ 1948/447

HR 1 april 1949, NJ 1949/465 (*Doetinchemse IJzergieterij*)

HR 8 mei 1952, NJ 1952/572 (*Euroimpex*)

HR 8 juni 1962, NJ 1963/525

HR 26 november 1982, NJ 1983/442 (*Bouchar/Dekkers q.q.*)

HR 10 mei 1985, NJ 1985/791 (*Van der Giessen q.q./Rutten en Kruisman*)

HR 10 mei 1985, NJ 1985/792 (*Smit/Van der Sijts q.q.*)

HR 10 mei 1985, NJ 1985/793 (*Brink/Curatoren THB*)

HR 26 juni 1985, NJ 1986/307 (*Kernenergiecentrale*)

HR 28 juni 1985, NJ 1985/870 (*Frenkel/Van der Wilk q.q.*)

HR 20 mei 1987, NJ 1987/973 (*De Schelde*)

HR 19 mei 1989, NJ 1989/784

HR 8 februari 1991, NJ 1992/406

HR 28 juni 1991, NJ 1991/727 (*Brandwijk-Guis/Jurgens q.q.*)

HR 25 oktober 1991, NJ 1992/149 (*Leonhard Woltjer Stichting*)

HR 10 januari 1992, NJ 1992/195 (*Balkema/De Ranitz q.q.*)

HR 3 juni 1994, NJ 1995/341 (*Nederlandse Antillen/Komdeur q.q. II*)

HR 9 september 1994, NJ 1995/344

HR 23 december 1994, NJ 1996/628 (*Notarissen THB II*)

HR 24 februari 1995, NJ 1996/472

HR 19 april 1996, NJ 1996/727 (*Maclou/Curatoren van Schuppen*)

HR 26 juni 1998, NJ 1998/745 (*Aerts q.q./ABN AMRO*)

HR 6 november 1998, NJ 1999/117 (*Friesland Bank/Kroeze*)

HR 4 februari 2000, NJ 2000/257

HR 18 februari 2000, NJ 2001/259 (*News International c.s./ABN AMRO*)

HR 9 juni 2000, NJ 2000/577 (*Durmaz/Kramer q.q.*)

HR 15 december 2000, NJ 2001/262
HR 21 december 2001, JOR 2002/37 (*Lunderstädt/De Kok c.s.*)
HR 6 juni 2003, NJ 2003/486 (*Scheipar*)
HR 26 augustus 2003, JOR 2003/211 (*UPC*)
HR 19 december 2003, NJ 2004/293 (*Curatoren Mobell/Interplan*)
HR 20 februari 2004, JOR 2004/121 (*Pannekeet/De Witt Wijnen q.q.*)
HR 21 januari 2005, NJ 2005/249, JOR 2005/104 (*Jomed I*)
HR 21 januari 2005, NJ 2005/250 (*Jomed II*)
HR 22 april 2005, NJ 2005/405 (*Nguyen/Berntsen q.q.*)
HR 23 december 2005, NJ 2006/31
HR 20 januari 2006, NJ 2006/74 (*Bennink Bolt/Huizing q.q. c.s.*)
HR 6 oktober 2006, NJ 2010/184 (*ABN AMRO/Arts q.q.*)
HR 10 november 2006, NJ 2007/45 (*Stichting IHD*)
HR 22 december 2006, JOR 2007/77 (*Gho/Muurmans q.q.*)
HR 23 maart 2007, JOR 2007/128 (*Van der Knaap/Mosele q.q.*)
HR 30 november 2007, JOR 2008/59 (*LG Philips Displays*)
HR 11 april 2008, NJ 2008/221
HR 11 april 2008, NJ 2008/222 (*Cantor en Mercurius/Arts q.q.*)
HR 18 april 2008, NJ 2008/244 (*Benedik/Udo en Van Bergen q.q.*)
HR 30 oktober 2009, NJ 2010/96 (*Hamm q.q./ABN AMRO*)
HR 19 februari 2010, RvdW 2010/334 (*Groot Amer/Curatoren VDS*)
HR 23 april 2010, RI 2010/50
HR 19 november 2010, NJ 2011/403 (*Vivendi/Schimmelpenninck q.q.*)
HR 11 februari 2011, NJ 2011/305 (*Ontvanger/Wesselman*)
HR 25 februari 2011, NJ 2012/74 (*ING/Hielkema q.q.*)
HR 8 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ8088
HR 16 december 2011, NJ 2012/515 (*Prakke/Gips*)
HR 6 april 2012, NJ 2016/196 (*ASR/Achmea*)
HR 25 mei 2012, NJ 2012/339
HR 1 maart 2013, NJ 2013/581 (*Lehman Brothers*)
HR 15 maart 2013, NJ 2013/173
HR 15 maart 2013, JOR 2013/189
HR 19 april 2013, NJ 2013/291 (*Koot Beheer/Tideman q.q.*)
HR 28 juni 2013, NJ 2013/365
HR 20 december 2013, NJ 2014/152 (*Zalco*)
HR 4 april 2014, NJ 2014/286 (*Cancun*)
HR 18 april 2014, RI 2014/60 (*Stichting Garantie- en Waarborgfonds Nederland/Feenstra q.q.*)
HR 6 juni 2014, JOR 2014/280 (*SNS Property Finance*)
HR 31 oktober 2014, NJ 2014/484 (*CZ Zorgkantoor/Scholtes q.q.*)
HR 28 november 2014, NJ 2015/123, JOR 2015/58 (*Boele's Scheepswerven*)
HR 5 juni 2015, NJ 2015/320 (*HSK*)
HR 10 juli 2015, NJ 2016/50 (*Schietincident Alphen a/d Rijn*)
HR 16 oktober 2015, NJ 2016/48 (*DLL/Van Logtestijn q.q.*)
HR 19 februari 2016, NJ 2016/139 (*Crescendo Belgium*)
HR 8 april 2016, JOR 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*)
HR 24 juni 2016, NJ 2016/497 (*Boele's Scheepswerven*)
HR 11 november 2016, NJ 2017/87 (*Binderij Letterboer*)
HR 17 februari 2017, NJ 2017/142 (*Hansteen/Verwiel q.q.*)
HR 2 juni 2017, NJ 2017/453, JOR 2017/248 (*DA*)
HR 15 december 2017, NJ 2018/17
HR 23 maart 2018, NJ 2018/290 (*Credit Suisse/Jongepier q.q.*)
HR 28 september 2018, NJ 2019/16 (*Hospital Waste Services*)

HR 12 oktober 2018, *NJ 2018/412 (Stichting ANV Fondsen)*
HR 9 november 2018, *NJ 2018/464 (De Klerk q.q. en El Ayoubi/Hautvast)*
HR 12 april 2019, *NJ 2019/268*
HR 4 oktober 2019, *NJ 2019/461 (Ruwaard van Puttenziekenhuis)*
HR 11 oktober 2019, *NJ 2019/426*
HR 13 december 2019, *NJ 2020/108*
HR 17 april 2020, *NJ 2020/234 (Heiploeg)*
HR 24 april 2020, *NJ 2020/291*
HR 29 mei 2020, *NJ 2020/235 (Heiploeg)*
HR 4 december 2020, *JOR 2021/158*
HR 26 maart 2021, *RI 2021/39*
HR 4 juni 2021, *NJ 2021/233 (Ridderkerkse Taxi Centrale)*
HR 24 december 2021, *NJ 2022/49 (PaperlinX)*
HR 15 juli 2022, *NJ 2022/367*

Conclusies A-G

Conclusie A-G Franx voor HR 10 mei 1985, *NJ 1985/791 (Van der Giessen q.q./Rutten en Kruisman)*
Conclusie A-G Van Soest voor HR 30 november 1990, *NJ 1991/129*
Conclusie A-G Langemeijer voor HR 6 november 1998, *NJ 1999/117 (Friesland Bank/Kroeze)*
Conclusie A-G Langemeijer voor HR 7 september 2001, *JOR 2001/244 (Mayr-Melnhof/Spliet q.q.)*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 5 september 2003, *JOR 2003/289*
Conclusie A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, *NJ 2005/249 (Jomed I)*
Conclusie A-G Huydecoper voor HR 21 januari 2005, *NJ 2005/250 (Jomed II)*
Conclusie A-G Langemeijer voor HR 22 december 2006, *JOR 2007/77 (Gho/Muurmans q.q.)*
Conclusie A-G Wuisman voor HR 30 november 2007, *JOR 2008/59 (LG Philips Displays)*
Conclusie A-G Wuisman voor HR 16 oktober 2009, *NJ 2009/517*
Conclusie A-G Rank-Berenschot voor HR 19 februari 2010, *RvdW 2010/334 (Groot Amer/Curatoren VDS)*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 8 juli 2011, *ECLI:NL:PHR:2011:BQ8088*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 19 april 2013, *RvdW 2013/598*
Conclusie A-G Hammerstein voor HR 20 december 2013, *NJ 2014/152 (Zalco)*
Conclusie A-G Wuisman voor HR 28 maart 2014, *RvdW 2014/524*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 18 april 2014, *RI 2014/60 (Stichting Garantie- en Waarborgfonds Nederland/Feenstra q.q.)*
Conclusie A-G Wuisman voor HR 6 juni 2014, *JOR 2014/280 (SNS Property Finance)*
Conclusie A-G Hammerstein voor HR 6 februari 2015, *NJ 2015/294*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 16 oktober 2015, *NJ 2016/48 (DLL/Van Logtestijn q.q.)*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 18 december 2015, *NJ 2016/172 (Hoeksma q.q./R.M. Trade)*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 19 februari 2016, *NJ 2016/139 (Crescendo Belgium)*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 8 april 2016, *JOR 2016/180 (Schmitz q.q./Aerts Europe)*
Conclusie A-G Wuisman voor HR 24 juni 2016, *NJ 2016/497 (Boele's Scheepswerven)*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 28 september 2018, *NJ 2019/16*
Conclusie A-G Valk voor HR 24 april 2020, *NJ 2020/291*
Conclusie A-G Timmerman voor HR 26 juni 2020, *JOR 2020/234 (GGN)*
Conclusie A-G Valk voor HR 19 februari 2021, *RI 2021/31 (Vidrea Retail)*

Gerechtshoven

Gerechtshof Amsterdam 15 januari 2004, *NJF 2004/186*
Gerechtshof 's-Hertogenbosch 19 januari 2010, *JOR 2010/113*
Gerechtshof 's-Hertogenbosch 17 september 2015, *ECLI:NL:GHSHE:2015:3641*
Gerechtshof Amsterdam (OK) 26 mei 2016, *JOR 2016/286 (DA)*
Gerechtshof Amsterdam (OK) 3 december 2019, *ECLI:NL:GHAMS:2019:4295*

Gerechtshof Den Haag 11 februari 2020, *JOR* 2020/180

Rechtbanken

Rechtbank Alkmaar 11 februari 1929, *NJ* 1930, p. 367
Rechtbank Amsterdam 4 november 1966, *NJ* 1966/445
Rechtbank Breda 5 september 1986, *NJ* 1989/503
Rechtbank Utrecht 7 juli 1999, *JOR* 1999/187
Rechtbank Groningen 29 oktober 1999, *JOR* 2000/85
Rechtbank Groningen 12 december 2000, *JOR* 2001/100
Rechtbank Rotterdam 12 oktober 2001, *JOR* 2001/268
Rechtbank Amsterdam 21 februari 2002, *JOR* 2002/107 (*GTS*)
Rechtbank 's-Hertogenbosch 9 april 2003, ECLI:NL:RBSHE:2003:AF7333
Rechtbank Amsterdam 25 maart 2003, *JOR* 2003/154
Rechtbank Breda 25 april 2003, *JOR* 2003/216
Rechtbank Zutphen 4 maart 2005, ECLI:NL:RBZUT:2005:AT0253
Rechtbank Leeuwarden 9 augustus 2006, *JOR* 2007/57
Rechtbank Haarlem 15 januari 2007, *JOR* 2007/59
Rechtbank 's-Hertogenbosch 9 februari 2007, *JOR* 2007/127
Rechtbank Rotterdam 21 juni 2007, ECLI:NL:RBROT:2007:BA7839
Rechtbank 's-Hertogenbosch 1 augustus 2007, *JOR* 2007/256
Rechtbank Rotterdam 9 november 2007, *JOR* 2008/26
Rechtbank Rotterdam (vzr.) 24 juni 2009, *JOR* 2009/308
Rechtbank Rotterdam 21 augustus 2009, *JOR* 2010/80
Rechtbank Rotterdam 8 september 2009, ECLI:NL:RBROT:2009:BJ8970
Rechtbank Alkmaar 23 oktober 2009, ECLI:NL:RBALK:2009:BK1060
Rechtbank Den Haag 16 juni 2010, *JOR* 2011/196
Rechtbank Rotterdam 7 juli 2010, *JOR* 2011/197
Rechtbank Dordrecht 3 november 2010, ECLI:NL:RBDOR:2010:BO3191
Rechtbank Alkmaar 31 maart 2011, ECLI:NL:RBALK:2011:BR4206
Rechtbank Utrecht 19 september 2011, *RI* 2011/107
Rechtbank Leeuwarden 30 maart 2012, *JOR* 2012/336
Rechtbank Rotterdam 8 juni 2012, *JOR* 2013/146
Rechtbank Haarlem 14 juni 2012, *RI* 2012/96 (*Elliott c.s.*)
Rechtbank 's-Hertogenbosch 14 november 2012, *JOR* 2013/68
Rechtbank Amsterdam 19 april 2013, *RI* 2013/93 (*Hulshof/DSB*)
Rechtbank Amsterdam 9 mei 2014, *JOR* 2014/306 (*Plaza Centers*)
Rechtbank Limburg 3 juni 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:4957
Rechtbank Gelderland 9 april 2015, ECLI:NL:RBGEL:2015:4707
Rechtbank Overijssel 15 april 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:2103
Rechtbank Rotterdam 18 december 2015, *JOR* 2016/80 (*Imtech*)
Rechtbank Den Haag 17 februari 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:1029
Rechtbank Midden-Nederland 24 februari 2016, *JOR* 2016/147
Rechtbank Rotterdam 17 maart 2016, *JOR* 2016/251
Rechtbank Amsterdam 7 april 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:1891
Rechtbank Rotterdam 11 mei 2016, *JOR* 2016/253
Rechtbank Noord-Holland 28 juni 2016, *JOR* 2017/204
Rechtbank Oost-Brabant 25 oktober 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:5916
Rechtbank Midden-Nederland 3 mei 2017, *RI* 2018/69
Rechtbank Rotterdam 27 juli 2017, ECLI:NL:RBROT:2017:5905
Rechtbank Oost-Brabant 12 december 2018, *JOR* 2019/111
Rechtbank Rotterdam (vzr.) 19 april 2019, *JOR* 2019/260
Rechtbank Amsterdam 10 juli 2019, *JOR* 2019/238 (*Slotervaart*)

Rechtbank Midden-Nederland 6 september 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:4391
Rechtbank Den Haag 26 maart 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:2755 (*Mexx*)
Rechtbank Amsterdam (vzr.) 11 augustus 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3969
Rechtbank Rotterdam 11 december 2020, *JOR* 2021/99 (*ECP*)
Rechtbank Gelderland 21 januari 2021, ECLI:NL:RBGEL:2021:363
Rechtbank Limburg 11 februari 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:8854
Rechtbank Noord-Holland 19 februari 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:1398
Rechtbank Den Haag 2 maart 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:1798
Rechtbank Amsterdam 3 maart 2021, *JOR* 2021/189 (*Conservatrix*)
Rechtbank Amsterdam 25 maart 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:1876
Rechtbank Den Haag 2 april 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:3227
Rechtbank Noord-Holland 15 april 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:3085
Rechtbank Oost-Brabant 20 april 2021, ECLI:NL:RBOBR:2021:4316
Rechtbank Noord-Holland 22 april 2021, *JOR* 2021/222 (*D-reizen*)
Rechtbank Noord-Holland 10 mei 2021, *RI* 2021/64
Rechtbank Amsterdam 28 mei 2021, *JOR* 2021/280 (*Steinhoff*)
Rechtbank Amsterdam 3 juni 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:6766
Rechtbank Limburg 7 juli 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:8855
Rechtbank Den Haag 23 juli 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:8121
Rechtbank Oost-Brabant 27 augustus 2021, ECLI:NL:RBOBR:2021:4818
Rechtbank Amsterdam 2 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:6521
Rechtbank Den Haag 3 september 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:9782
Rechtbank Limburg 10 september 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:8856
Rechtbank Midden-Nederland 29 september 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:4701
Rechtbank Den Haag 8 oktober 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:11006
Rechtbank Limburg 8 oktober 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:8851
Rechtbank Midden-Nederland 15 oktober 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:5153
Rechtbank Amsterdam 3 november 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:6522
Rechtbank Midden-Nederland 10 november 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:5531
Rechtbank Limburg 22 november 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:8857
Rechtbank Amsterdam 21 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7533
Rechtbank Amsterdam 24 december 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:7643
Rechtbank Den Haag 8 februari 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:1060
Rechtbank Rotterdam (vzr.) 18 februari 2022, *JOR* 2022/161
Rechtbank Den Haag 25 februari 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:1450
Rechtbank Amsterdam 9 maart 2022, <https://surseance.dsb.nl/publicaties> (DSB)
Rechtbank Midden-Nederland 11 mei 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:1936
Rechtbank Gelderland 31 mei 2022, *JOR* 2022/245
Rechtbank Noord-Nederland 10 juni 2022, *JOR* 2022/263
Rechtbank Amsterdam 28 juni 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:3855
Rechtbank Noord-Nederland 29 juni 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:2580
Rechtbank Rotterdam 15 juli 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:5838
Rechtbank Noord-Nederland 21 juli 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:2582
Rechtbank Noord-Holland 12 september 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:8151
Rechtbank Limburg (vzr.) 23 september 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:7214
Rechtbank Den Haag 10 oktober 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:10723
Rechtbank Den Haag 11 oktober 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:10788 (*Mooy Logistics*)
Rechtbank Gelderland 19 oktober 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:5945

Verenigd Koninkrijk

Chancery Division 8 december 1987, (1988) 4 B.C.C. 72 (*Consumer and Industrial Press Ltd (No2)*)
Chancery Division 25 mei 1990, [1990] B.C.C. 605 (*Charnley Davies Ltd (No2)*)

Chancery Division 16 mei 1991, [1991] B.C.C. 503 (*Polly Peck International Plc (No1)*)
Chancery Division 8 november 1999, [2000] 1 W.L.R. 646 (*T&D Industries Plc*)
Chancery Division 27 april 2004, [2004] 1 W.L.R. 2654 (*Transbus International Ltd*)
Chancery Division 28 oktober 2005, [2006] B.C.C. 463 (*SISU Capital Fund Ltd v Tucker*)
Chancery Division 6 maart 2007, [2007] B.C.C. 908 (*DKLL Solicitors v HMRC*)
Chancery Division 15 mei 2009, [2009] EWHC 904 (Ch) (*Kayley Vending Ltd*)
Chancery Division 18 juni 2009, [2009] EWHC 1745 (Ch) (*Clydesdale Financial Services Ltd v. Smailes*)
Chancery Division 26 november 2009, [2010] B.C.C. 295 (*Hellas Telecommunications (Luxembourg) II SCA*)
Chancery Division 25 februari 2016, [2016] Bus. L.R. 506 (*Longmeade Ltd*)
Chancery Division 8 februari 2018, [2018] EWHC 186 (Ch) (*Ve Vegas Investors IV LLC v Shidders*)

Verenigde Staten

U.S. Bankruptcy Court D. Minnesota 17 augustus 1981, 17 B.R. 41 (*Daig Corp.*)
U.S. District Court D. Maryland 13 juli 1988, 88 B.R. 730 (*Astri Inv., Management & Securities Corp.*)
U.S. Bankruptcy Court C.D. California 14 juli 1988, 89 B.R. 826 (*Diversified Capital Corp.*)
U.S. Bankruptcy Court S.D. Ohio 28 juli 1988, 91 B.R. 813 (*Structurlite Plastics Corp.*)
U.S. Court of Appeals (5th Circuit) 3 april 1997, 109 F.3d 219 (*Advisory Committee of Major Funding Corp.*)
U.S. Bankruptcy Court M.D. Florida 11 februari 1998, 221 B.R. 902 (*Oren Scott Brown*)
U.S. Bankruptcy Court D. Delaware 30 november 2005, 334 B.R. 112 (*Worldwide Direct, Inc.*)
U.S. Bankruptcy Court S.D. New York 20 januari 2006, 336 B.R. 187 (*Refco Inc.*)
U.S. District Court E.D. New York 30 september 2008, 2008 WL 4527713 (*Philips Lighting Comp.*)
U.S. Bankruptcy Court S.D. New York 11 augustus 2010, 2010 WL 3219531 (*Park West Circle Realty, LLC*)

België

Kh. Nijvel 22 februari 2010, *JLMB* 2010, 1388
Kh. Kortrijk 15 juni 2011, *Rechtskundig Weekblad* 2012-13, afl. 31, p. 1230-1233
Hof van Cassatie 28 januari 2016, C.15.0321.N

Duitsland

BGH 1 maart 2007, *NZI* 2007, 346
BGH 29 november 2007, *NZI* 2008, 181
BGH 24 januari 2008, *NJW-RR* 2008, 783
Amtsgericht Detmold 6 maart 2008, *NZI* 2008, 505
BGH 5 maart 2009, *NZI* 2009, 386
Amtsgericht Duisburg 18 augustus 2010, *NZI* 2010, 910
BGH 29 maart 2012, BeckRS 2012, 9054
BGH 9 oktober 2014, *NZI* 2015, 166
BGH 22 juli 2017, *NZG* 2017, 1434

Annotaties

E.M. Meijers, annotatie onder HR 31 december 1925, *NJ* 1926, p. 316
E.M. Meijers, annotatie onder HR 18 april 1947, *NJ* 1948/447
W.C.L. van der Grinten, annotatie onder HR 10 mei 1985, *NJ* 1985/791 (*Van der Giessen q.q./Rutten en Kruisman*)
W.C.L. van der Grinten, annotatie onder HR 10 mei 1985, *NJ* 1985/793 (*Brink/Curatoren THB*)
W.C.L. van der Grinten, annotatie onder HR 15 juli 1985, *NJ* 1986/193 (*Stuyt q.q./Ontvanger*)
H.J. Sniijders, annotatie onder HR 3 juni 1994, *NJ* 1995/341 (*Nederlandse Antillen/Komdeur q.q. II*)
C.M. van der Heijden, annotatie onder HR 24 februari 1995, *Bb* 1995, afl. 8, p. 70-72 (*Sigmacon II*)
W.M. Kleijn, annotatie onder HR 24 februari 1995, *NJ* 1996/472 (*Sigmacon II*)

J.J. van Hees, annotatie onder Rechtbank Groningen 29 oktober 1999, *JOR* 2000/85

P. van Schilfgaarde, annotatie onder HR 9 juni 2000, *NJ* 2000/577

G.A.J. Boekraad, annotatie onder Rechtbank Groningen 12 december 2000, *JOR* 2001/100

B. Wessels, annotatie onder HR 7 september 2001, *JOR* 2001/244 (*Mayr-Melnhof/Spliet q.q.*)

F.M.J. Verstijlen, annotatie onder HR 5 september 2003, *JOR* 2003/289

G.C. van Daal, annotatie onder Gerechtshof Amsterdam 15 januari 2004, *Tvl* 2004/25 (*Jomed II*)

A. van Hees, annotatie onder HR 20 februari 2004, *JOR* 2004/121 (*Pannekeet/De Witt Wijnen q.q.*)

M.L. Lennarts, annotatie onder HR 20 februari 2004, *Ondernemingsrecht* 2004/83 (*Pannekeet/De Witt Wijnen q.q.*)

R.J. Abendroth, annotatie onder HR 21 januari 2005, *JOR* 2005/104 (*Jomed I*)

E.W.J.H. de Liagre Böhl, annotatie onder HR 21 januari 2005, *Ondernemingsrecht* 2005/212 (*Jomed I*)

P. van Schilfgaarde, annotatie onder HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/249 (*Jomed I*)

P. van Schilfgaarde, annotatie onder HR 21 januari 2005, *NJ* 2005/250 (*Jomed II*)

R.D. Vriesendorp, annotatie onder HR 21 januari 2005 (*Jomed I en II*), *AA* 2005, afl. 4, p. 254-259

J.J.M. van Mierlo, annotatie onder HR 22 december 2006, *JOR* 2007/77 (*Gho/Muurmans q.q.*)

W.J.M. van Anandel, annotatie onder Gerechtshof 's-Gravenhage 25 september 2007, *JOR* 2007/287

W.J.M. van Anandel, annotatie onder Rechtbank Arnhem 21 oktober 2008, *JOR* 2009/23

F.M.J. Verstijlen, annotatie onder HR 25 februari 2011, *NJ* 2012/74 (*ING/Hielkema q.q.*)

J.J. van Hees, annotatie onder Rechtbank Leeuwarden 30 maart 2012, *JOR* 2012/336

J. Ekelmans, annotatie onder Rechtbank 's-Hertogenbosch 14 november 2012, *JOR* 2013/68

K.P. Hoogenboezem, annotatie onder HR 15 maart 2013, *JOR* 2013/189

J.J. van Hees, annotatie onder HR 6 juni 2014, *JOR* 2014/280 (*SNS Property Finance*)

N.E.D. Faber & N.S.G.J. Vermunt, annotatie onder HR 28 november 2014, *JOR* 2015/58

W.J.M. van Anandel, annotatie onder Rechtbank Rotterdam 18 december 2015, *JOR* 2016/80 (*Imtech*)

J.O. Bijloo, annotatie onder HR 8 april 2016, *JOR* 2016/180 (*Schmitz q.q./Aerts Europe*)

B. Barentsen, annotatie onder HR 2 juni 2017, *NJ* 2017/453

B.I. Kraaijpoel & S.F.H. Jellinghaus, annotatie onder HR 2 juni 2017, *Ondernemingsrecht* 2017/121

B.J. Engberts, annotatie onder HR 22 december 2017, *JBPR* 2018/31

F.M.J. Verstijlen, annotatie onder HR 28 september 2018, *NJ* 2019/16 (*Hospital Waste Services*)

R.J. van Galen, annotatie onder Rechtbank Oost-Brabant 12 december 2018, *JOR* 2019/111

J.O. Bijloo, annotatie onder Rechtbank Rotterdam (vzr.) 19 april 2019, *JOR* 2019/260

J. van der Pijl, annotatie onder HvJ EU 16 mei 2019, *JAR* 2019/170 (*Plessers/Prefaco*)

R. Mulder, annotatie onder Rechtbank Amsterdam 10 juli 2019, *JOR* 2019/238 (*Slotervaart*)

F.M.J. Verstijlen, annotatie onder HR 4 oktober 2019, *NJ* 2019/461 (*Ruwaard van Puttenziekenhuis*)

B.J. Engberts, annotatie onder HR 13 december 2019, *Tvl* 2020/19

F.M.J. Verstijlen, annotatie onder HR 13 december 2019, *NJ* 2020/108

I.M.A. Lintel & T.T. van Zanten bij HR 17 april 2020, *Tvl* 2020/35 (*Heiploeg*)

P.R.W. Schaink, annotatie onder HR 17 april 2020, *JOR* 2020/162 (*Heiploeg*)

A. van Hees, annotatie onder HR 24 april 2020, *Tvl* 2021/18

M.Y. Nethe, annotatie onder HR 24 april 2020, *Ondernemingsrecht* 2020/135

J.B.A. Jansen, annotatie onder Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 21 augustus 2020, *JOR* 2021/18

B.A. Schuijling, annotatie onder HR 4 december 2020, *JOR* 2021/158

J.M. Hummelen, annotatie onder Rechtbank Rotterdam 11 december 2020, *JOR* 2021/99 (*ECP*)

J.M. Hummelen, annotatie onder Rechtbank Amsterdam 3 maart 2021, *JOR* 2021/189 (*Conservatrix*)

N.W.A. Tollenaar, annotatie onder Rechtbank Rotterdam 3 maart 2021, *JOR* 2021/137

M.C. Herweijer, annotatie onder Rechtbank Noord-Holland 22 april 2021, *JOR* 2021/222 (*D-reizen*)

B. Wessels, annotatie onder HR 4 juni 2021, *JOR* 2021/250 (*Ridderkerkse Taxi Centrale*)

J. van der Pijl, annotatie onder HvJ EU 28 april 2022, *JAR* 2022/127 (*Heiploeg*)

L.G. Verburg, annotatie onder HvJ EU 28 april 2022, *Tvl* 2022/23 (*Heiploeg*)